

Taina Linnainmaa

”DE E BARA Å SÄGA TILL SEN OM DU INT FÖRSTÅR MIG”

Hur kommunicerar man i samtal mellan förstaspråkstalare
och andraspråkstalare i svenska?

Fakulteten för informationsteknologi och kommunikation

Studieinriktningen i nordiska språk

Pro gradu-avhandling

Januari 2023

SAMMANDRAG

Taina Linnainmaa: "De e bara å säga till sen om du int förstår mig": Hur kommunicerar man i samtal mellan förstaspråkstalare och andraspråkstalare i svenska?

Pro gradu-avhandling

Tammerfors universitet

Magisterprogrammet i språk

Januari 2023

Denna pro gradu-avhandling handlar om samtal mellan förstaspråkstalare och andraspråkstalare i svenska. Syftet med studien är att ta reda på hurdana kommunikationsstrategier man använder i dessa samtal samt hur dessa strategier förhåller sig till de strategier som tas upp i anvisningarna för talad lätt kommunikation. Det är särskilt förstaspråkstalarens kommunikationsstrategier som är i fokus.

Studiens teoretiska referensram utgörs å ena sidan av forskning inom asymmetrisk kommunikation och å andra sidan av forskning inom lätt språk. I teoridelen behandlas kännetecknande drag för asymmetriska samtal och andraspråkssamtal samt diskuteras hurdana strategier förstaspråkstalaren kan använda för att stödja andraspråkstalaren i samtalet. Där behandlas också lätt språk, dess målgrupper och talad lätt kommunikation.

Materialet i studien består av fyra ca 15 minuter långa informella samtal mellan förstaspråkstalare och andraspråkstalare i svenska. Samtalen spelades in via Zoom i mars 2021. Informanterna fyllde också i en kort enkät som användes för att samla in bakgrundsinformation. Som analysmetod i analysen av samtalen användes samtalsanalys.

Studiens resultat delades in i fem olika kategorier som beskriver de kommunikationsstrategier som tydligast kom fram i materialet. Dessa är *deltagarroller*, *uppsbackningar*, *omformuleringar*, *flerledade frågeturer* och *metakommentarer*. Kategorin omformuleringar innehåller underkategorierna *omformuleringar av talarens egna yttranden* och *omformuleringar av den andra deltagarens yttranden*. Kategorin flerledade frågeturer är indelad i underkategorier *begränsande frågor*, *generaliserande frågor* och *alternativfrågor*.

Resultaten visade att förstaspråkstalaren tar mycket ansvar för samtalen, vilket är något som kan både stödja andraspråkstalaren och förhindra hans deltagande. Detta diskuteras även i anvisningarna för talad lätt kommunikation. Det var också förstaspråkstalaren som använde uppsbackningar mer aktivt. Uppsbackningar kunde tolkas som ett sätt att visa intresse och förståelse samt stödja andraspråkstalarens initiativtagande, och dessa saker betonas i anvisningarna för talad lätt kommunikation.

Gällande omformuleringar av talarens egna yttranden framgick att de kan tydliggöra yttranden för andraspråkstalaren särskilt när de förekommer i samband med potentiella problemfall. Denna strategi ska enligt anvisningarna för talad lätt kommunikation föredras för att problemen inte skulle få en stor roll i samtalet. Omformuleringar av den andra deltagarens yttranden användes däremot för att presentera tolkningar eller förtydliganden av andraspråkstalarens tidigare turer. De visar förståelse och gör andraspråkstalaren mer delaktig i samtalet, vilket är viktigt enligt anvisningarna för talad lätt kommunikation.

Av flerledade frågeturer var alternativfrågor och begränsande frågor vanliga medan generaliserande frågor användes mindre. Frågornas betydelse tas upp också i anvisningarna för talad lätt kommunikation i och med att de mer begränsade frågorna kan vara lättare att svara än öppna frågor. Den sista kategorin, metakommentarer, var liten men hade två tydliga uppgifter: att orientera andraspråkstalaren mot samtalet och att explicitgöra information om potentiella problem. I anvisningarna för talad lätt kommunikation nämns dessa båda även om det enligt anvisningarna också kan vara bra att inte lyfta upp alla problem.

Nyckelord: andraspråkssamtal, asymmetrisk kommunikation, lätt språk, samtalsanalys, talad lätt kommunikation

Originaliteten av denna avhandling har granskats med Turnitin OriginalityCheck-programmet.

TIIVISTELMÄ

Taina Linnainmaa: "De e bara å säga till sen om du int förstår mig": Hur kommunicerar man i samtal mellan förstaspråkstalare och andraspråkstalare i svenska?

Pro gradu -tutkielma

Tampereen yliopisto

Kielten maisteriohjelma

Tammikuu 2023

Tämä pro gradu -tutkielma käsittelee kakkoskielisiä keskusteluita, joissa toinen osallistuja on ensikielinen ruotsinpuhuja ja toinen ruotsi toisena kielenä -puhuja. Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, millaisia kommunikaatiostrategioita näissä keskusteluissa käytetään, ja miten nämä strategiat suhteutuvat niihin strategioihin, joita käsitellään selkokuoroavaikutuksen ohjeistuksessa. Keskiössä ovat erityisesti ensikielisen puhujan käyttämät strategiat.

Tutkielman teoreettinen viitekehys koostuu yhtäältä epäsymmetristä vuoroaikutusta ja toisaalta selkokieltä käsittelevästä tutkimuksesta. Teoriaosiossa käsitellään epäsymmetristen keskustelujen ja kakkoskielisten keskustelujen tyypillisiä piirteitä ja tarkastellaan sitä, millaisia strategioita ensikielinen puhuja voi käyttää tukeakseen toiskielistä puhujaa keskustelussa. Osiossa käsitellään myös selkokieltä, sen kohderyhmiä ja selkokuoroavaikutusta.

Tutkielman aineisto koostuu neljästä, noin 15 minuutin pituisesta, epämuodollisesta keskustelusta, joiden osallistajat ovat ensikielisiä ja toiskielisiä ruotsinpuhujia. Keskustelut nauhoitettiin Zoomin välityksellä maaliskuussa 2021. Informantit täyttivät myös lyhyen taustatietolomakkeen. Analyysimenetelmänä keskusteluaineiston analysoinnissa käytettiin keskusteluanalyysiä.

Tutkimuksen tulokset jaettiin viiteen eri kategoriaan, jotka kuvaavat aineistossa selkeimmin ilmeneviä kommunikaatiostrategioita. Näitä kategorioita ovat *osallistujaroolit*, *dialogipartikkelit*, *uudelleenmuotoilu*, *moniosaiset kysymysvuorot* ja *metakommentit*. Uudelleenmuotoilujen kategoria sisältää alakategoriat *puhujan omien ilmausten uudelleenmuotoilu* ja *toisen osallistujan ilmausten uudelleenmuotoilu*. Moniosaisien kysymysvuorojen kategoria on jaettu alakategorioihin *rajoittavat kysymykset*, *yleistävät kysymykset* ja *vaihtoehtokysymykset*.

Tutkimuksen tulokset osoittivat, että ensikielinen puhuja ottaa paljon vastuuta keskustelusta, mikä voi sekä tukea toiskielistä puhujaa, että hankaloittaa tämän osallistumista. Tätä käsitellään myös selkokuoroavaikutuksen ohjeissa. Ensikielinen puhuja käytti myös dialogipartikkeleita aktiivisemmin kuin toiskielinen puhuja. Dialogipartikkelit tulkittiin tapana osoittaa kiinnostusta ja ymmärrystä sekä tukea toiskielisen puhujan aloitteita, ja näitä asioita painotetaan selkokuoroavaikutuksenkin ohjeissa.

Puhujan omien ilmausten uudelleenmuotoiluista kävi ilmi se, että ne voivat selvittää ilmauksia erityisesti mahdollisten ongelmakohtien yhteydessä esiintyessään. Tätä strategiaa suositellaan selkokuoroavaikutuksen ohjeissa käytettäväksi, jotta ongelmat eivät saisi suurta roolia keskustelussa. Toisen osallistujan ilmausten uudelleenmuotoilua taas käytettiin esittelemään tulkintoja tai selvennyksiä toiskielisen puhujan aiemmista vuoroista. Nämä uudelleenmuotoilut osoittavat ymmärrystä ja tukevat toiskielisen puhujan osallisuutta keskustelussa, mikä on selkokuoroavaikutuksen ohjeiden mukaan tärkeää.

Moniosaisista kysymysvuoroista tavallisimpia olivat rajoittavat kysymykset ja vaihtoehtokysymykset, kun taas yleistäviä kysymyksiä käytettiin vähemmän. Kysymysten merkitystä käsitellään selkokuoroavaikutuksen ohjeissa, koska rajatummalla kysymyksellä voidaan vastata kuin avoimella kysymyksellä. Viimeinen kategoria, metakommentit, oli pieni mutta sillä oli kaksi selkeää tehtävää: orientoida toiskielistä puhujaa keskusteluun ja tehdä eksplisiittiseksi tietoa mahdollisista ongelmista. Selkokuoroavaikutuksen ohjeissa nämä molemmat mainitaan, vaikkakaan ongelmien esiintuonti ei ohjeiden mukaan ole aina tarkoituksenmukaista.

Avainsanat: kakkoskielinen keskustelu, epäsymmetrinen vuoroaikutus, selkokieli, keskusteluanalyysi, selkokuoroavaikutus

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -ohjelmalla.

Innehållsförteckning

1	Inledning	1
1.1	Syfte	2
1.2	Tidigare forskning.....	3
1.3	Disposition	6
2	Kommunikationsstrategier i asymmetrisk kommunikation	8
2.1	Asymmetrisk kommunikation.....	8
2.2	Samtal mellan förstaspråkstalare och andraspråkstalare.....	11
2.3	Stöttande strategier i andraspråkssamtal	13
2.3.1	Deltagarroller	13
2.3.2	Uppbackningar	14
2.3.3	Omformuleringar av talarens egna yttranden.....	15
2.3.4	Omformuleringar av den andra deltagarens yttranden.....	16
2.3.5	Flerledade frågeturer	17
2.3.6	Metakommentarer	19
3	Lätt språk och talad lätt kommunikation.....	21
3.1	En historisk tillbakablick	21
3.2	Lätt språk som språkform	23
3.3	Andraspråkstalare som målgrupp för lätt språk	25
3.4	Talad lätt kommunikation	27
4	Material och metod	30
4.1	Material	30
4.1.1	Inspelningarna	30
4.1.2	Informanterna.....	32
4.1.3	Forskningsetiska aspekter	32
4.1.4	Transkriptionsprinciper	33
4.2	Metod	34
4.2.1	Samtalsanalys som metod	34
4.2.2	Den samtalsanalytiska forskningsprocessen	36
5	Förstaspråkstalarens stöttande kommunikationsstrategier	38

5.1	Deltagarroller	38
5.2	Uppbackningar	42
5.3	Omformuleringar	46
5.3.1	Omformuleringar av talarens egna yttranden.....	47
5.3.2	Omformuleringar av den andra deltagarens yttranden.....	49
5.4	Flerledade frågeturer	52
5.4.1	Begränsande frågor	52
5.4.2	Generaliserande frågor	54
5.4.3	Alternativfrågor.....	55
5.5	Metakommentarer	56
6	Strategierna för talad lätt kommunikation	61
6.1	Att orientera samtalspartnern och ta hänsyn till omständigheterna	61
6.2	Att bemöta och vara närvarande	62
6.3	Att stödja turtagningen.....	63
6.4	Att tala lätt.....	64
6.5	Att säkerställa förståelse och korrigera	65
7	Sammanfattande diskussion	66
7.1	Resultat.....	66
7.2	Diskussion.....	70
	Litteratur	74
	Bilagor	81

Figurer

Figur 1. Typer av asymmetrisk kommunikation (Leskelä & Lindholm 2012, 14–15).....	9
Figur 2. Förhållandet mellan lätt språk, allmänspråk och fackspråk (Leskelä 2019, 94; Hansen-Schirra & Maaß 2020, 18).....	24

Tabeller

Tabell 1. Deltagare i samtalen och samtalsens längd	31
--	----

1 Inledning

Hurdant språk man använder är avgörande med tanke på tillgängligheten i samhället. Om man inte förstår vad som sägs eller skrivs är det svårt att delta och då hamnar man lätt utanför samhället. Språket kan alltså främja, men å andra sidan också förhindra, likabehandling i samhället (Leskelä 2019, 292). Även om språket inte är den enda faktorn som kan bidra till ett tillgängligt samhälle, är det ändå en mycket central del av det eftersom språkliga svårigheter har konsekvenser på många olika livsområden. Språket handlar inte heller bara om att få information utan också om rätten att uttrycka sig och kommunicera med den omgivande världen (Leskelä 2019, 77). För att göra samhället mer tillgängligt för alla folkgrupper har man utvecklat en språkform som kallas för lätt språk.

Lätt språk definieras som *en form av språket där både innehåll, ordförråd och struktur har bearbetats så att det blir lättare att läsa och förstå än allmänspråk* (Leskelä 2019, 93). I Finland är uppskattningsvis 11–14% av hela befolkningen i behov av lätt språk. Detta innebär i praktiken 650 000–750 000 personer. (Juusola 2019, 20.) Andelen av dem som behöver lätt svenska i Finland har inte kartlagts men man har utgått från att den är i proportion till andelen svenskspråkiga, vilket betyder cirka 30 000–40 000 personer (Institutet för hälsa och välfärd 2018). Det är denna grupp som är i fokus i denna avhandling. Dessutom kan också många andra grupper än de huvudsakliga målgrupperna ha nytta av det lätta språket i vissa situationer. Att befrämja ett mer tillgängligt samhälle skadar alltså ingen utan är till allas fördel.

I min avhandling koncentrerar jag mig på en av de målgrupper som det lätta språket riktar sig till: invandrare som håller på med att studera svenska som andraspråk i Finland. För dem kan det lätta språket fungera som hjälpmedel som sänker tröskeln att använda de inhemska språken i samhället. Detta för sin del underlättar deltagande till exempel i arbetslivet och annan social verksamhet som i Finland fortfarande ofta går till på finska eller svenska (Leskelä 2019, 19). Till skillnad från de andra målgrupperna för lätt språk har invandrare oftast bara ett tillfälligt behov av lätt språk: det fungerar som stödmaterial i språkinlärningsprocessen. Invandrare är dock en mycket heterogen grupp och några av dem kan behöva lätt språk en längre tid, både i talad och skriven form. (Leskelä 2019, 101.) I alla fall kan det lätta språket stödja invandrarnas språkliga integration, vilket gör ämnet relevant att forska i.

Närmare bestämt handlar min avhandling om det talade lätta språket som i dagens läge är mindre undersökt än det skrivna. Det skrivna språket, också kallat *lättläst*, har varit utgångspunkten för de första anvisningarna för lätt språk (Kartio 2009a, 8; Leskelä 2022, 40). Senare har man blivit

intresserad av också talat lätt språk och talad lätt kommunikation och skapat anvisningar för hur man kan tala och kommunicera lätt för att förbättra kommunikationen med de grupper som har språkliga svårigheter (Leskelä 2022, 41). Detta är viktigt eftersom mycket av den vardagliga kommunikationen fortfarande sker muntligt (Leskelä 2019, 27), och speciellt det lätta språkets målgrupper ofta önskar service ansikte mot ansikte (Leskelä 2019, 293). Det är även viktigt att anvisningarna baserar sig på empiriskt material (Leskelä & Lindholm 2012, 21). Därför krävs det mer forskning om lätt språk och speciellt den talade formen som det för tillfället finns bara lite forskning om.

Avhandlingen behandlar alltså ett område som ännu på många sätt är okänt både internationellt och nationellt. Det finns tidigare forskning om talat språk i asymmetriska samtal, alltså samtal där den ena parten på något sätt är starkare än den andra (Leskelä & Lindholm 2012, 14). Denna forskning har för det mesta inte haft det talade lätta språket i fokus fast lätt språk kan användas för att göra asymmetrin mindre. Det finns dock tecken på att forskningen inom området kommer att öka så småningom då till exempel den första doktorsavhandlingen om talat lätt språk (Leskelä 2022) nyss har publicerats. Om det finlandssvenska lätta språket finns det knappt någon tidigare forskning varken i skriften eller talad form eftersom forskningen i Finland främst har koncentrerat sig på lätt finska. Ännu mindre forskning finns det om andraspråkstalare som målgrupp för lätt svenska. Därmed kan man konstatera att det finns en stor vetenskaplig och samhällelig kunskapslucka som gäller den talade lätta svenskan i Finland. Denna kunskapslucka bidrar min avhandling till att fylla.

1.1 Syfte

I denna avhandling forskar jag i informella samtal mellan förstaspråkstalare och andraspråkstalare av svenska. Syftet är å ena sidan att ta reda på hur förstaspråkstalaren anpassar sin kommunikation i dessa samtal för att eventuellt få kommunikationen att flyta bättre. Fokus ligger speciellt på förstaspråkstalarens stöttande kommunikationsstrategier. Å andra sidan vill jag också ta reda på hur dessa kommunikationsstrategier förhåller sig till talad lätt kommunikation och de anvisningar som har utarbetats för denna språkform (se Leskelä 2012). Min studie omfattar ändå inte alla drag som finns med i anvisningarna utan koncentrerar sig endast på de aspekter som kommer starkast fram i mitt material. Invandrare som informantgrupp är intressant på grund av immigrationens växande roll i dagens värld. Detta gör att man allt oftare för samtal där någon av deltagarna inte har samtalspråket som förstaspråk (Gardner & Wagner 2004, 1). Genom att studera dessa kommunikationssituationer får man viktig information om hur kommunikationen går till när den ena deltagaren i samtalet inte har det språk som används i situationen som förstaspråk.

För det första kartlägger jag hurdana kommunikationsstrategier förstaspråkstalaren använder i de fyra samtal som jag använder som material. För det andra tar jag reda på hur dessa strategier förhåller sig till anvisningarna för talad lätt kommunikation (se Leskelä 2012). Eftersom anvisningarna främst gäller den språkligt starkare partens kommunikationsstrategier, koncentrerar jag mig huvudsakligen på dem också i min studie.

Forskningsfrågorna är följande:

1. Hurdana kommunikationsstrategier används i informella samtal mellan förstaspråkstalare och andraspråkstalare i svenska?
2. Hurdana likheter och skillnader finns det mellan dessa strategier och de anvisningar som skapats för talad lätt kommunikation?

1.2 Tidigare forskning

I detta kapitel tar jag upp sådan tidigare forskning som är relevant med tanke på mitt ämne och också den brist som finns på forskning inom några centrala områden i min studie. Jag lyfter fram forskning i asymmetrisk kommunikation, särskilt språklig asymmetri, och går därefter närmare in på andraspråkssamtal, dvs. samtal mellan förstaspråkstalare och andraspråkstalare. Efter det behandlar jag forskning som allmänt handlar om lätt språk i Finland, då oftast lätt finska. Forskning i lätt svenska behandlar jag både i finlandssvensk och sverigesvensk kontext även om de vetenskapliga studierna inom detta område inte är så många. Till slut går jag in på forskning om andraspråkstalare som målgrupp för lätt språk och reflekterar kring hur tvärvetenskaplig forskning också kan utnyttjas när man studerar lätt språk.

Allmänt har man som sagt studerat talat språk och kommunikation i asymmetriska samtal tidigare men denna forskning har inte koncentrerat sig på lätt språk. Man har länge varit intresserad av asymmetri som gäller roller och deltagande särskilt i institutionell kommunikation men även språklig asymmetri har börjat intressera forskare under de senaste årtiondena (Leskelä & Lindholm 2012, 12). Forskningen har dock koncentrerat sig mycket på enstaka grupper och den har gjorts med olika utgångspunkter. En övergripande syn på språklig asymmetri som ett större fenomen håller ännu på att formas. (Leskelä & Lindholm 2012, 13.)

Andraspråkssamtal har man redan hunnit studera ur olika synvinklar. Salla Kurhila (2003) studerade till exempel i sin doktorsavhandling hur förstaspråkstalare och andraspråkstalare i finska skapar samförstånd tillsammans i vardagliga och institutionella samtal. Detta gjorde hen genom att fokusera

på reparationer, ordsökning och tolkningsförslag. Kurhila har också studerat påverkan av dubbel asymmetri i institutionella samtal (Kurhila 2001), andraspråkstales språkliga identitet och de betydelser man ger åt den i andraspråkssamtal (Kurhila 2006a) och användningen av reparationsinitiativ i andraspråkssamtal (Kurhila 2012). Också Minna Suni (2008) och Niina Lilja (2010) har tagit fasta på likadana teman i sina doktorsavhandlingar. Suni (2008) hade språkinläring i fokus medan Lilja (2010) för sin del koncentrerade sig på vardagliga samtal och hur annaninitierade reparationssekvenser fungerar i dem. Även senare har Lilja studerat reparationer (Lilja 2014) men också till exempel hur språklig asymmetri byggs upp i andraspråkssamtal (Lilja 2012). En studie där man också detaljerat går in på reparationer i andraspråkssamtal är Maija Kalins doktorsavhandling (1995). De tidigare studierna har alltså fokuserat mycket på problemsituationer och hur man förhåller sig till dem. Också asymmetriska roller har varit av intresse i många studier.

På svenskt och norskt håll finns det också några intressanta studier som gäller andraspråkssamtal, dock i institutionella sammanhang. Gunlög Sundbergs doktorsavhandling (2004) handlar om förståelseskopande i erfarenhetsintervjuer som Sundberg beskriver som ett slags anställningsintervjuer. Hen intresserar sig för hur samtalsparterna uppnår samförstånd trots samtalets asymmetriska karaktär, och hittar olika strategier som intervjuaren använder för att anpassa sin kommunikation. Dessa är till exempel ifyllnader, upprepningar och omformuleringar. Också Karin Sheikhi (2013) koncentrerar sig i sin doktorsavhandling på delad förståelse i institutionella andraspråkssamtal. Hen studerar hurdana stöttande kommunikativa handlingar förstaspråkstalen använder i yrkesvägledningssamtal och hur dessa också kan användas som en gemensam interaktionell resurs då samtalsdeltagarna skapar förståelse tillsammans. I Norge har likadana strategier studerats av Jan Svennevig som har koncentrerat sig på till exempel upprepningar och omformuleringar (2004, 2005), omformuleringar av frågor (2013) och reparationer (2008).

Lätt språk som språkform har däremot studerats relativt lite såväl i Finland som internationellt. Man har länge utgått från praktiska behov och forskningen har börjat ta fart först under de senaste åren. I uppsatser på magisternivå har ämnet varit populärt men det finns fortfarande till exempel bara några få doktorsavhandlingar som handlar om lätt språk i Finland, det vill säga Irja Vinnis (1998), Auli Kulkki-Nieminens (2010) och Leealaura Leskeläs (2022) avhandlingar. Av dessa är det bara Leskeläs nya avhandling som koncentrerar sig på talad lätt kommunikation. Också annars har forskningen främst fokuserat på skrivet lätt språk och lättlästa texter. Talad lätt kommunikation har studerats bara lite, vilket kan delvis bero på att dess principer är svårare att definiera än i skrift på grund av talets annorlunda karaktär (Leskelä & Lindholm under utg.). Användningen av lätt språk i talad kommunikation på finska har före Leskeläs avhandling (2022) studerats till exempel av Leskelä (2006;

2009) som analyserade samtal mellan två personer och Kartio (2009b–e) som analyserade gruppsamtal. Dessa har dock också ett praktiskt fokus då Kartios bok är en handbok i lätt kommunikation.

När det gäller mer specifikt lätt svenska, är de tidigare studierna mycket få både i den finlandssvenska och sverigesvenska kontexten. Trots att man har en relativt lång tradition av arbete med lätta texter i Norden håller den vetenskapliga sidan ännu på att utvecklas. Också Solveig Arle och Carina Frondén (2022, 1–2) menar att det inte finns någon enhetlig forskningstradition när det gäller lätt svenska, eller lättläst som det ofta kallas, och att definitionen av lätt svenska ofta varierar. Det talade språket har inte heller fått någon större roll i forskningen om lätt svenska (Arle & Frondén 2022, 18). I Finland har det skrivits några avhandlingsarbeten på magisternivå som handlar om lätt svenska (se t.ex. Arle 2018, Lindberg 2019 och Karvonen 2022) men mycket vidare forskning finns det inte. Också i Sverige har man närmat sig lätt språk främst ur en praktisk synvinkel: de verk som har publicerats, till exempel Sundins *Lättläst – så funkar det* (2007), Lundbergs och Reichenbergs *Vad är lättläst?* (2008) och Candils och Fredriksons *Skriv lättläst* (2022) är mest praktiska handböcker i lätt språk. De flesta akademiska arbeten har också i Sverige skrivits på magisternivå och handlar om skrivna texter, ofta i skolkontext.

Som målgrupp för lätt språk har andraspråkstalare inte heller studerats mycket fast deras roll som målgrupp för lätt språk blir allt viktigare. Finlandssvenska studier hittade jag inte och på svenskt håll finns det bara kandidatuppsatser, så all den forskning som presenteras här handlar om lätt finska. Sonja Dahlgren (2020) har studerat användningen av lätt språk i myndighetstexter avsedda för andraspråkstalare. Mervi Kastari (2019) har däremot haft ett mottagarperspektiv i fokus när hen har skrivit om andraspråkstalarnas upplevelser av lättläst skönlitteratur. Dessutom finns det några pro gradu-avhandlingar om ämnet: till exempel Laura Kananen och Sara Tuisku (2014), Larisa Heikkinen (2014) och Elli-Noora Virkkunen (2015) har skrivit avhandlingar som handlar om skrivet eller uppläst lätt språk och andraspråkstalare. Kananen och Tuisku samt Heikkinen tog också reda på andraspråkstalarnas egna uppfattningar om de lättlästa texterna. I den tidigare forskningen är det dock det skrivna språket som dominerar: kombinationen andraspråkstalare och talad lätt kommunikation har man inte studerat tidigare.

Som tillägg till den forskning som handlar direkt om lätt språk kan även tvärvetenskapliga synvinklar vara till nytta när man forskar i lätt språk. Lätt språk har en stark anknytning till målgruppen och därför är det relevant att veta hur en viss målgrupp använder språket och vilka saker som kan vara utmanande för dem. Med detta i åtanke kan man lyfta fram vissa delar av det som man har gjort inom

andraspråksforskningen: forskningen har till exempel bidragit med kunskap om inlärarspråkets egenskaper (Norrby & Håkansson 2007, 69) och svenskans språkspecifika mönster och inlärningsordningen för olika strukturer (Norrby & Håkansson 2007, 77–78). Man har också sett på hur språkinläring sker i samtal med mer kompetenta språkbrukare och hur den mer kompetenta parten då anpassar sitt språk efter rådande förutsättningar. Denna forskningsinriktning har kallats för interaktionism och har sina rötter i sociokulturell teori som haft ett stort inflytande i andraspråksforskningen efter 1960-talet. (Norrby & Håkansson 2007, 158–163.) Företrädare för inriktningen har varit i synnerhet Long (t.ex. Long 1981) och Gass och Varonis (t.ex. Gass & Varonis 1985). Denna forskning om anpassning kan tänkas utgöra en viss bas för senare forskning i hur man kan tala lätt med andraspråkstalare.

1.3 Disposition

I kapitel 1 har jag presenterat den samhällseliga och vetenskapliga relevansen med avhandlingen och presenterat studiens syfte och forskningsfrågorna. Jag har också tagit upp tidigare forskning som tangerar studiens centrala teman, det vill säga andraspråkssamtal, asymmetrisk kommunikation, lätt språk och särskilt lätt svenska samt andraspråkstalare som målgrupp för lätt språk.

I kapitel 2 och 3 presenterar jag den teoretiska referensramen för min studie. Den består å ena sidan av forskning kring asymmetrisk kommunikation och andraspråkssamtal och å andra sidan av forskning om lätt språk och talad lätt kommunikation. I kapitel 2 koncentrerar jag mig på asymmetrisk kommunikation och dess olika typer och går också in på de konkreta kommunikationsstrategier som jag tar upp i analysen av mitt eget material. Kapitel 3 fokuserar däremot på lätt språk och talad lätt kommunikation samt andraspråkstalare som målgrupp för lätt språk.

Kapitel 4 handlar om studiens material och metod. I materialdelen presenterar jag både materialet, det vill säga samtalsinspelningarna, och informanterna. Jag reflekterar också kring forskningsetiska aspekter och presenterar transkriptionsprinciperna som jag använt i transkriberingen. I metoddelen beskriver jag studiens metod, samtalsanalys, motiverar metodvalet och beskriver den samtalsanalytiska forskningsprocessen i förhållande till min egen studie.

Kapitel 5 fokuserar på min första forskningsfråga, det vill säga hurdana kommunikationsstrategier som används i andraspråkssamtal. Där presenterar jag de olika analyskategorierna och diskuterar dem med hjälp av exempel.

I kapitel 6 diskuterar jag min andra forskningsfråga, det vill säga hurdana likheter och skillnader det finns mellan de strategier som används i mitt material och de som tas upp i anvisningarna för talad lätt kommunikation.

Sist, i kapitel 7, drar jag slutsatser av studiens resultat och jämför dem med tidigare forskning. Där diskuterar jag också studiens begränsningar och problem samt riktar blicken mot eventuell framtida forskning.

2 Kommunikationsstrategier i asymmetrisk kommunikation

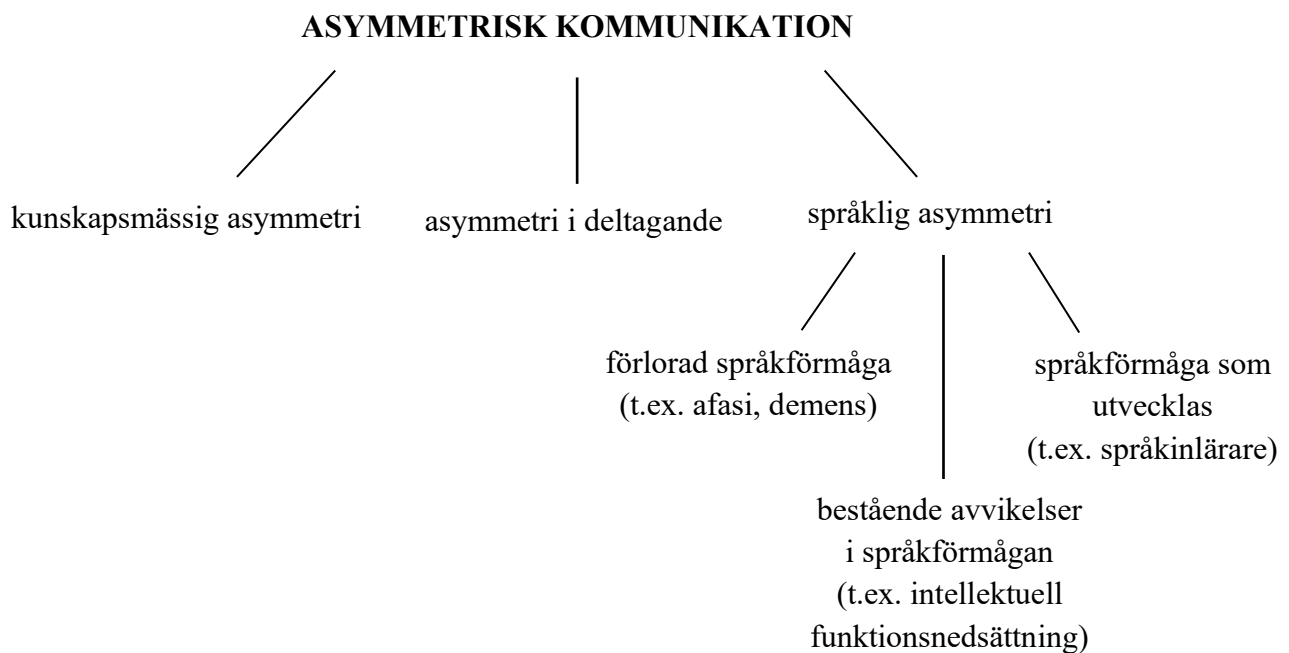
I detta kapitel behandlas asymmetrisk kommunikation. Kapitlet inleds med en allmän översikt över vad som avses med asymmetrisk kommunikation, hurdana faktorer gör en kommunikationssituation asymmetrisk och hur asymmetri kan komma till uttryck i kommunikationen (kapitel 2.1). Jag koncentrerar mig särskilt på språklig asymmetri som står i fokus i denna avhandling. Därefter, i kapitel 2.2, ser jag närmare på andraspråkssamtal och deras förhållande till förstaspråkssamtal. Jag behandlar också forskning om språklig och interaktionell anpassning som har bidragit med kunskap om vilka drag som är typiska för just andraspråkssamtal. Till sist, i kapitel 2.3, behandlar jag närmare sex olika kommunikationsstrategier som också förekommer i min analys.

2.1 Asymmetrisk kommunikation

Asymmetriska kommunikationssituationer uppstår när deltagarna i kommunikationen av något skäl har ett asymmetriskt förhållande till varandra, det vill säga en av dem har till exempel mer makt eller kunskap eller bättre kommunikationsförmåga än den andra (Leskelä & Lindholm 2012, 14–15). Asymmetrier kan uppstå i både vardagliga och institutionella sammanhang och de kan och behöver inte heller undvikas helt. Man kan dock förhålla sig till dem på olika sätt och detta gör att de kan få olika roller i olika samtal: asymmetrier blir alltså inte alltid synliga i ett samtal utan deltagarna kan också välja att inte orientera sig mot dem. (Leskelä & Lindholm 2012, 19–20.)

Asymmetrier kan bero på olika faktorer och enligt dessa faktorer kan asymmetrisk kommunikation delas in i tre olika typer (Leskelä & Lindholm 2012, 14). Den mest intressanta av dem med tanke på denna avhandling är språklig asymmetri. Den handlar om en situation där en av deltagarna i kommunikationen har en mer begränsad språklig och kommunikativ förmåga än den andra (Leskelä & Lindholm 2012, 15). Språklig asymmetri kan enligt Leskelä och Lindholm (2012, 7) delas in i tre huvudtyper beroende på vad som är skälet bakom asymmetrin. Dessa presenteras också i figur 1. För det första kan språklig asymmetri bero på att språket inte är båda parternas förstaspråk vilket är fallet i denna studie. I detta fall kan man ändå förvänta sig att språkförmågan utvecklas med tiden. Andra skäl för språklig asymmetri kan vara förlorad språkförmåga på grund av afasi eller olika minnessjukdomar eller bestående neurobiologiska funktionsnedsättningar relaterade till exempel till störningar i autismspektrumet. I dessa fall kan inte några stora förbättringar i språkförmågan förväntas. (Leskelä & Lindholm 2012, 7.)

Som tillägg till asymmetri i språk- och kommunikationsförmåga kan asymmetri gälla också kunskap eller deltagande som framgår av figur 1. Med kunskapsmässig asymmetri hänvisar man till ett sådant asymmetriskt förhållande som beror på att deltagarna inte har lika mycket kunskap om ämnet eller till exempel kommunikationsvanor vid en institution (Leskelä & Lindholm 2012, 14). Asymmetri i deltagande beror däremot på att deltagarna tar på sig olika roller i kommunikationssituationen och deltar därför på olika sätt (Leskelä & Lindholm 2012, 15). De olika typerna av asymmetri kan inte alltid tydligt skiljas från varandra eftersom de ofta förekommer samtidigt. I institutionella samtal är det vanligt att asymmetrin gäller både kunskap och deltagande: den institutionella representanten vet troligtvis mer om till exempel de etablerade kommunikationsmönstren på institutionen och har också en roll som för med sig mer plikter och rättigheter än den andra partens roll gör. (Leskelä & Lindholm 2012, 15.) Asymmetrin blir ännu starkare om den därtill är språklig. Även i mer vardagliga sammanhang, som i denna studie, förekommer ofta flera typer av asymmetri samtidigt. Till exempel språklig asymmetri medför ofta också asymmetri i deltagande då den språkligt starkare parten sannolikt har mer makt och ansvar i samtalet än den svagare parten (Leskelä & Lindholm 2012, 15).

Figur 1. Typer av asymmetrisk kommunikation (Leskelä & Lindholm 2012, 14–15).

Det är också bra att notera att asymmetri förekommer i någon grad i all kommunikation. Enligt Plejert, Samuelsson och Anward (2010, 252) förknippas asymmetri oftast med institutionella samtal, men också många vardagliga kommunikationssituationer är egentligen asymmetriska och det går inte att undvika dem. Också till exempel Linell och Luckmann (1991, 7–8) konstaterar att all kommunikation

innehåller asymmetrier av olika slag, även sådana situationer där deltagarna är relativt jämlika och kommunikationen verkar vara symmetrisk. Asymmetri är alltså en neutral och oundviklig del av kommunikationen. Det finns alltid en viss asymmetri till exempel mellan talaren och lyssnaren då talaren har någonting hen vill säga som den andra inte ännu vet. Asymmetri är således en faktor som möjliggör och motiverar kommunikation till exempel i situationer där information förmedlas eller tankar delas. Om deltagarna redan hade exakt samma kunskap, skulle det inte nödvändigtvis finnas något skäl att kommunicera. (Linell & Luckmann 1991, 7–8; Leskelä & Lindholm 2012, 14.)

I asymmetriska kommunikationssituationer kan det dock uppstå problem särskilt om asymmetrin är stor. Förhållandet mellan asymmetri och problem är ändå inte entydigt. (Linell & Luckmann 1991, 8.) Asymmetri kan ses som ett fenomen som konstrueras under samtalets gång och deltagarna kan välja att reagera på det eller förbigå det. Asymmetrier är alltså inte bestående eller automatiska utan de kan få olika stora betydelser i olika samtal. (Leskelä & Lindholm 2012, 19.) Detta är även en central tanke i samtalsanalys som ser asymmetrier som förhandlingsbara och situationsbundna fenomen (Leskelä & Lindholm 2012, 16). Till exempel språklig asymmetri har inte nödvändigtvis så stor betydelse i ett samtal om deltagarna inte fäster uppmärksamhet vid det. Kurhila (2001, 191–192) upptäckte till exempel att samtalsdeltagarnas orientering mot sina roller varierar då de deltar i institutionella samtal där asymmetrin är både språklig och institutionell. I vissa situationer aktiveras de språkliga rollerna som förstaspråkstalare och andraspråkstalare medan de institutionella rollerna som expert och kund är viktigare i andra situationer.

Om asymmetrin beror till exempel på att språket inte är båda parternas förstaspråk, är det ändå vanligt att asymmetrin kommer till uttryck i kommunikationen. Språklig asymmetri syns till exempel som asymmetri i deltagande, och då framstår deltagarnas kommunikation som annorlunda än i symmetrisk kommunikation (Leskelä & Lindholm 2012, 15–16). För att kommunikationen skulle framskrida så smidigt som möjligt kan man ändå använda olika strategier för att göra asymmetrin mindre och förebygga eventuella problem. Oftast försöker man minimera asymmetrin även omedvetet och i symmetriska samtal identifierar och löser man eventuella problem mycket snabbt nästan utan att deltagarna märker det själv (Leskelä & Lindholm 2012, 20). Om deltagarnas språkliga och kommunikativa förmåga skiljer sig mycket från varandra, kan det ändå vara nyttigt att hämta stöd också från anvisningarna för talad lätt kommunikation. De syftar till att hjälpa den språkligt starkare parten att bättre anpassa sin kommunikation enligt den svagare parten och på så sätt minska asymmetrin (Leskelä 2012, 279).

2.2 Samtal mellan förstaspråkstalare och andraspråkstalare

Samtal mellan förstaspråkstalare och andraspråkstalare, som jag här kallar för andraspråkssamtal, har visat sig ha vissa typiska drag även om den språkliga asymmetrin inte alltid har en stor påverkan på samtalet. Syftet med min studie är inte att jämföra andraspråkssamtal och förstaspråkssamtal utan endast att beskriva hur andraspråkssamtal ser ut. För att få en uppfattning om vad som är speciellt för just andraspråkssamtal, är det ändå relevant att se på vilka drag som faktiskt är vanligare i dem jämfört med förstaspråkssamtal. I detta kapitel presenterar jag forskning om detta, och ser i nästa kapitel närmare på vissa enskilda kommunikationsstrategier som används i andraspråkssamtal.

Enligt Gardner och Wagner (2004, 3) kan andraspråkssamtal beskrivas som normala samtal även om de skiljer sig från förstaspråkssamtal i fråga om vissa aspekter. De är alltså inte så annorlunda att de inte skulle kunna analyseras med samma verktyg som förstaspråkssamtal. Samma resultat lyfts fram av Kurhila (2006b, 221). Oftast går det enligt Gardner och Wagner (2004, 3) att identifiera andraspråkstalare som just andraspråkstalare på grund av till exempel avvikande brytning och grammatiska avvikelser men dessa drag har inte nödvändigtvis några konsekvenser för hur samtalet utformas. Att dessa drag förekommer betyder således inte att samtalsdeltagarna måste ta upp dem till diskussion. Om dragen tas upp, är det oftare andraspråkstalaren som gör det. (Gardner & Wagner 2004, 15.) Något som också gör att andraspråkssamtal inte nödvändigtvis är så annorlunda jämfört med förstaspråkssamtal är att man inte alltid orienterar sig mot identiteten som andraspråkstalare. Som nämndes i kapitel 2.1, kan man välja att förbigå denna identitet och beroende på samtalets karaktär orientera sig mot andra roller, till exempel institutionella yrkesroller eller roller som vänner. Andraspråkstalare är alltså inte en identitet som på något sätt skulle vara viktigare än alla andra. (Gardner & Wagner 2004, 15–16; Kurhila 2001, 191.)

Andraspråkstalare är enligt Gardner och Wagner (2004, 15) inte heller interaktionellt mindre kunniga än förstaspråkstalare även om deras språkkunskaper kan vara begränsade. Språket är inte den enda faktor som har betydelse i ett samtal utan viktiga är också de interaktionella strategier som man använder för att klargöra eventuella problem. Till exempel Mazeland och Zaman Zadeh (2004) kom fram till att andraspråkstalare använder många olika strategier när de försöker förklara problematiska uttryck till sin samtalspartner.

Enligt Gardner och Wagner (2004, 4) beror skillnaderna mellan andraspråkssamtal och förstaspråkssamtal framför allt på hur frekventa vissa fenomen är. Exempel på detta är begränsande frågor som enligt Gardner och Wagner (2004, 15) förekommer i både förstaspråkssamtal och

andraspråkssamtal men är betydligt vanligare i andraspråkssamtal. Det är alltså inte själva fenomenen som är speciella för andraspråkssamtal utan hur ofta de förekommer. Man har i tidigare forskning inte hittat några kommunikationsmönster som endast skulle förekomma i andraspråkssamtal (Gardner & Wagner 2004, 3)

Enligt tidigare forskning är det i andraspråkssamtal vanligt att förstaspråkstalaren använder olika strategier för att anpassa sin kommunikation. När forskningsintresset för det här området började på 1970-talet, intresserade man sig främst för vilken betydelse dessa anpassningar har för andraspråkstalarens inläring av andraspråket (Sheikhi 2013, 16). Ferguson (1971 i Sheikhi 2013, 16) samlade dessa anpassningar under termen *foreigner talk* som dock har kritiserats senare. Termen syftade till att beskriva förstaspråkstalarens anpassade samtalsstil som kännetecknades av lägre talhastighet, tydligare uttal och betoning, fler pauser, förenklad syntax, reducerad morfologi och begränsat lexikon (Sheikhi 2013, 16). Även om dessa resultat baserade sig på ett begränsat material, utgjorde studien startskottet för ett antal andra undersökningar om förstaspråkstalarens språkliga anpassningar. Till exempel Hatch, Shapira och Gough (1978 i Sheikhi 2013, 16–17) hittade anpassningar i form av upprepningar, ordförklaringar, lägre talhastighet, betonade nyckelord, kontroll av förståelse och formuleringsförslag. Likadana resultat förekom i senare studier av till exempel Long (1981, 1983).

Long (1981) presenterade också iakttagelsen att förstaspråkstalare gör fler interaktionella anpassningar än anpassningar av språklig form. Dessa interaktionella anpassningar betyder i praktiken till exempel upprepningar och förståelsekontroller. Också flera andra studier har under 1980-talet betonat vikten av interaktionella anpassningar som verkar ha större betydelse för begripligheten än anpassningar av den språkliga formen (Sheikhi 2013, 18). Enligt dessa studier blir förståelsen alltså bättre om samtalsdeltagarna får interagera och förhandla. Interaktionens betydelse lyfts fram också av Sheikhi (2013, 227) som konstaterar att andraspråkstalarens samtalsförmåga och samtalsaktivitet i hans studie verkade spela större roll för den gemensamma förståelsen än färdigheten i andraspråket. Dessa tankegångar har delvis styrts också min studie där jag snarare koncentrerar mig på de anpassningar som sker i interaktionen än på den språkliga formen.

De flesta av de äldre studierna har kritiserats för att samtalen i dem har varit arrangerade och för att deltagarna förstås enbart i egenskap av förstaspråkstalare och andraspråkstalare av både forskare och deltagarna själva (Sheikhi 2013, 22). Detta gör att deltagarna inte orienterar sig mot andra roller och detta kan ha konsekvenser för samtalet. Resultaten av dessa studier är alltså inte nödvändigtvis generaliserbara och samma fenomen förekommer kanske inte i sådana samtal som inte är arrangerade.

Ändå fick också Sheikhi (2013), som inte studerade arrangerade samtal, fram att förstaspråkstalare aktivt använder till exempel upprepningar, metakommentarer och omformuleringar av egna yttranden för att nå en gemensam förståelse. Min studie koncentrerar sig delvis på samma fenomen som dessa tidigare studier, och i följande kapitel presenterar jag de enskilda kommunikationsstrategierna som jag kommer att ta fasta på i min analys.

2.3 Stöttande strategier i andraspråkssamtal

I detta kapitel går jag närmare in på sådana kommunikationsstrategier som förstaspråkstalaren kan använda för att stödja andraspråkstalaren i ett samtal. Dessa sex kommunikationsstrategier förekommer senare i analysen av mitt eget material. Strategierna är indelade i följande kategorier: *deltagarroller*, *uppsbackningar*, *omformuleringar av talarens egna yttranden*, *omformuleringar av den andra deltagarens yttranden*, *flerledade frågeturer* och *metakommentarer*. Denna beskrivning av kommunikationsstrategier är dock inte på något sätt heltäckande utan även många andra infallsvinklar kan komma på fråga när man studerar det stöd som förstaspråkstalaren ger andraspråkstalaren i samtal.

2.3.1 Deltagarroller

Med deltagarroller avser jag de roller som deltagarna tar på sig i samtalen i förhållande till varandra. I andraspråkssamtal brukar deltagarna enligt tidigare forskning ta på sig roller som förstaspråkstalare och andraspråkstalare, alltså den språkligt mer kompetenta och mindre kompetenta parten (Paananen 2019, 45). Orienteringen mot dessa roller varierar dock och de har inte alltid kommunikativa konsekvenser i samtalet om deltagarna inte gör dem synliga (Kurhila 2001, 191). I samtalsanalys är det centralt att dessa roller inte bestäms på förhand utan är något som samtalsdeltagarna skapar själv (Leskelä & Lindholm 2012, 16). Den språkliga asymmetrin och rollfördelningen för ändå ofta med sig också asymmetri i deltagande (Linell 1998, 221), vilket gör att den starkare parten är mer aktiv och den svagare parten deltar mindre.

Deltagarrollerna blir särskilt asymmetriska i institutionella samtal där både asymmetri i kunskap och deltagande samt ibland även språklig asymmetri ofta förekommer samtidigt (Leskelä & Lindholm 2012, 14–15). I institutionella samtal är rollfördelningen därför oftast tydligt asymmetrisk (Adelswärd 1995, 117). Detta kan betyda till exempel att en deltagare har ordet oftare, får behålla turen längre eller styr samtalets riktning mer än den andra (Plejert, Samuelsson & Anward 2010, 249). Även i språkligt asymmetriska vardagliga samtal kan likadana tendenser tänkas förekomma även om detta är ett mindre utforskat ämne med tanke på deltagarroller.

De asymmetriska deltagarrollerna syns ofta så i andraspråkssamtal att den språkligt starkare parten tar fler initiativ och mer ansvar över att samtalet ska fungera väl (Sheikhi 2013, 141; Kurhila 2006b, 173). Detta kan å ena sidan tänkas vara en strategi att stödja andraspråkstalaren eftersom hen då kan koncentrera sig på att formulera sig språkligt. Å andra sidan kan förstaspråkstalaren också ta för mycket utrymme i samtalet, och då blir andraspråkstalarens möjligheter att delta begränsade. Risken är att förstaspråkstalaren börjar sätta ord på andraspråkstalarens tankar (jfr. Leskelä & Lindholm 2012, 15), vilket inte stöder andraspråkstalaren till att delta utan i stället begränsar hens deltagande.

2.3.2 Uppbackningar

Uppbackningar kan definieras som stöttande ord och uttryck, med vilka lyssnaren signalerar aktivt lyssnarskap men inte har som avsikt att ta över talturen (Norrby 1996, 131). Uppbackningar räknas inte heller som fullständiga turer utan som icke-repliker enligt Norrby (1996, 131). Dessa lyssnarsignaler hänger ihop med de två roller som alltid finns i ett samtal: en talare och en lyssnare. Lyssnaren signalerar att hen har hört vad talaren säger genom att till exempel humma eller komma med alldeles korta inpass, och dessa bidrag kallas för uppbackningar. Oftast är uppbackningar mycket korta ord eller ljud: *ja, hm, okej, mm*. (Norrby 1996, 131.) Förutom verbala uppbackningar kan uppbackningar också vara icke-verbala som till exempel nickningar (Gardner 2001, 3). Uppbackningar har också kallats för bland annat *återkopplingssignaler* (se Allwood 1988), *returyttranden* (Anward 1983) och *samtalsstöd* (se Adelswärd 1992). I denna avhandling använder jag termen uppbackning.

De flesta forskare är överens om att en uppbackning är sådant stöttande tal som signalerar att lyssnaren inte vill få ordet. Annars råder det en viss oenighet om vad exakt som kan räknas som en uppbackning. Inom *CA* eller *conversation analysis*, den mest välkända och enhetliga inriktningen inom samtalsanalys, definieras uppbackningar endast som småord som har som funktion att signalera att talaren får fortsätta, så kallade *fortsättningssignaler*. Andra samtalsforskare har ändå tagit upp också andra funktioner hos uppbackningar. (Norrby 1996, 132.) Till exempel Gardner (2001, 13) konstaterar att uppbackningar kan användas för att signalera förståelse, medhåll eller att någon information är ny eller att den inte är det. Green-Vänttinen (2001, 184) kommer i sin forskning också fram till att uppbackningar kan fungera som topikavslutare, dvs. de förekommer när ett samtalsämne ebbar ut av sig själv eller någon av deltagarna vill byta samtalsämne. Många av dessa funktioner förekommer också i mitt material och behandlas närmare i analyskapitel 5.

Det finns också olika syn på hur mycket innehåll en uppbackning får ha och som Norrby (1996, 134) konstaterar, är kategorin besvärlig att beskriva enkelt. Inom CA har man enligt Norrby (1996, 132) räknat bara korta och enkla fortsättningssignaler som uppbackningar medan andra forskare inkluderar flera typer av yttranden under begreppet uppbackning. Som tillägg till de mest prototypiska uppbackningarna utvidgar man begreppet till att gälla också något mer utbyggda instämmanden och utrop samt ifyllnader, upprepningar och korta frågor med uppbackande funktion (Norrby 1996, 133–134.) Frågan är alltså var gränsen mellan uppbackningar och fullständiga turer går. I min analys utgår jag från att uppbackningar kan ha flera funktioner men ändå till sin form är enkla och korta, som *ja*, *mm*, *precis* och *okej*. I likhet med Green-Vänttinen (2001, 57) anser jag ändå att det viktigaste är att se på den kommunikativa funktionen som en potentiell uppbackning har i sekvensen. Om den behandlas som en turinledare eller som en fullständig tur som kräver respons, kan den inte räknas som uppbackning. Detta är ofta fallet med längre uttryck, vilket är ytterligare en orsak till att de inte kan räknas som uppbackningar. Å andra sidan kan också de småord som ofta förekommer som uppbackningar förekomma som responser med turstatus. Därför är lyssnarresponsen den aspekt som jag alltid tagit hänsyn till då jag avgjort om ett uttryck är en tur eller en uppbackning.

Som sagt är uppbackningar ett sätt att stödja talaren: de kan användas för att visa att man är intresserad och att man håller med och också för att upprätthålla kontakten mellan talaren och lyssnaren. Green-Vänttinen (2001, 157) tar fasta på just uppbackningarnas uppgift i att upprätthålla kontakten mellan talaren och lyssnaren. Hen liknar dem vid en olja som håller kommunikationen igång: utan dem skulle talaren kanske undra om lyssnaren alls hör på eller varför hen inte säger någonting (Green-Vänttinen 2001, 157). När förstaspråkstalaren alltså backar upp andraspråkstalaren i samtal, visar hen att hen fortfarande finns där och är intresserad även om andraspråkstalaren stundom kan vara osäker till exempel på sina språkkunskaper. På basis av detta har jag valt att studera uppbackningar som en strategi som förstaspråkstalaren använder för att stödja andraspråkstalaren.

2.3.3 Omformuleringar av talarens egna yttranden

Denna kategori består av sådana fall där en samtalsdeltagare omformulerar sitt eget yttrande. Då uttrycker hen det som hen själv har sagt med andra ord för att till exempel tydliggöra detta (Kalin 1995, 72). Dessa omformuleringar föregås ofta av en paus som tolkas som något avvikande då den andra inte har svarat så som man skulle förvänta sig (Kalin 1995, 64). Det uteblivna svaret kan bero på olika orsaker, men enligt Kalin (1995, 64) är den vanliga förklaringen i andraspråkssamtal förståelseproblem av något slag. Då kan talaren använda omformuleringar för att klargöra det som inte blivit förstått (Kalin 1995, 72). Omformuleringar, som Sheikhi (2013) också kallar för

omstöpningar, kan ändå också förekomma då interaktionen löper utan märkbara signaler på problem eller tvekan (Sheikhi 2013, 127; Paananen 2017, 122). Då uttrycker lyssnaren inte att hen skulle ha problem att förstå utan talaren omformulerar sitt yttrande på eget initiativ. Ibland kan detta vara en del av talarens personliga samtalsstil och en strategi att hålla samtalet igång (Kalin 1995, 72) men också ett försök att förebygga problem och öka förståelse (Paananen 2017, 122).

Genom att upprepa sitt yttrande med andra ord ger talaren fler möjligheter åt mottagaren att förstå (Kalin 1995, 72), och omformuleringarnas stöttande funktion baserar sig på detta. Då till exempel andraspråkstalarnas ordförråd kan vara begränsat, hittar hen i omformuleringen mer sannolikt några ord som är bekanta. Omformuleringarna kan ändå ha också andra funktioner, ibland samtidigt med den förståelsefrämjande funktionen. Omformuleringar kan nämligen också vara relationsorienterade, dvs. syfta till att förstärka relationsdimensionen i samtalet (Sheikhi 2013, 127). De stöder alltså samtalet på två olika sätt. Sheikhi (2013, 127) konstaterar även att omformuleringar av talarens egna yttranden verkar vara den mest typiska stöttande handlingen i samtal mellan första- och andraspråkstalare.

2.3.4 Omformuleringar av den andra deltagarens yttranden

Omformuleringar av den andra deltagarens yttranden är också ett sätt att bygga upp förståelse i samtal. Till skillnad från den föregående kategorin, omformuleras här det som den andra parten i samtalet har sagt i stället för det som talaren själv har sagt. Dessa omformuleringar används i många olika slags samtal och har förutom andraspråkssamtal också studerats i samband med till exempel psykoterapisamtal (Weiste & Peräkylä 2013). Där syftar omformuleringarna enligt Heritage och Watson (1979, i Weiste & Peräkylä 2013) till att visa att talaren förstått genom att upprepa den andras tur med andra ord. I andraspråkssamtal fungerar omformuleringar huvudsakligen på samma sätt: man lägger fram sin egen uppfattning för den andra, och då kan den andra deltagaren bekräfta eller korrigera denna uppfattning (Sheikhi 2013, 155–156). Man bygger alltså upp delad förståelse tillsammans genom att förhandla kring betydelser. Dessa omformuleringar har tidigare studerats i samband med andraspråkssamtal av till exempel Kalin (1995), Sundberg (2004) och Sheikhi (2013).

Funktionen hos den här typen av omformuleringar skiljer sig på många sätt från de omformuleringar som förstaspråkstalaren gör av sina egna yttranden. De syftar inte till att förenkla utan snarare till att kontrollera förståelsen. Både Sundberg (2004) och Sheikhi (2013) har definierat dem utifrån fyra egenskaper: de syftar bakåt, de utgör en semantisk omskrivning eller tolkning av den andra talarens

yttrande, de är påståendeformade och de brukar följas av svarsturer som bekräftar eller avvisar tolkningen. Dessa kriterier har jag också använt i min analys.

Vidare har Sheikhi (2013) i sin analys gjort skillnad mellan flera olika funktioner hos omformuleringar av den andra deltagarens yttranden. Dessa är sammanfattande, förtydligande, slutledande och samtalsstödjande (Sheikhi 2013, 163). Omformuleringar av denna typ kan alltså ha flera olika funktioner och på det sättet stödja kommunikationen på flera olika nivåer. En del av funktionerna är mer uppgiftsorienterade och andra mer relationsorienterade men båda aspekterna kan tänkas vara relevanta med tanke på det stöd andraspråkstälaren får i samtalet.

2.3.5 Flerledade frågeturer

Begreppet flerledade frågeturer syftar till frågeturer som består av flera enheter än en (Lindholm 2003, 50). Lindholm (2003, 64) använder termen flerledade frågeturer för att beteckna sådana flerledade turer där åtminstone ett led har interrogativ syntax. För att begränsa ämnet koncentrerar jag mig i min avhandling endast på sådana flerledade turer där båda leden är interrogativa, alltså syntaktiskt frågeformade.

Lindholm (2003, 154) delar in frågeturer där båda leden är interrogativa i fyra kategorier utifrån deras interna struktur: specificering, parafrasering, generalisering och sidoställda interrogativer. I min analys har jag tagit fasta på de specificerande, generaliserande och sidoställda frågetureorna, och dessa behandlar jag närmare nedan. Parafraser behandlar jag däremot inte i samband med frågor. De syftar enligt Lindholm (2003, 107) till sådana frågeturer där leden kan uppfattas som varianter av samma fråga. De uppvisar alltså inte någon specificerande eller generaliserande relation, och därför behandlar jag dem i kategorin omformuleringar.

Med specificerande frågor avser Lindholm (2003, 94) sådana frågeturer som består av ett huvudled och ett hjälpled som brukar fungera som huvudledets bestämning. Hjälpledet preciserar huvudledets betydelseomfång och gör antalet acceptabla responsalternativ färre (Lindholm 2003, 94–95). Detta motsvarar det som Sheikhi (2013, 113) kallar för begränsande frågor: frågor som omformuleras på nytt så att den nya frågan får ett smalare innehåll än den ursprungliga frågan. Den nya frågan innehåller också ett möjligt svar på den ursprungliga öppna frågan (Sheikhi 2013, 128). Dessa frågor byggs enligt Sheikhi (2013, 113) upp så att den första frågan är en öppen fråga inledd av ett frågeord och den omformulerade frågan en ja-nej-fråga. Detta verkade vara vanligt också i Lindholms studie (2013, 95). I denna avhandling använder jag termen begränsande frågor.

Begränsande frågor är enligt tidigare forskning mer frekventa i samtal med andraspråkstalare jämfört med samtal med förstaspråkstalare (Long 1984 i Sheikhi 2013, 129; Svennevig 2013, 201). De kan tänkas stödja andraspråkstalaren dels genom samma principer som omformuleringar av talarens egna yttranden som behandlades i avsnitt 2.2.2. Här är det som sagt ändå inte bara en omformulering som man kommer med utan också en specificering. Svennevig (2013, 189) konstaterar att denna specificering kan hjälpa andraspråkstalaren att svara i och med att förstaspråkstalaren då gör synligt vilket slags svar hen förväntar sig. Det är också lättare för en person med begränsade språkkunskaper att svara på en ja-nej-fråga jämfört med en öppen fråga (Svennevig 2013, 201; Sheikhi 2013, 129). Med begränsade frågor kan man försöka förebygga problem men också komma över problem om sådana förekommit i samtalet (Svennevig 2013, 202).

De begränsande frågorna kan å andra sidan också vara problematiska med tanke på andraspråkstalarens svarsmöjligheter och förstaspråkstalarens dominans i samtalet. Ja-nej-frågor kan hjälpa andraspråkstalaren att svara och formulera sig men också begränsa hans frihet att svara då svarsalternativen kommer färdigt (Svennevig 2013, 189). En ja-nej-fråga kan också formuleras så att ett visst svar prefereras: enligt Houtkoop-Streenstra och Antaki (1997, i Sheikhi 2013, 129) brukar man i vardagliga samtal formulera dem så att de projicerar ett positivt svar. När det positiva svaret är det som förväntas, kräver ett negativt svar någon slags förklaring, vilket kan vara svårare för andraspråkstalaren att producera. Därmed kan ja-nej-frågor också orsaka missförstånd när svaret inte nödvändigtvis gör det klart hur eller om andraspråkstalaren har förstått frågan. (Sheikhi 2013, 129.)

Generaliserande frågeturer är motsatsen till begränsande frågor. Där generaliserar ett senare led ett föregående led i frågeturen. Det generaliserande ledet gör antalet möjliga svar större medan relationen mellan leden var motsatt i de begränsande frågorna. (Lindholm 2003, 110.) På samma sätt som i de begränsande frågorna ger man färdiga svarsalternativ åt den som ska svara, men dessa alternativ kommer före den generaliserande öppna frågan. De begränsande och generaliserande frågorna kan också förekomma inom samma frågetur som min analys visar.

Ytterligare ett sätt att ge andraspråkstalaren flera svarsalternativ är att använda det som Lindholm (2003, 122) kallar för *sidoställda interrogativer*. Dessa är interrogativer som inte har en specificerande, parafraaserande eller generaliserande relation men som ändå har något gemensamt och levereras tillsammans. Kategorin består av alternativfrågor inledda med *eller*. (Lindholm 2003, 122.) Själva frågorna står oftast i ett konträrt förhållande till varandra: i SAG (band 1, 153) används termen *alternativfråga* som definieras som ”en fråga som presenterar alternativa sakförhållanden och begär upplysning om vilket av dem som är sant”. Också jag använder termen *alternativfråga* i min analys.

Det förväntade svaret är här inte ett svarsord som *ja* eller *nej* utan ett alternativ inom en angiven domän (SAG band 4, 749). Oftast vill man som sagt veta vilket av svarsalternativen som är sant: om frågan är *Ska Per komma eller Bo?* kan man svara till exempel *Per* (SAG band 4, 750).

Även om man vid alternativfrågor måste kunna formulera ett annat svar än *ja* eller *nej*, är svarsalternativen ändå mer begränsade än vid öppna frågor. På samma sätt som vid begränsande frågor kan dessa svarsalternativ göra frågan lättare att svara på då andraspråkstalaren vet vilket slags svar förstaspråkstalaren förväntar sig och har några färdiga formuleringar att utgå ifrån.

2.3.6 Metakommentarer

Med metakommentarer avses kommentarer som gäller samtalets form, interaktion eller enskilda yttranden och deras språkliga form i samtalet (Sheikhi 2013, 139). Metakommentarerna är en mycket heterogen grupp olika yttranden: de kan handla till exempel om talarens eget yttrande, den andras yttrande, den egna rollen, den andras förståelse eller samtalets form. De kan också uppmuntra den andra deltagaren att yttra sig. (Sheikhi 2013, 120.)

I och med att metakommentarerna gör explicit sådan information som skulle kunna vara implicit, kan de antas underlätta interaktionen (Sheikhi 2013, 120). I andraspråkssamtal betyder detta till exempel att man kommer med information om samtalets form och vad som förväntas av båda samtalsdeltagarna. Att tydliggöra dessa aspekter är speciellt centralt i institutionella samtal som till exempel Sheikhi (2013) studerade eftersom de har en tydligare struktur och rollfördelning mellan deltagarna än vardagliga samtal (Adelswärd 1995, 117). Andraspråkstalare är inte heller alltid vana vid de kulturella praktikerna som styr de institutionella kommunikationssituationerna. I institutionella samtal har man också som syfte att lösa en viss uppgift eller komma till en viss slutsats (Adelswärd 1995, 117), och metakommentarer kan hjälpa deltagarna att uppnå dessa mål. Även om vardagliga samtal oftast är ledigare till struktur och form, kan metakommentarer stödja kommunikationen också i dem i och med att metakommentarerna synliggör aspekter som gäller till exempel samtalsdeltagarnas roller och förhållande till varandra.

Förutom situationer där metakommentarer förekommer, kan det också vara intressant att se på situationer där de saknas. Att man inte kommenterar till exempel problemsituationer kan nämligen också tolkas som ett försök att stödja andraspråkstalaren. Enligt Sheikhi (2013, 143) fungerar förstaspråkstalarens metakommentarer mer förebyggande än reparerande. Detta betyder att de används för att förebygga problem i stället för att peka på situationer där problem uppstår. Genom en metakommentar som *förstår du*, som indikerar något slags problem, gör förstaspråkstalaren tydligt

att hen misstänker att andraspråkstalaren inte förstår och detta kan vara ansiktshotande (Sheikhi 2013, 144). Kommentarer av detta slag gör också att asymmetrin och rollerna som första- och andraspråkstalare blir synliga, vilket man enligt tidigare forskning ofta försöker undvika (Kurahila 2001, 191; Kurahila 2006a, 309). Förstaspråkstalarens tendens att inte kommentera problemsituationer kan alltså hjälpa andraspråkstalaren att bevara ansiktet och kan på det sättet ses som en stöttande strategi.

3 Lätt språk och talad lätt kommunikation

I detta kapitel behandlas teori bakom lätt språk och talad lätt kommunikation. Man har betraktat lätt språk ur olika synvinklar under de senaste årtiondena och detta fungerar som underlag för forskningen i lätt språk idag. Därför inleds detta kapitel med en beskrivning av hur lätt språk fått den form som det har i dag i Finland och hurdan teoribakgrund det bygger på (kapitel 3.1). Jag grundar mig huvudsakligen på det som man gjort i Finland men resonerar också kring hur man ser på språkformen i Finland jämfört med andra länder. I kapitel 3.2 fördjupar jag mig i lätt språk som språkform och går igenom dess särdrag i förhållande till andra språkformer. I kapitel 3.3 behandlar jag lätt språk ur målgruppernas synvinkel och koncentrerar mig särskilt på invandrare som är i fokus i denna studie. Till sist, i kapitel 3.4, går jag närmare in på talad lätt kommunikation och dess särdrag.

Lätt språk är ett tämligen nytt forskningsfält och därför är begreppen inom området inte ännu etablerade, särskilt när det gäller de svenska termerna i Finland. I finskan använder man prefixet *selko-* för att beskriva allt som har med lätt språk att göra (till exempel *selkokieli* 'lätt språk', *selkokuva* 'lätt bild' och *selkopuhe* 'lätt tal') men det saknar en direkt motsvarighet i svenskan. I denna avhandling håller jag mig för det mesta till termen *lätt språk* då det är fråga om fenomenet i allmänhet. Den omfattar alla former av språk och passar därför bäst för min studie som handlar om talad kommunikation. En alternativ term som jag använder då jag skriver om just det svenska språket är *lätt svenska*. Termen *lättläst* syftar däremot bokstavligen till skrivet språk och därför avstår jag från att använda denna term om det inte är just skrivet språk jag talar om. När jag mer specifikt behandlar kommunikationssituationer där talat lätt språk och olika kommunikationsstrategier används för att göra kommunikationen enklare för mottagaren, använder jag begreppet *talad lätt kommunikation*. Denna term omfattar både den språkliga och kommunikativa aspekten, och därför har jag valt den i stället för till exempel *talat lätt språk* som endast fokuserar på själva språket.

3.1 En historisk tillbakablick

I Finland började man utveckla lätt språk i slutet av 1970-talet men arbetet tog mer fart först på 1980-talet när de första lättlästa böckerna och tidningarna publicerades. Detta arbete handlade först och främst om den lätta finskan men man publicerade även flera böcker och några tidningssidor på lätt svenska under 1980-talet. (Virtanen 2006, 88–91.) Den lättlästa tidningen på svenska, LL-bladet, började man ändå publicera först år 1990 (Uotila 2019, 313). I Sverige hade man börjat utveckla lätt svenska redan tidigare och publicerat den första lättlästa boken år 1968 (Österlund 2002) samt också

börjat med en lättläst tidning, *Steget* (Virtanen 2006, 89). Därefter har man gett ut också flera finlandssvenska böcker på lätt svenska, ökat mängden myndighetskommunikation på lätt svenska och börjat radionyhetsändningarna på lätt svenska år 2019. Ett stort steg har också varit grundandet av LL-center år 2001. De arbetar för lätt svenska i Finland delvis i samarbete med Selkokeskus som tar hand om den lätta finskan (Österlund 2002).

När arbetet med lätt språk började, var utgångspunkten alltså främst praktisk. När verksamheten har utvidgats har man blivit intresserad av att se på lätt språk också ur en teoretisk synvinkel. Som togs upp i kapitel 1.2 om tidigare forskning är studierna om lätt språk ännu relativt fåtaliga, och därför håller teorin om lätt språk ännu på att formas. Under olika årtionden har de teoretiska betoningarna varit någorlunda skiftande (Leskelä 2019, 86): man har anknutit lätt språk till exempel till läsbarhet, begriplighet och tillgänglighet. Även om man idag definierar lätt språk bredare än till exempel de tidigare läsbarhetsteoretikerna har gjort, har de tidigare teorierna format en grund för lätt språk och påverkat de principer som idag förknippas med lätt språk (Leskelä 2019, 87).

Leskelä (2019, 86–90) delar in teorierna som har påverkat teorin för lätt språk i Finland i två huvudgrupper: textbaserade teorier och mottagarorienterade teorier. Av dessa två har de mottagarorienterade teorierna mer betydelse för just talad lätt kommunikation även om de textbaserade teorierna också har påverkat teorin för det lätta språket på en allmän nivå. De textbaserade teorierna koncentrerar sig på lätta texter och deras egenskaper, och i samband med dem har man talat om till exempel begriplighet och läsbarhet. Man har utvecklat olika läsbarhetsalgoritmer som kan användas för att mekaniskt uppskatta svårighetsnivån i texterna: i Finland har man använt till exempel Osmo A. Wiios läsbarhetsindex och i Sverige har LIX-indexet varit framträdande. (Leskelä 2019, 86–88; Lundberg & Reichenberg 2008, 39.) De teorier som Leskelä (2019, 89) kallar för mottagarorienterade teorier sätter däremot mottagaren i centrum och lyfter fram läsarens eller talarens språkförmåga och situationsbundna faktorer. Dessa teorier stöder den praktiska mottagarsynvinkeln som har varit central för lättspråksarbetet och har fört fram tanken om att lätt språk också kan förekomma i talad form (Leskelä 2019, 89).

På 2000-talet har man också lyft fram begreppet tillgänglighet som baserar sig på tanken om ett samhälle där alla har lika möjligheter att delta. Tillgänglighet är ett övergripande begrepp som till exempel Leskelä (2019, 48) delar in i en fysisk och kognitiv dimension samt tillgänglighet som tar hänsyn till olika syn-, hörsel- och känselnedsättningar. Lätt språk har också diskuterats i samband med detta begrepp och är då en del av kognitiv tillgänglighet som handlar om informationens och kommunikationens tillgänglighet. Man ser alltså språket som en faktor som bidrar till samhällets

tillgänglighet i och med att det kan användas för att göra information lättare att förstå och uppfatta för dem som har svårigheter med det. (Leskelä 2019, 48–50.)

Det är också bra att notera att begreppet lätt språk inte uppfattas på samma sätt i alla länder även om samarbetet mellan till exempel de europeiska länderna har ökat under de senaste åren (Lindholm & Vanhatalo 2021, 13). Det finns en viss terminologisk variation både nationellt och internationellt, och också de huvudsakliga målgrupperna varierar mellan länderna (Lindholm & Vanhatalo 2021, 14–17). I Finland och andra nordiska länder har man länge utgått från praktiska behov och har en relativt likadan uppfattning om vad lätt språk är och hurdana behov det finns i samhället, vilket har underlättat också samarbetet när det gäller till exempel tidningar på lätt språk (Leskelä 2019, 90; Lindholm & Vanhatalo 2021, 13). Speciellt Sverige har fungerat som förebild för det finska lättspråksarbetet och har även idag relativt goda förutsättningar för detta arbete (Leskelä 2019, 91). I Sverige har man till exempel en egen tillgänglighetsmyndighet, Myndigheten för tillgängliga medier, som har som uppgift att utveckla och sprida kunskap om bland annat lätt språk (MTM 2021). Utvecklingen av talad lätt kommunikation har ändå skett främst i Finland och anvisningarna för det har skapats bara i Finland (Leskelä & Lindholm under utg.). I Centraleuropa, speciellt i Tyskland, har man haft en mer teoretisk approach till lätt språk. Där är lättspråksarbetet också relativt nytt, det har pågått i endast 20 år, men trots det har lätt språk en starkare ställning i lagstiftningen i Tyskland än i Norden. (Leskelä 2019, 91.) Dessa skillnader gör att det lätta språket som man arbetar med i olika länder inte är direkt jämförbart.

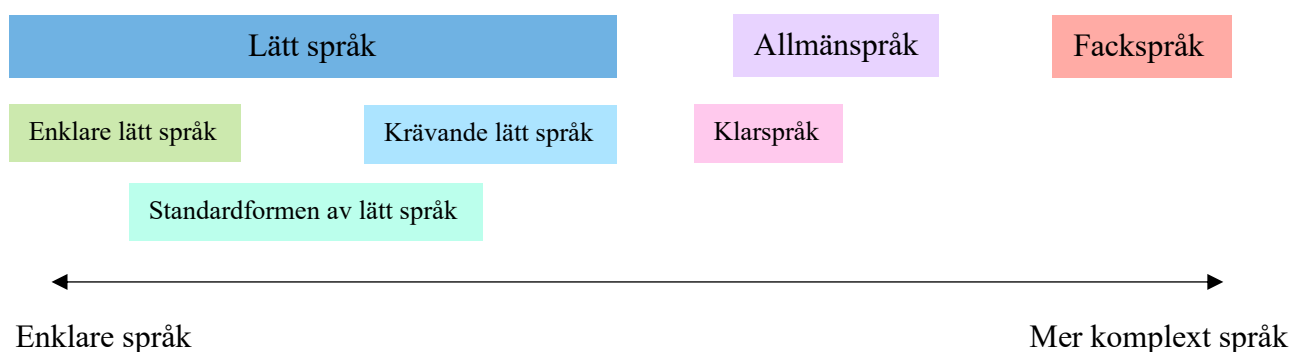
3.2 Lätt språk som språkform

Som framgick av kapitel 1 har lätt språk definierats som *en språkform där både innehåll, ordförråd och struktur har bearbetats så att språket blir lättare att läsa och förstå än allmänspråk* (Leskelä 2019, 93). I skriftspråk betyder detta att man följer vissa anvisningar systematiskt och bearbetar texten angående både ordförrådet och de språkliga strukturerna men också textens visuella sida och texten som helhet (Selkomittari 2.0 2022). I talat språk är skillnaden mellan lätt språk och allmänspråk inte lika tydlig men också där karaktäriseras lätt språk av förenklade strukturer och ord. Därtill ska man i talad lätt kommunikation ta hänsyn till kommunikationssituationen mer allmänt: detta kan betyda att man till exempel visar intresse, ger tid åt samtalspartnern, ställer frågor och uppmuntrar samtalspartnern att delta. (Leskelä 2012, 284–298.)

Centralt är att lätt språk som sagt är en språkform, inte ett eget språk. Det följer alltså huvudsakligen samma regler som allmänspråket men har också egna regler på samma sätt som till exempel dialekter

och sociolekter har (Ojutkangas, Larjavaara, Miestamo & Ylikoski 2015, 206–207). Till skillnad från dialekter och sociolekter är lätt språk ändå en konstgjord språkform: Schubert (2014, 211) kallar det för *en planmässig variant* som har förenklats både på lexikalisk och syntaktisk nivå. Det är alltså ingen som talar språket som förstaspråk utan det används mest som hjälpmedel (Leskelä 2019, 95). Därför är användningen av lätt språk starkt anknuten till vissa kontexter där man bedömer att målgruppen är i behov av enklare språk. Reglerna som styr användningen av lätt språk har inte heller sitt ursprung i naturligt språkbruk utan man har utarbetat dem medvetet. Dessa regler är dock flexibla så de är snarare riktlinjer än regler. Dessa riktlinjer har utarbetats av till exempel Virtanen (2012) samt Selkokeskus (2020) och LL-center (2011). Talad lätt kommunikation skiljer sig dock från det skrivna språket till sin natur och kan därför inte regleras på samma sätt – i talad lätt kommunikation utgår man från sådan kommunikation som känns naturlig för talaren (Leskelä 2012, 214).

Varken i skrivet eller talat språk finns det tydliga gränser mellan allmänspråk och lätt språk. Till exempel Leskelä (2019, 93) menar att språket snarast kan ses som ett kontinuum där den ena ytterligheten representeras av en ytterst enkel och konkret språkform och den andra av ytterst abstrakt fackspråk. Under allmänspråket kan även klarspråk placeras. Klarspråk (på finska *selkeä virkakieli*) är närbesläktat med lätt språk men har inte samma syfte och är inte lika förenklat som lätt språk (Leskelä 2019, 95). Särskilt de svenska begreppen blandas ofta ihop i vardagsspråket men skillnaden mellan klarspråk och lätt språk är den att klarspråk främst syftar till myndighetsspråk som ska vara klart och begripligt för alla (LL-center 2022). På det sättet är både användningsområdena och målgrupperna olika. Förhållanden mellan de olika språkformerna framgår av figur 2 som är en kombination av Leskeläs (2019, 94) och Hansen-Schirras och Maaß (2020, 18) figurer.

Figur 2. Förhållandet mellan lätt språk, allmänspråk och fackspråk (Leskelä 2019, 94; Hansen-Schirra & Maaß 2020, 18).

I de flesta situationer kan språket placeras någonstans mellan dessa två ytterligheter. Lätt språk kan också delas in enligt olika svårighetsnivåer som skiljer sig från varandra angående målgruppens

storlek och språkets abstraktionsnivå (Leskelä 2019, 160). Nivåindelningen håller ännu på att utvecklas och är inte heller enhetlig i olika länder. I Finland och i den lätta finskan kallas nivåerna för *helppo selkokieli* (enklare lätt språk), *perusselkokieli* (standardformen av lätt språk) och *vaativa selkokieli* (krävande lätt språk) (Leskelä 2019, 160). För den lätta svenskan i Finland finns det ingen officiell indelning men i praktiken anpassar man språket efter olika nivåer (Institutet för hälsa och välfärd 2018). Officiellt finns det dock vissa kriterier som används för att granska om texten är tillräckligt lätt för att den kan få en symbol för lättläst (LL-center 2021). För talad lätt kommunikation är det mycket svårare att skapa motsvarande kriterier på grund av talets situationsbundna karaktär.

Ett kännetecknande drag för lätt språk är också att det alltid riktas till en viss målgrupp som har någon slags språkliga svårigheter. Detta är som sagt en central skillnad mellan lätt språk och klarspråk som är riktat till en bredare målgrupp (LL-center 2022). Även om också lätt språk kan utnyttjas av dem som inte hör till de huvudsakliga målgrupperna, är dess syfte framför allt att underlätta språkförståelsen för personer som har svårigheter med språket (Leskelä 2019, 97). Därför måste man också veta tillräckligt om målgruppen för att kunna skapa fungerande texter, vilket leder oss till nästa kapitel. Detsamma gäller talat språk fast där kan språket ofta anpassas ännu mer specifikt enligt situationen och deltagarna i samtalet.

3.3 Andraspråkstalare som målgrupp för lätt språk

När lättspråksarbetet började, var den tänkta målgruppen för lätt språk i Finland främst personer med intellektuella funktionsnedsättningar. Snart insåg man ändå att lätt språk också kan vara till nytta för andra målgrupper med språkliga svårigheter. (Leskelä 2019, 85.) Syftet med lätt språk är att svara på dessa svårigheter och därför är målgruppernas behov centrala för hur språkformen ser ut (Leskelä 2019, 94.)

Det lätta språkets huvudsakliga målgrupper kan delas in i tre kategorier:

1. personer med permanenta och medfödda neurobiologiska orsaker till behovet av lätt språk
2. personer vars behov av lätt språk har uppstått någon gång under livet till exempel på grund av en skada eller sjukdom
3. personer som troligen bara har ett tillfälligt behov av lätt språk och som kan kommunicera med något annat språk eller utnyttja något annat kommunikationssystem.

(Leskelä 2019, 97.)

I denna avhandling är fokus på den tredje målgruppen, personer med ett tillfälligt behov av lätt språk. Gruppen omfattar många olika slags andraspråkstalare, det vill säga personer som har något annat förstaspråk än det som de håller på med att lära sig. Som tillägg till de talade språken kan de också ha till exempel teckenspråk som förstaspråk (Leskelä 2019, 101). Min studie koncentrerar sig ändå på invandrare. Med termen *invandrare* menar jag här personer som flyttat till Finland från ett annat land och har därför ett annat förstaspråk än finska eller svenska.

Invandrare är en mycket heterogen grupp, vilket gör att deras språkinlärningsprocesser varierar och därmed varierar också behovet av lätt språk. De har kommit till Finland av olika skäl och har olika bakgrund när det gäller till exempel förstaspråk och tidigare utbildning. (Leskelä 2019, 101.) Detta är fallet också på Åland där informanterna i denna undersökning är bosatta. Enligt Ålands statistik- och utredningsbyrå (ÅSUB 2020, 23; 29) är de vanligaste utomnordiska modersmålen på Åland engelska, estniska, lettiska, rumänska, ryska och thai och de vanligaste orsakerna att komma till Åland är arbete och familjerelationer. Utbildningsbakgrunden är också någorlunda varierande men de flesta har gått åtminstone grundskolan i sina hemländer. Några är ändå helt utan tidigare utbildning, vilket troligtvis gör deras språkinlärningsprocess mycket längre då de inte har starka läs- och skrivfärdigheter ens i sina egna modersmål från förut. (ÅSUB 2020, 48.) Dessa personer börjar sin integrationsutbildning med kurser i grundläggande litteracitet och alfabetisering medan de som redan har mer utbildning och erfarenhet av att studera språk börjar direkt på grundkurserna i svenska (Ålands landskapsregering 2017, 9–12).

Skillnaderna i utgångsnivån gör att det tar olika lång tid för olika personer att uppnå den målnivå som man enligt lagen ska uppnå i integrationsutbildningen. I Lagen om främjande av integration (2010/1386 20 §) står det att målet med utbildningen är att invandraren får fungerande elementära språkfärdigheter i finska eller svenska. I praktiken betyder detta den europeiska nivåskalans nivå B1.1 enligt Grunderna för läroplanen för integrationsutbildning av vuxna invandrare (Utbildningsstyrelsen 2012, 11). På nivå B1.1 ska man till exempel kunna delta i vardagliga kommunikationssituationer, använda olika kommunikationsstrategier för att diskutera eventuella problemfall och ta hänsyn till de viktigaste kulturellt betingade aspekterna i sin kommunikation. Man ska också kunna förstå tydligt och lättfattligt allmänspråk i tal och skrift och redogöra för vardagliga ämnen i text. (Utbildningsstyrelsen 2022.) Språkinläringen fortsätter dock även efter utbildningen fast i olika takt. Behovet av lätt språk kan därför också variera: en del kan ha nytta av lätt språk en längre tid eller även permanent medan andra bara behöver kortvarigt stöd för att komma vidare med språkstudierna (Leskelä 2019, 101). Beroende av vilken fas i inlärningsprocessen man befinner sig i kan man även dra nytta av det lätta språkets olika svårighetsnivåer som nämndes i kapitel 3.2 (Leskelä 2019, 160).

Även om invandrare är en heterogen grupp, finns det några särskilda principer som kan stödja de flesta som hör till denna grupp. För det första är det enligt Leskelä (2019, 101) viktigt att ta hänsyn till språket både i skriven och talad kommunikation. De flesta vuxna invandrare behöver muntliga språkkunskaper för att kunna delta i arbetslivet och sköta ärenden med myndigheter och båda förutsätter relativt avancerade språkkunskaper. Därför är det bra att kunna utnyttja också principerna för talad lätt kommunikation när man kommunicerar med andraspråkstalare. (Leskelä 2019, 101.) I anvisningarna för talad lätt kommunikation finns det också vissa rekommendationer som är riktade just till denna målgrupp (se Leskelä 2012). För det andra är det speciellt viktigt för språkinlärare att man använder vanligt ordförråd, förklarar svåra ord och undviker ovanligare konstruktioner. Om inlärarens kulturbakgrund skiljer sig mycket från den finska eller finlandssvenska, kan man även ha nytta av förenklat innehåll. (Leskelä 2019, 101.)

3.4 Talad lätt kommunikation

På språklig nivå har skrivet och talat språk många gemensamma drag men det finns också några grundläggande skillnader mellan dem. Detta gör att också bruket av lätt språk ter sig som annorlunda i dessa två modaliteter. När man talar, är det många fler faktorer som påverkar kommunikationen än i skrift. Samma anvisningar för lätt språk kan alltså inte tillämpas på både tal och skrift som sådana, och därför har man skapat egna anvisningar för talad lätt kommunikation som behandlas senare i detta kapitel.

Talad kommunikation är först och främst kontextbundet och konstrueras bit för bit i samspel mellan deltagarna. Turerna är snabba och automatiska reaktioner på varandra och kan därför inte planeras i förväg på samma sätt som när man skriver. (Kartio 2009a, 9.) Det samma gäller talad lätt kommunikation och därför har man diskuterat hur det ens går att skapa anvisningar för talad kommunikation (Leskelä & Lindholm 2012, 21). Talad kommunikation följer ändå vissa regelbundenheter så helt slumpmässig är den inte (Kartio 2009a, 9–10). Dessa regelbundenheter kommer till synes till exempel i samtalsanalytisk forskning och kan användas som hjälp när man utvecklar anvisningarna. Enligt Leskelä (2012, 281) är det ändå viktigt att anvisningarna också lämnar rum för situationsbunden variation och talarens egna lösningar. Anvisningarna är alltid otillräckliga i verkliga kommunikationssituationer och då måste talaren vara öppen för att förändra och anpassa sin kommunikation (Kartio 2009a, 11). Det allra viktigaste är enligt Leskelä (2019, 214) att kommunikationen sker naturligt och att man är närvarande i samtalet, vilket kan vara svårt om man endast tänker på anvisningarna.

I talad kommunikation är själva orden inte den enda kanalen att förmedla information. Betydelsefullt är även hur man säger det som man säger, till exempel hurdan intonation och röststyrka man använder och hur man betonar yttrandet (Leskelä 2019, 245). Dessa drag kan användas för att strukturera och variera talet och på det sättet har de delvis samma funktion som skiljetecken i skriftspråket (Leskelä 2019, 245). I talsituationer finns det också icke-språkliga element som kompletterar och ibland även ersätter den språkliga kommunikationen: dessa kan vara till exempel blickar, miner och annat kroppsspråk (Leskelä 2019, 214). Deras roll är stor också i talad lätt kommunikation och särskilt om samtalsparten har svårigheter med verbal kommunikation (Leskelä 2019, 248). Omgivningen kan också annars skapa utmaningar särskilt för den språkligt svagare parten: i talsituationer uppstår det känslor och andra impulser som kan göra att uppmärksamheten riktas mot något annat än samtalet (Leskelä 2019, 214). Därför är det relevant att ta fasta på hela kommunikationssituationen i anvisningarna för talad lätt kommunikation.

Något som också skiljer den talade kommunikationen från den skrivna är att man i tal skapar betydelse och samförstånd i samarbete mellan samtalsdeltagarna: det är alltså alla deltagare som påverkar hur samtalet framskrider. Ord och uttryck har ingen betydelse i sig utan betydelsen beror på hur samtalsdeltagarna tolkar uttrycket. (Kartio 2009a, 9.) Detta är en central tanke också i samtalsanalys där det är viktigt att alltid sätta samtalsstureorna i sin kontext och se på hur man tolkar dem i samtalet (Hakulinen 1997, 15). I tal har man även möjlighet att skapa förståelse genom att ställa frågor och använda reparationer för att korrigera det som man själv eller någon annan har sagt. Man får direkt feedback på det som man säger och detta gör att samtalet är dialogiskt till skillnad från skrift som oftast är enkelriktad. (Kartio 2009a, 9–11.) Detta är en stor resurs också i talad lätt kommunikation.

Som nämndes i kapitel 3.1 om lätt språk är det i talat språk ändå svårt att göra skillnad mellan allmänspråk och lätt språk och det är inte alltid ens nödvändigt. I spontant tal anpassar man ofta sitt språk och sin kommunikation naturligt och även omedvetet om man gör tolkningen att samtalspartnern inte hänger med (Kartio 2009a, 11), vilket också kallas för ackommodation (Dragojevic, Gasiorek & Giles 2016, 36). Det är först vid problemsituationer som man behöver tänka mer på sina kommunikationsstrategier, och därför är många exempel i min analys också tagna från sådana här situationer. Enligt Leskelä (2012, 283) är det ändå nyttigt att ge anvisningar för talad lätt kommunikation eftersom de underlättar särskilt de mer krävande kommunikationssituationerna och kan förbättra kommunikationen också i andra situationer.

De första mer omfattande anvisningarna för talad lätt kommunikation har publicerats som bilaga till boken *Haavoittuva keskustelu: keskusteluanalyttisia tutkimuksia kielellisesti epäsymmetrisestä vuorovaikutuksesta* (Leskelä & Lindholm 2012) och före det till exempel i *Selkokieli ja vuorovaikutus* (Kartio 2009a). Anvisningarna baserar sig både på forskning och praktiska erfarenheter som man samlat in bland experter inom området. Enligt Leskelä (2012, 282) är detta viktigt för om anvisningarna inte har en bas i verkliga kommunikationssituationer, blir de lätt för idealistiska. En del av anvisningarna liknar riktlinjerna för skrivet lätt språk och baserar sig på teorin för lätt språk och det som man vet om språkliga utmaningar hos det lätta språkets målgrupper. Eftersom anvisningarna handlar om talad kommunikation, kan man ändå inte basera dem endast på forskning om skrivet språk, och därför har man i utvecklingsarbetet utnyttjat också samtalsanalytisk forskning om asymmetriska kommunikationssituationer. (Leskelä 2012, 281–282.)

Eftersom det lätta språkets tre huvudsakliga målgrupper har någorlunda olika språkliga utmaningar och styrkor, har man sett det som nyttigt att skapa anvisningar som är anpassade efter varje målgrupp. Speciellt anvisningarna för språkinlärare skiljer sig från de andra grupperna men det finns också många drag som är gemensamma för målgrupperna. I alla anvisningar är ändå utgångspunkten att den mer kompetenta samtalsparten anpassar sitt språkbruk och kommunikation enligt den mindre kompetenta. (Leskelä 2012, 279–281.)

Anvisningarna delas in i fem grupper:

1. Att orientera samtalspartnern och ta hänsyn till omständigheterna
2. Att bemöta och vara närvarande
3. Att stödja turtagningen
4. Att tala lätt
5. Att säkerställa förståelse och korrigera

(Leskelä 2012, 284–298.)

Anvisningarna tar alltså fasta på många olika aspekter i kommunikationen och själva talet är bara en femtedel av helheten. I denna avhandling vill jag behandla kommunikationen som helhet, så jag begränsar mig inte till någon specifik grupp av dessa fem. Interaktionen får dock större roll i analysen än de språkliga formuleringarna. Innehållet i anvisningarna belyses närmare i kapitel 6 där jag redogör för hur kommunikationsstrategierna i mitt material förhåller sig till dessa anvisningar.

4 Material och metod

Detta kapitel handlar om studiens material och analysmetod. Först, i kapitel 4.1, presenterar jag materialet och materialinsamlingsprocessen (avsnitt 4.1.1) samt informanterna (avsnitt 4.1.2) och reflekterar kring forskningsetiken gällande materialet (avsnitt 4.1.3). Jag beskriver också transkriptionerna och de principer som använts i transkriberingsprocessen (avsnitt 4.1.4). Därefter, i kapitel 4.2, beskriver jag studiens metod, samtalsanalys, och motiverar metodvalet (avsnitt 4.2.1). Efter detta går jag också närmare in på själva forskningsprocessen och dess olika faser (avsnitt 4.2.2).

4.1 Material

I detta kapitel behandlar jag de samtalsinspelningar som används som material i studien och beskriver materialinsamlingsprocessen. Vidare beskriver jag närmare också de sju informanter som deltog i samtalen. Detta gör jag utgående från en bakgrundsblankett som informanterna svarade på. Efter detta tar jag upp några forskningsetiska aspekter som är relevanta att behandla med tanke på materialets karaktär. Till slut presenterar jag transkriptionsprinciperna som användes när samtalen transkriberades.

4.1.1 Inspelningarna

Materialet består av fyra samtal där den ena deltagaren är förstaspråkstalare i svenska och den andra en person med invandrarbakgrund som studerar svenska på en språkkurs avsedd för invandrare. På grund av pandemisituationen i mars 2021 genomfördes samtalen på distans via Zoom. Av tabell 1 framgår alla samtal och personer som deltar i dem. Jag har också presenterat pseudonymerna som jag använt för samtalsdeltagarna och angett de specifika minutantalen för varje samtal. Informanternas hemland eller modersmål anges inte exakt för att skydda deras anonymitet.

Tabell 1. Deltagare i samtalen och samtalslängd

Samtal 1	Samtal 2	Samtal 3	Samtal 4
Inga: förstaspråkstalare 1	Ida: förstaspråkstalare 2	Kajsa: förstaspråkstalare 3	Saga: förstaspråkstalare 4
Maria: andraspråkstalare 1 (ursprungligen från Östeuropa)	Alex: andraspråkstalare 2 (ursprungligen från sydöstra Europa)	Aisha: andraspråkstalare 3 (ursprungligen från Mellanöstern)	Maria: andraspråkstalare 1
Tid: 14 minuter 8 sekunder	Tid: 15 minuter 9 sekunder	Tid: 16 minuter 3 sekunder	Tid: 16 minuter 46 sekunder
Totalt 62 minuter 6 sekunder			

Samtal 1 och samtal 4 spelades in av förstaspråkstalaren själv. På grund av tekniska svårigheter var jag med i samtal 2 och samtal 3 för att spela in. Jag deltog dock inte i samtalet själv och lyssnade inte på det heller – detta för att påverka samtalet så lite som möjligt. Det framkom inte någon stor skillnad mellan samtalen inspelade av mig och samtalen inspelade av informanterna själva så jag antar att min närvaro inte hade någon avsevärd påverkan på informanternas kommunikation. Det är också annars värt att notera att den använda kommunikationsteknologin kan påverka kommunikationen (Arminen 2016, 178) även om denna aspekt inte är i fokus i denna studie.

Själva samtalen handlar om vardagliga ämnen och är fria till sin struktur. Informanterna fick själva bestämma vilka ämnen de talar om men jag gav dem också några diskussionsämnen på förhand för att det skulle vara lättare att komma igång med samtalet. Dessa ämnen handlade om till exempel studier, åländsk kultur och framtidsplaner.

När det är fråga om arrangerade samtal, kan man inte utesluta den påverkan som situationen har på informanternas språkbruk. Informanterna kan till exempel tala så som de vill att deras språk ska bli beskrivet. Därför skulle det optimala materialet enligt samtalsanalysens principer vara insamlat i en autentisk miljö, det vill säga så att samtalen uppstår av sig själv i någon verklig situation (Vatanen 2019, 313). Detta var ändå inte möjligt i detta fall då informanterna inte befann sig på samma ort och inte skulle ha kunnat träffa varandra på grund av coronasituationen. Jag försökte förminska situationens påverkan genom att låta bli att berätta om studiens specifika syfte för informanterna. Detta framgår till exempel av forskningstillståndsblanketten (Bilaga 2) som jag också använde för att ge deltagarna information om studien.

4.1.2 Informanterna

Informantgruppen består av totalt sju vuxna personer, fyra förstaspråkstalare och tre andraspråkstalare. Alla av dem är antingen bosatta på Åland eller har bott där tidigare. Jag ger en allmän beskrivning av informanternas bakgrund här men kopplar inte ihop uppgifterna med analysen. Uppgifterna samlades in med en enkät på Office Forms (Bilaga 1). För att informanterna skulle förbli anonyma anger jag inte här på vilken skola de studerar eller vilka deras modersmål eller hemländer är exakt.

De tre andraspråkstalarna är födda mellan åren 1992–1994 och har kommit till Åland mellan åren 2016–2018. De har alltså bott på Åland i några år och på grund av att de är bosatta på en enspråkigt svensk ort kan man anta att de redan är vana vid att höra svenska och även tala språket själv. Alla informanter studerar på nivå B1 enligt den europeiska nivåskalan (se Utbildningsstyrelsen 2022) men hade olika långa studier bakom sig: två av informanterna angav att de hade vid inspelningstillfället studerat svenska i ungefär ett och ett halvt år medan en hade studerat i tre år. Alla tre informanter kunde ändå delta i samtalet relativt flytande så man kan också därför anta att de redan har erfarenhet av att använda språket i praktiken. Så som framgick av avsnitt 4.1.1 härstammar en av dem från Östeuropa, en från sydöstra Europa och en från Mellanöstern. Analysen utgår inte från informanternas modersmål men drag från dem syns naturligtvis i informanternas språkbruk.

De fyra förstaspråkstalarna är födda mellan åren 1998–2000. De härstammar ursprungligen från Åland men är alla bosatta i Sverige på grund av studier i olika branscher. Även om samtalsdeltagarna inte kände varandra från förut, kan man märka att den gemensamma bakgrunden på Åland hjälpte dem att orientera sig i samtalen. Intressant med tanke på min studie var att alla förstaspråkstalare angav att de har relativt mycket tidigare erfarenhet av att tala med personer som inte har svenska som förstaspråk. Många hade vänner med andra modersmål men även erfarenhet inom jobb och skola. Några av dem reflekterade också kring sina kommunikationsstrategier i samtal med personer som har andra modersmål: de angav att de brukar anpassa sitt språkbruk och till exempel förklara ord eller använda engelska förklaringar som hjälp. Man kan alltså anta att alla fyra informanter redan tidigare mer eller mindre medvetet har fått fundera på hur man anpassar sig när den andra samtalsdeltagaren inte har svenska som förstaspråk. Dessa strategier syns eventuellt också i mitt material.

4.1.3 Forskningsetiska aspekter

Det finns även några forskningsetiska frågor som måste diskuteras i samband med mitt material. Före inspelningarna fick deltagarna skriva under en tillståndsblankett där jag beskrev deras roll i studien

och hur materialet kommer att behandlas. Som sagt beskrev jag inte studiens syfte i detalj utan på en allmän nivå genom att konstatera att studiens syfte är att *ta reda på hur man kommunicerar i samtal mellan modersmålstalare och andraspråkstalare i svenska*. Detta gjorde jag för att minska den eventuella påverkan som samtalssituationen har på deltagarnas kommunikation.

Videosamtalen i sig är ett etiskt känsligt material även om samtalen inte handlar om känsliga ämnen. De är svåra att anonymisera eftersom även bild och röst kan göra informanterna lätt igenkännbara (Kuula 2011, 58). Vanligtvis rekommenderar man att de identifierbara personuppgifterna förstörs så fort som möjligt men man kan avvika från denna princip om uppgifterna är relevanta att ha med tanke på studiens syfte (Kuula 2011, 78). Detta gäller också min studie där bild och röst är viktiga uppgifter också i analysprocessen. En del av dessa uppgifter går att återge i transkriptionen men den kan aldrig till fullo motsvara själva samtalet. När analysen rapporteras, presenteras materialet dock i form av anonymiserade transkriptioner. Informanterna har också fått information om hur materialet hanteras och gett sitt samtycke till det (Bilaga 2).

När materialet är insamlat bland en så liten befolkningsgrupp som ålänningar, är det även viktigt att ta bort sådana indirekta kännetecken som skulle kunna användas för att känna igen informanterna. Därför kopplas de bakgrundsuppgifter som samlades in med enkäten inte ihop med transkriptionerna utan beskrivs på en mer allmän nivå. Man kan inte låta bli att nämna det att informanterna kommer från Åland eftersom detta också klart framgår av samtalen men desto närmare beskriver jag inte deras bostadsort. Jag har också tagit bort hänvisningar till deras hemländer och hemorter som kommer fram i samtalen.

4.1.4 Transkriptionsprinciper

I samtalsanalytisk forskning är man oftast intresserad av små detaljer i kommunikationen, inte bara själva innehållet i samtalet. Därför vill man i transkriptionerna återge samtalet så exakt som möjligt. (Norrby 1996, 79–80.) Detta gäller också min studie, och därför är mina transkriptioner sådana som Lindström (2008, 18) kallar för fina transkriptioner. Detta betyder att jag har i dem angett också information som har till exempel med samtalets rytm och dynamik att göra. Jag har alltså markerat till exempel pauser och deras längd, förlängda vokaler, överlappande tal och tal som har lägre eller högre röststyrka än i omgivande tal. Jag har också markerat sådana ställen där det finns tydliga förändringar i intonationen eller betoningen. Förutom dessa drag anser man i samtalsanalys att också multimodala drag, till exempel gester och miner, kan vara av betydelse i samtalet (Vatanen 2016, 317), och därför har jag tagit med också sådana drag i transkriptionerna. Den transkriptionsnyckel

som jag använt är en bearbetad version av den nyckel som presenteras i Jan Lindströms bok *Tur och ordning: introduktion till svensk samtalsgrammatik* (2008). Jag bearbetade den genom att lägga till tre tecken (-), (--) och (---) för att beskriva längden av de ohörbara sekvenserna i samtalet. Nyckeln återfinns i Bilaga 3.

Angående transkriptionernas talspråksanpassning har jag följt den princip som Norrby (1996, 83) beskriver i sin bok: jag följer i regel normal ortografi. Jag har ändå gjort några modifieringar genom att använda ett mer uttalsnära stavningssätt: jag har till exempel låtit bli att skriva ut ändelser som inte uttalas (*börjat-börja, är-e*) och lämnat bort också andra konsonanter som inte uttalas (*jag-ja, och-å, praktiskt-praktist, något sådant där-nå sån därnt*). Det går ändå inte att skapa en skriftlig transkribering som till fullo skulle återge det talade språket, och därför är de ursprungliga videoinspelningarna det primära forskningsobjektet också i min studie. Ytterligare en dimension i min transkriberingsprocess har varit att avgöra hur man ska förhålla sig till den individuella brytning som varje andraspråkstalare har. Eftersom min analys inte har själva uttalet i fokus, har jag valt att inte närmare beskriva andraspråkstalarnas sätt att uttala i transkriptionerna. Allmänt kan man ändå påpeka att alla andraspråkstalare har ett på något sätt avvikande uttalsätt jämfört med standarduttalet.

4.2 Metod

I detta kapitel beskriver jag först samtalsanalysens metodologiska utgångspunkter och dess grundläggande intresseområden. Även om samtalsanalys ibland också ses som teori (Lindholm, Stevanovic & Peräkylä 2016, 27) och det samtalsanalytiska tankesättet syns också i min teoridel, koncentrerar jag mig här endast på den metodologiska sidan. Jag betraktar metoden i förhållande till min egen studie och reflekterar kring varför metoden passar för den. Efter detta ser jag närmare på den samtalsanalytiska forskningsprocessen och beskriver hur jag själv gått till väga i min studie.

4.2.1 Samtalsanalys som metod

Metoden i denna studie är samtalsanalys. Med sin interaktionella syn på språket erbjuder den en intressant analysram för studien av den talade kommunikationen. I samtalsanalytisk forskning är man i hög grad intresserad av att undersöka vad som faktiskt sker i olika samtal till skillnad från den inriktningen som ser språket som ett abstrakt regelsystem och som har varit stark inom den tidigare språkvetenskapen. I samtalsanalys är man således intresserad av att ta reda på till exempel hur samtalsdeltagarna bygger upp samtalet tillsammans och hur relationerna mellan dem syns i samtalet. (Norrby 1996, 13–14.) Detta kan betyda, som i denna studie, att man ser på hur samtalsdeltagarna

samarbetar när kommunikationssituationen är asymmetrisk och hur de asymmetriska relationerna syns i samtalet.

Samtalsanalys utarbetades ändå ursprungligen av sociologer i USA. Den har sina rötter i etnometodologin som uppstod som kritik mot de sociologiska teorier och metoder som dominerade på 1950-talet och som utgick från att individen har få möjligheter att påverka de normer och strukturer som finns i samhället. (Lindholm, Stevanovic & Peräkylä 2016, 1–2.) Metoden är alltså inte bara en språkvetenskaplig metod fast betoningen har varit mycket språkvetenskaplig i Finland. (Lindholm, Stevanovic & Peräkylä 2016, 9–10.) Metoden har fått fotfäste också inom bland annat socialpsykologi, antropologi, pedagogik och kommunikationsvetenskaper (Lindholm, Stevanovic & Peräkylä 2016, 10; Norrby 1996, 14). Egentligen är det i samtalsanalys inte ens fråga om ren språkforskning utan kommunikationsforskning där språket dock spelar en betydande roll (Lindholm, Stevanovic & Peräkylä 2016, 16). Detta syns också i min studie som fokuserar snarare på kommunikationen som helhet än bara språket.

I samtalsanalys är man främst intresserad av det som syns utåt i samtalet, inte de mentala processerna hos samtalsdeltagarna (Lindholm, Stevanovic & Peräkylä 2016, 13). Man undviker i förväg uppställda hypoteser och utgår från det som konkret kommer fram i materialet (Norrby 1996, 41). Man är inte heller intresserad av hur själva informationen förmedlas i samtalen utan hur deltagarna koordinerar sitt samarbete och bygger upp en gemensam verklighet och sociala förhållanden mellan varandra. I detta arbete använder man olika resurser som har skapats för att samarbetet skulle vara smidigt i kommunikationssituationen. (Lindholm, Stevanovic & Peräkylä 2016, 16–18.) Speciellt intressanta är dock undantagssituationer där någon av deltagarna har särskilda svårigheter med kommunikationen. Genom att studera dessa situationer får man värdefull information om hur kommunikationen överhuvudtaget fungerar och hur man kan stödja de grupper som kanske inte annars får sin röst hörd. (Lindholm, Stevanovic & Peräkylä 2016, 23.)

Asymmetriska kommunikationssituationer har studerats med hjälp av samtalsanalys sedan 1990-talet då man hade blivit mer intresserad av att studera institutionell kommunikation som tillägg till vardagliga samtal (Lindholm, Stevanovic & Peräkylä 2016, 11). Samtalsanalys erbjuder alltså en givande metodologisk utgångspunkt när man vill se närmare på konkreta kommunikationssituationer och detaljerna i dem. Genom att studera verkliga kommunikationssituationer kan man få reda på hurdana praktiker som å ena sidan underlättar och å andra sidan försvårar kommunikationen och samtalsparternas samförstånd (Leskelä & Lindholm 2012, 22). Förutom att samtalsanalys kan användas för att göra grundforskning, kan den således också syfta till att utveckla kommunikationen

och skapa hjälpmedel för asymmetrisk kommunikation (Lindholm, Stevanovic & Peräkylä 2016, 11). Detta är ett centralt tema också i denna studie.

4.2.2 Den samtalsanalytiska forskningsprocessen

Den samtalsanalytiska forskningsprocessen börjar med att man bestämmer vilka kommunikationssituationer man vill undersöka och samlar in material (Vatanen 2016, 314). I min studie betydde detta att jag spelade in samtal mellan förstaspråkstalare och andraspråkstalare i svenska. På grund av utmaningarna som coronapandemin orsakade kunde samtalen inte utföras ansikte mot ansikte, vilket förändrade materialets karaktär. Det förekommer ändå också samtalsanalytisk forskning av medierade samtal, så detta var inte problematiskt i sig. Som nämndes i avsnitt 4.1.1 är det ideala materialet enligt samtalsanalysens principer insamlat i en autentisk situation (Vatanen 2016, 314), vilket inte är fallet med mitt material. Detta kan anses vara en nackdel men också något som inte kunde undvikas i denna studie.

När materialet är insamlat, lyssnar man igenom det flera gånger och transkriberar. Detta är en central del av den samtalsanalytiska forskningsprocessen. Transkriberingen kan även anses vara en del av analysprocessen eftersom man redan i detta skede gör val som kan påverka resultaten (Ochs 1979 i Vatanen 2016, 316). Jag valde som sagt att göra en fin transkription eftersom jag inte ville lämna bort något som skulle kunna påverka analysen. Som hjälp i transkriberingen använde jag transkriberingsprogrammet ELAN (ELAN 2022).

Kännetecknande för samtalsanalytisk forskning är att man låter materialet styra när man formulerar forskningsfrågorna: samtalsanalys är alltså en starkt empirisk metod (Vatanen 2016, 320). Detta betyder att man i idealfallet lyssnar och tittar igenom materialet utan några i förväg bestämda antaganden. Ofta har man dock några tankar om vad man skulle vilja hitta, till exempel ville jag hitta kommunikationsstrategier som i tidigare forskning har beskrivits som stöttande. Jag hade dock inte bestämt mig för vilka fenomen jag kommer att ta fasta på utan började göra iakttagelser om intressanta fenomen först när jag gick igenom materialet. De preliminära forskningsfrågorna ändras och preciseras ofta under processens gång (Vatanen 2016, 320), och även min uppfattning av forskningsobjektet blev mer specifik under analysens gång.

Efter att ha gått igenom materialet skapade jag exempelsamlingar av kommunikationsstrategier som liknar varandra. Detta är vanligt i samtalsanalytisk forskning eftersom man behöver tillräckligt många fall för att kunna skapa mer djupgående beskrivningar av det fenomen man studerar (Vatanen 2016, 322). Mina exempelsamlingar är dock relativt små på grund av materialets begränsade storlek. Jag

försökte ändå ta med brett olika exempel för att kunna visa vad som är kännetecknande för just de fenomen som jag studerar. I samlingarna ingår även gränsfall och undantag som jag använder för att tydliggöra var gränserna går för de olika fenomenen. Exemplen används i samtalsanalys för att förklara variationen som förekommer i materialet, och i analysen utgår man från samtalsdeltagarnas reaktioner på det som händer i samtal (Vatanen 2016, 324). Detta tankesätt har jag försökt tillämpa också i min analys i kapitel 5.

5 Förstaspråkstalarens stöttande kommunikationsstrategier

I detta kapitel analyserar jag materialet och redogör för resultaten. Detta kapitel syftar till att svara på den första forskningsfrågan. Analysen är indelad i fem kategorier: *deltagarroller*, *uppsbackningar*, *omformuleringar av talarens egna yttranden*, *omformuleringar av den andra deltagarens yttranden*, *flerledade frågeturer* och *metakommentarer*. Dessa kommunikationsstrategier kan ses som förstaspråkstalarens försök att anpassa sin kommunikation för att stödja andraspråkstalaren i samtalet. Likadana kategorier behandlas till exempel i Sheikhi (2013) där man analyserar förstaspråkstalarens stöttande samtalshandlingar i andraspråkssamtal. I min analys har jag stött mig delvis på dessa kategorier men tar också upp andra kategorier som jag själv skapat utifrån mitt eget material. Jag belyser kategorierna med exempelutdrag från samtalen och där är de mest relevanta ställena markerade med fetstil. Exempelen representerar både typiska fall för kategorierna och sådana fall som på något sätt avviker från det typiska och därför också säger något om kategorin.

5.1 Deltagarroller

I mitt material är rollfördelningen av intresse eftersom den framstår som mycket tydlig genom alla samtal. Förstaspråkstalaren tar på sig mer ansvar för samtalet och dess genomförande. I anvisningarna som deltagarna fick stod det ändå inget om att förstaspråkstalaren skulle behöva ta mer ansvar. På basis av mitt material verkar förstaspråkstalare alltså automatiskt ta på sig rollen som den mer kompetenta samtalsparten som tar mer ansvar och har som en underförstådd uppgift att stödja den mindre kompetenta parten. Också enligt tidigare forskning (Paananen 2019, 45) är det vanligt att man i andraspråkssamtal tar på sig roller som förstaspråkstalare och andraspråkstalare, alltså den språkligt mer och den språkligt mindre kompetenta parten.

Förstaspråkstalarens starka roll syns till exempel i att hen oftast är den som ställer frågor och initierar nya samtalsämnen. Detta får även några av samtalen i mitt material att likna intervjuer där förstaspråkstalaren har ansvaret för diskussionen och de ämnen som behandlas. Detta syns speciellt tydligt i samtal 1 och 4. Utdrag (1) från början av samtal 1 illustrerar denna fråga-svar-struktur.

(1) SKA VI BÖRJA DIREKT MED LISTAN

- 1 Inga så: där då borde de börja å spela in (1.6) yes: (2.1)
- 2 emm **ska vi börja direkt med listan kanske** det kanske e
- 3 enklast å så ser vi
- 4 (2.4)
- 5 Maria [okej]

6 Inga [m↑m] (1.4) emm (0.3) **hur tycker du att de e å bo på**
 7 **åland**
 8 (2.1)
 9 Maria ööm (1.1) jag trivs på åland,

Utdraget illustrerar ett mycket typiskt drag för alla samtal i mitt material: förstaspråkstalaren frågar och andraspråkstalaren svarar. Denna struktur upprepas ständigt genom hela mitt material och verkar vara ett vanligt sätt för förstaspråkstalaren att initiera nya samtalsämnen och få andraspråkstalaren att delta.

Ett annat gemensamt drag för alla samtal i mitt material är att det alltid är förstaspråkstalaren som tar initiativ till att börja och avsluta samtalet. Detta är också ett sätt för förstaspråkstalaren att ta ansvar och illustreras i utdrag (1). Där börjar Inga samtalet genom att direkt föreslå hur man ska gå till väga, dvs. börja med den frågelista som deltagarna hade fått av mig.

Det är ändå inte bara förstaspråkstalarna som ensidigt tar rollen som samtalsledare utan andraspråkstalarna verkar också själva vilja ge ansvaret åt förstaspråkstalaren. Detta illustreras i utdrag (2).

(2) KANSKE DU SKA FRÅGA MIG NÅNTING

1 Inga ää ska vi se då har ja gått igenom lite här (1.6) lite
 2 olika grejer vi kunde prata om har du nånting
 3 speciellt (0.6) som du kanske vill
 4 (2.1)
 5 Maria mm (2.9) **ja- ja vet inte [kanske du-**
 6 Inga [va
 7 Maria **du ska [fråga mig] nånting**
 8 Inga [ja]

Här uttrycker förstaspråkstalaren Inga att hen har gått igenom alla samtalsämnen på listan och försöker ge ansvaret åt andraspråkstalaren Maria genom att fråga om hen har någonting hen ännu vill tala om. Maria uttrycker ändå att hen föredrar att Inga fortsätter fråga henne i stället. Det är alltså inte bara förstaspråkstalaren som bestämmer sig för att leda samtalet utan också andraspråkstalaren orienterar sig mot att förstaspråkstalaren har ansvaret för att föra samtalet vidare. Andraspråkstalaren upplever kanske att det är lättare att svara på frågor än att själv ta initiativ och på det sättet kan förstaspråkstalarens ansvarstagande tänkas vara ett försök att stödja andraspråkstalaren och göra samtalet lättare för hen.

I alla samtal är deltagarrollerna dock inte lika starka. Samtal 3 är till exempel mer jämlikt till sin struktur och består inte lika tydligt av frågor och svar. Detta kan ha att göra med att andraspråkstalaren Maria som är med i samtal 1 och 4 stundom är tillbakadragen och fåordig. Då är förstaspråkstalaren tvungen att fråga och bära upp samtalet mer än förstaspråkstalarna i samtal 2 och 3.

Även om andraspråkstalaren Aisha i samtal 3 är mer aktiv att delta, är det ändå förstaspråkstalaren som oftast initierar nya samtalsämnen. Här är förstaspråkstalarens sätt att stödja andraspråkstalarens deltagande mer indirekta, som i utdrag (3).

(3) BRUKAR DU OCKSÅ LYSSNA PÅ MUSIK

1 Kajsa nej men de e (0.2) men ja tyckte själv nä ja läste
2 språk att (0.3) musik å lyssna hjälpte jättemycke
3 ja brukar [lyssna på lite franska sånger å] engelska
4 Aisha [jå ((nickar)) mmhh]
5 (0.7)
6 Kajsa när ja (läste) de också (0.8) ha- **brukar du också**
7 **lyssna på musik [engelsk svensk]**
8 Aisha [mmhh ((nickar)) ja på eng]elska engelska

Före detta utdrag har Kajsa och Aisha talat om hur det är att lära sig språk. Även om det har varit Kajsa som ursprungligen tagit upp detta samtalsämne, har också Aisha deltagit i samtalet och tagit initiativ till att berätta om sina erfarenheter. I utdraget, på raderna 1–3, berättar förstaspråkstalaren Kajsa att hen har brukat lyssna på musik för att lära sig språk. Därefter frågar hen om Aisha också har gjort detta. Kajsa uppmuntrar alltså Aisha till deltagande genom att först berätta om sig själv och sedan under samma tur ställa en fråga till Aisha. Samtalet blir dialogiskt då båda deltagarna berättar om sina erfarenheter: i materialet finns det nämligen också exempel där förstaspråkstalaren berättar om sig själv och andraspråkstalaren nöjer sig med att svara med en kort minimalrespons, som *ja* eller *okej*, men inte kommer med någon ytterligare kommentar själv om förstaspråkstalaren inte frågar. I detta exempel kommer andraspråkstalaren däremot med i samtalet, vilket sannolikt beror på just förstaspråkstalarens fråga. Frågor av denna typ är typiska för just Kajsa i samtal 3.

Som sagt kan förstaspråkstalarens stora ansvar också leda till att andraspråkstalaren deltar mindre och drar sig tillbaka från interaktionen. Då kan det hända att förstaspråkstalaren börjar sätta ord på andraspråkstalarens tankar i stället för att hjälpa hen att själv hitta ord för dem (jfr. Leskelä & Lindholm 2012, 15). Detta kan till exempel leda till att andraspråkstalaren börjar svara på förstaspråkstalarens frågor så som hen antar att förstaspråkstalaren vill (Leskelä & Lindholm 2012, 16). En situation som liknar detta förekommer i utdrag (4) nedan.

(4) SÅ NI TÄNKER KANSKE KÖPA HUS

1 Inga så ni tänker kanske köpa hus i fins[↑]tröm (0.4) i så
2 fall?
3 Maria **((nickar))** ja
4 (.)
5 Inga m[↑]m
6 Maria **ja:å kan- kanske [i finström**
7 Inga [kanske
8 (0.4)
9 Inga eller e ni [öppna för] hela åland kanske
10 Maria [mm]
11 (0.8)
12 Maria **kanske ja ((skratt))**
13 Inga aa de beror lite på va man hittar
14 (0.7)
15 Maria mm

Före detta utdrag har Inga frågat var Maria bor och antar därför på raderna 1–2 att hens familj vill köpa hus någonstans i närheten. På raderna 3 och 6 svarar Maria jakande på Ingas antagande men uttrycker försiktighet genom att fördröja sitt svar och använda ordet *kanske*. Inga har dock också använt ordet *kanske* tidigare på rad 1, vilket kan ha haft påverkan på att Maria använder det i sin tur. Inga tolkar ändå att Maria är osäker och ställer en ny fråga på rad 9 för att bekräfta om hen förstått rätt. Också på frågan om Maria och hennes familj är öppna för hela Åland svarar Maria jakande på raderna 10 och 12 även om hen just sagt att de kanske vill köpa hus i närheten. Hen uttrycker ändå en viss försiktighet genom att också här använda ordet *kanske*, dock även här har Inga använt ordet i sin tidigare tur. Oavsett Ingas försök blir det till slut lite oklart vad Maria egentligen tycker om frågan. Här kan man ändå tolka att Maria kan ha upplevt ett behov att svara jakande då Inga ställt ja-nej-frågor. I utdraget syns förstaspråkstalarens ansvar i att sekvensen byggs upp utifrån förstaspråkstalarens frågor och omformuleringar som andraspråkstalaren bara försiktigt bekräftar. Andraspråkstalaren tar inte initiativ till att själv bygga ut sina svar utan låter förstaspråkstalaren föra samtalet vidare.

Även om förstaspråkstalaren tar mer ansvar på den globala nivån, finns det ändå enskilda sekvenser där rollerna byts och andraspråkstalaren styr samtalet och initierar nya samtalsämnen. Dessa är viktiga med tanke på andraspråkstalarens delaktighet i samtalet. Utdrag (5) illustrerar en sådan här situation.

(5) VA STUDERAR DU

1 Alex .hh (0.5) °livet på åland studier° (0.4)

2 å ja **va har du- va har du studerat (0.8) eller**
3 **[va studerar du]**
4 Ida [ee: ja s-] (0.3) ja studerar till läka↑re
5 (0.5)
6 Alex åå
7 (.)
8 Ida ee så ja har läst tre år (0.9) och nu e vi typ ute
9 på sjukhusen på dagarna (0.3) så före så har vi
10 läst väldigt mycke (0.3) å nu börjar de bli mer
11 pra[ktist]
12 Alex **[aa så att] (0.5) ja så nu e de arbetspraktik ti-**
13 **period**

Utdraget börjar med att andraspråkstalaren Alex ögnar igenom anvisningarna som hen fått för samtalet och antagligen försöker hitta på nästa samtalsämne. Hen listar olika samtalsämnen högt på rad 1 och uttrycker på det sättet att hen vill ta över turen. Till slut ställer hen en fråga om studier till Ida på raderna 2–3. Nu är det förstaspråkstalaren som svarar och andraspråkstalaren som sedan kommenterar svaret. Det är viktigt att notera att asymmetrierna är varierande och att asymmetri i deltagande inte betyder att den svagare parten aldrig skulle kunna vara aktiv i samtalet. Detta är en central tanke i samtalsanalys som lyfter fram att förhållandet mellan samtalsdeltagare inte är automatiskt eller bestående utan kan förändras från situation till situation (Leskelä & Lindholm 2012, 16). Exempel där andraspråkstalaren tar på sig den ledande rollen är ändå relativt få jämfört med de exempel där förstaspråkstalaren är den mer aktiva parten, vilket framhäver den asymmetri som samtalen har på global nivå.

5.2 Uppbackningar

I mitt material skiljer sig förstaspråkstalarnas användning av uppbackningar från andraspråkstalarnas användning, vilket gör uppbackningar relevanta att analysera närmare. Förstaspråkstalare är mer aktiva med att backa upp, vilket dock kan hänga samman med att de oftare ställer frågor och då också reagerar på andraspråkstalarens svar med uppbackningar. Ändå är andraspråkstalare inte lika aktiva med att backa upp då de själv lyssnar på förstaspråkstalaren. Användningen av uppbackningarna skiljer sig dock från samtal till samtal då rollfördelningen och dynamiken mellan deltagarna varierar. I samtal 2 är det till exempel nästan uteslutande förstaspråkstalaren som backar upp medan det i samtal 3 inte finns någon större skillnad på hur mycket deltagarna backar upp.

De vanligaste uppbackningarna i materialet är de neutrala *mm*, *okej* och *ja*. Detta motsvarar delvis de resultat som till exempel Green-Vänttinen (2001, 93) kom fram till gällande vilka uppbackningar som var de mest frekventa i hens material. Green-Vänttinens (2001, 93) resultat visade att drygt 78 % av

uppbäckningarna i hans material utgjordes av *ja* och *mm*. I mitt material uttrycks dessa uppbäckningar ofta med stigande intonation som till exempel Gardner (1997, 143) kopplar ihop med uppbäckningarnas funktion som fortsättningssignaler. Typiskt för förstaspråkstälarens uppbäckningar är också att de ofta framförs under andraspråkstälarens tur, antingen överlappande med talet eller i pauser under turerna. Utdrag (6) illustrerar en mycket typisk situation där förstaspråkstälaren stöder andraspråkstälaren med verbala eller icke-verbala uppbäckningar efter varje sats. Båda visar att lyssnaren har förstått och förväntar sig att talaren fortsätter sin tur.

(6) JAG TRIVS PÅ ÅLAND

1 Maria ööm (1.1) jag trivs på åland,
 2 (0.6)
 3 Inga **[m↑m]**
 4 Maria [å ja] tycker att de e- de e jättebra att bor här,
 5 (0.6)
 6 Inga **m↑m**
 7 (0.3)
 8 Maria de e: (0.9) på åland vi har jättevackert natur,
 9 Inga **((nickar))**
 10 (0.3)
 11 Maria många (0.8) öö: (1.2) vi har ö: (0.5) många öö:
 12 stränder skogar bergar å
 13 Inga **((nickar))** (0.2) **m↑m: [precis**
 14 Maria [mycke andra saker

I utdraget förekommer flera olika slags uppbäckningar, vilket också är ett exempel på hur mångsidiga förstaspråkstälarens uppbäckningar är. Det förekommer både verbala (*mm*, *precis*) och icke-verbala uppbäckningar (nickningar). Uppbäckningar som ges under en tur fungerar ofta som fortsättningssignaler (Green-Vänttinen 2001, 157), och speciellt den stigande intonationen som förekommer här förknippas som sagt med fortsättningssignaler (Gardner 1997, 143). I detta utdrag kan uppbäckningarna alltså tolkas som lyssnarens signaler åt talaren att fortsätta. Förstaspråkstälaren ger stöd för andraspråkstälaren genom att kvittera att hen hört vad andraspråkstälaren säger och uttrycker sitt samtycke till att talaren fortsätter sin tur.

Även skratt kan fungera som uppbäckning (Gardner 2001, 3). I mitt material förekommer mycket skratt som oftast är gemensamt, deltagarna skrattar alltså tillsammans och samtidigt åt något. Det förekommer också skratt i samband med uppbäckningar, oftast tillsammans med en verbal uppbäckning men ibland också ensamt. I utdrag (7) fungerar skratt ensamt som uppbäckning.

(7) JA KUNDE INTE PRATA BRA ENGELSKA

1 Inga mm precis hur tyckte du att de va (0.5) å komma ti
2 åland
3 (1.3)
4 Maria pt
5 Inga va de bra dålit *eller ja*
6 (0.4)
7 Maria ((skratt)) (0.4) först de var kanske lite dålig
8 eftersom ja känner inte någon från åland öö (0.2) ja hade
9 inga vänner (0.6) å ja kunde inte prata svenska,
10 (0.2)
11 Inga [nej precis]
12 Maria [å: ja kunde inte] prata bra engelska ((skratt))
13 Inga **((skratt))**
14 Maria så ((skratt)) de var i- de var svårt för mig
15 Inga ja just de

I utdraget backar Inga upp med skratt på rad 10 efter att Maria med ett litet skratt har konstaterat att när hen kom till Åland kunde hen inte prata bra svenska eller engelska. Inga svarar på skrattet och detta gemensamma skratt kan ses som ett sätt att förstärka kontakten mellan samtalsparterna. Skrattet kan också tolkas som en uppmuntrande signal till talaren om att lyssnaren förhåller sig positivt till det som hen sagt.

Det finns också en mängd andra stöttande yttranden som jag inte räknat som uppbackningar eftersom de kan tänkas utgöra självständiga turer. Detta beror delvis på deras form men också på hur andraspråkstalaren behandlar dem. I utdrag (8) visar Aishas reaktion att hen behandlar Kajsas kommentarer som självständiga turer och inte som uppbackningar.

(8) JA STUDERADE ARKITEKTUR

1 Aisha j-ja sture- studerade i ((Aishas hemland)) arkitekt↑ur
2 Kajsa **åå spännande**
3 (0.6)
4 Aisha [jå å]
5 Kajsa **[(svårt de)]** ((skratt))
6 Aisha ja ((skratt)) .hh (0.9) och öö ja vill öö (0.3) öö
7 arbeta som arkitekt [absolut
8 Kajsa [aa s- ((nickar))
9 (0.3)
10 Kajsa **verkligen [häft--**
11 Aisha [jå

I utdraget visar Kajsa sitt intresse för det som Aisha sagt på raderna 2, 5 och 10. Efter varje kommentar lägger Aisha till ett bekräftande *jå* eller *ja*. Utdraget visar alltså att Aisha tolkar Kajsas kommentarer som självständiga turer i stället för som uppbackningar. Om de tolkades som uppbackningar, skulle Aisha antagligen fortsätta sin tur utan att ta ställning till Kajsas kommentarer. Som Norrby (1996, 135) konstaterar, är gränsdragningen ändå knepig då uppbackningar också definieras på olika sätt av olika forskare. Oberoende av vilken kategori dessa yttranden räknas tillhöra, kan de också tolkas som ett sätt att stödja andraspråkstalaren. Man uttrycker explicit att man är intresserad och uppmuntrar andraspråkstalaren att berätta mer om sina åsikter.

Det är bra att notera att också andraspråkstalare backar upp i samtalen, men dessa uppbackningar verkar ha en annorlunda funktion än förstaspråkstalarnas. De förekommer oftast inte under förstaspråkstalarnas turer utan först efter dem. Jämfört med förstaspråkstalarnas uppbackningar verkar de också mer sällan fungera som fortsättningssignaler. Andraspråkstalare, speciellt Maria, verkar oftare använda uppbackningar som kvitteringar, dvs. för att uttrycka att hen hör vad den andra säger. Dessa uppbackningar är enligt Green-Vänttinen (2001, 175) till betydelsen de svagaste av uppbackningarna: de är neutrala tecken på att man hör och visar lågt engagemang i samtalet. Andraspråkstalare verkar också använda uppbackningar som det som Green-Vänttinen (2001, 184) kallar för avslutare: uppbackningar används alltså för att signalera avslut på ett visst samtalsämne. Utdragen (9) och (10) illustrerar några av andraspråkstalarnas typiska sätt att backa upp.

(9) ATT LÄRA MIG FINSKA OCKSÅ

1 Maria ja ja undrar om i framtiden att lära mig öö
2 finska också
3 (.)
4 Inga m[↑] *de ha- de ha ja försökt också (.) de e ganska svårt
5 tycker jag i alla fall*
6 Maria **((skratt)) jå ((nickar))**
7 (0.7)
8 Inga men de e användbart de e bra å ha å kunna finska
9 Maria **((nickar)) (0.9) mm:m**

Före detta utdrag har Inga frågat vad Maria tycker om att lära sig språk. Maria har sagt att hen gillar det och säger på raderna 1–2 att hen även skulle vilja lära sig finska. Inga kommenterar på raderna 4–5 att hen tycker att det är svårt, vilket följs av Marias uppbackning på rad 6. Maria backar upp på nytt på rad 9 efter att Inga har tillagt att det ändå är bra att kunna finska. Den första uppbackningen på rad 6 kan tänkas uttrycka medhåll eftersom Maria också nickar samtidigt och svarar med skratt på Ingas skratt. Den andra uppbackningen på rad 9 visar däremot inte ett lika stort engagemang och kan

därför snarare tänkas vara en kvittering. Maria nickar dock men kommer med en verbal uppbackning först efter en paus, vilket enligt Green-Vänttinen (2001, 176) är typiskt för kvitteringar. Uppbackningen uttalas också tyst, vilket också hör till typiska drag för kvitteringar (Green-Vänttinen 2001, 175). I utdrag (10) förekommer en annan slags uppbackning.

(10) JOBBA SOM NÄRVÅRDARE

1 Maria å: (0.4) jobba som närvårdare men ja: men ja är
2 [inte en närvårdare]
3 Saga [oke] (0.9) okej ((nickar))
4 (0.6)
5 Maria **ja ((skratt))**
6 Saga ((skratt)) (0.7) .hh
7 (0.2)
8 Maria **ja**
9 (0.7)
10 Saga ja tänkte om du hade jobba nånting me min mamma ((...))

I detta utdrag diskuterar Maria och Saga Marias jobb. Maria berättar på raderna 1–2 att hen jobbar som närvårdare även om hen inte officiellt kan kalla sig för närvårdare. Saga kommer med ett uppbackande *okej* på rad 3, och efter en paus svarar Maria med *ja* och skrattar på rad 5. Då detta kommer efter Sagas uppbackning, kan man tolka att Maria inte har någonting mer att säga och med uppbackningen signalerar att hen är redo att byta ämne. Saga svarar med ett skratt på rad 6 och Maria kommer igen med ett *ja* på rad 8. Därefter börjar Saga med ett nytt samtalsämne. På raderna 3–9 förekommer det som Green-Vänttinen (2001, 185) kallar för en avslutningsrunda: då kommer båda deltagarna med uppbackningar som visar att de inte har något att tillägga. Också skratt och pauser är vanliga under sådana här rundor (Green-Vänttinen 2001, 185), och dessa finns också i mitt exempel. Uppbackningar av detta slag är speciellt typiska för Maria, kanske för att hen inte själv brukar initiera nya samtalsämnen utan ofta ger ansvaret åt förstaspråkstalaren.

5.3 Omformuleringar

Omformuleringar är en kommunikationsstrategi som förstaspråkstalarna använder flitigt i mitt material. I detta kapitel behandlar jag två olika slags omformuleringar: omformuleringar av talarens egna yttranden (avsnitt 5.3.1) och omformuleringar av den andra talarens yttranden (avsnitt 5.3.2). Dessa behandlas i samma kapitel eftersom båda handlar om att ett yttrande upprepas med andra ord. Till sin form skiljer de dock sig från varandra och kan på det sättet inte likställas med varandra.

5.3.1 Omformuleringar av talarens egna yttranden

I mitt material omformulerar alla förstaspråkstalare sina egna yttranden relativt flitigt, och enligt tidigare forskning (Sheikhi 2013, 127) är just dessa stöttande handlingar mycket typiska för samtal mellan första- och andraspråkstalare. Talarens egna yttranden omformuleras ofta då andraspråkstalaren inte omedelbart svarar, vilket kan signalera något slags förståelseproblem. Vanligt i mitt material är ändå också att de används när interaktionen löper utan några märkbara tecken på problem eller tvekan. I de fallen är det svårt att avgöra om talarens syfte är att förenkla eller om omformuleringen bara hör till talarens personliga samtalsstil. Därför är de förstnämnda fallen i fokus i min analys.

Utdrag (11) illustrerar ett fall där omformuleringen kommer efter en paus.

(11) ATT INTE DOM E LÅNGT BORTA

1 Saga mm (0.3) men de måste va skönt för dig att i alla fall
2 (0.9) ha din man å din son (0.3) nära hela tiden
3 (1.5) **att inte [dom e] långt borta i alla fall**
4 Maria [jå]
5 (1.1)
6 Maria mmhh

Före utdraget har Saga och Maria diskuterat sina familjer och hur coronapandemin påverkat deras möjligheter att träffa varandra. Saga kommenterar det som Maria sagt på raderna 1–2 och i början av rad 3 följer en paus på 1,5 sekunder. Efter pausen kommer Saga med en omformulering på rad 3. Strax efter att Saga inlett sin omformulering bekräftar Maria med *jå*.

I detta utdrag är det antagligen pausen på rad 3 som Saga tolkar som uttryck för problem. När Maria inte kommer med någon som helst reaktion, gör Saga en omformulering av det som hen tidigare sagt. Även om man inte kan veta om problemen beror på att Maria har svårt att formulera ett svar eller att hen inte förstår, kan omformuleringen här ses som ett sätt att både tydliggöra Sagas tidigare tur och också ge mer tid åt Maria att reagera. Den kan alltså samtidigt fungera som en strategi för att stödja andraspråkstalarens förståelse men också som en strategi för att föra samtalet vidare.

Pauser som föregår en omformulering kan ha olika funktioner och betyder inte alltid att andraspråkstalaren inte har förstått. Det viktiga är ändå att förstaspråkstalaren tolkar dessa pauser som ställen där en omformulering behövs. I utdrag (11) finns det inte några andra synliga tecken på eventuella förståelseproblem än pausen. I utdrag (12) kommer pausen efter en fråga, vilket gör problemet tydligare.

(12) RYSKA OCH UKRAINSKA E GANSKA LIKA VARANDRA

- 1 Inga mm (0.2) s- emm å dom påminner ju väldigt mycke om
2 varandra eller hur, om ja inte (.) tänker fel (1.8)
3 **att ryska och ukrainska e ganska lika varandra**
4 (1.5)
5 Maria mm (0.5) ja ja dom- dom ganska lika jo

Före detta utdrag har Inga och Maria talat om vilka språk Maria kan och i utdraget undrar Inga om ryska och ukrainska påminner varandra som språk. Ingas antagande om att ryska och ukrainska påminner om varandra följs av påhänget *eller hur* på rad 2 så man kan anta att hen förväntar sig ett svar på sitt antagande. Frågan följs också av påhänget *om ja inte tänker fel* som tar tillbaka lite av Ingas säkerhet gällande sitt antagande. Påhänget verkar alltså vara ett försök att göra frågan lättare för Maria att svara då Inga också själv uttrycker osäkerhet. När Maria inte omedelbart svarar eller reagerar, upprepar Inga sitt yttrande med andra ord på rad 3. Även då dröjer Marias svar men kommer efter en paus på rad 5.

Här är tystnaden efter Ingas fråga ett tydligt tecken på att någonting har blivit oklart. Problemet blir särskilt tydligt eftersom tystnaden föregås av en fråga som man oftast förväntar sig ett svar på (Kalin 1995, 65). Med en omformulering kan man ändå försöka lösa förståelseproblemet relativt snabbt utan att problemet får en stor roll i samtalet, vilket kan vara pinsamt för andraspråkstalaren (Piirainen-Marsh 1995, 76). Här verkar omformuleringen göra just detta: samtalet går vidare och man behöver inte diskutera problemet desto mer. Omformuleringen förser andraspråkstalaren med flera möjligheter till förståelse (Sheikhi 2013, 127), som här när förstaspråkstalaren formulerar sitt yttrande på två alternativa sätt *dom påminner om varandra* och *är ganska lika varandra*. Detta kan potentiellt hjälpa andraspråkstalaren att förstå och komma med det svar som hen kommer med på rad 5.

Det är också intressant att se på exempel där man använder ovanligare strategier för att uttrycka problem. I utdrag (13) reagerar andraspråkstalaren med skratt som åtminstone inte explicit uttrycker problem, men ändå väljer förstaspråkstalaren att producera en omformulering.

(13) VÄLDIT FRÄMMANDE FÖR MIG

- 1 Saga ja kan ingenting om (0.4) ((Marias modersmål)) eller
2 ((Marias hemland)) ((skratt))
3 (0.4)
4 Maria ((skratt))
5 (.)
6 Saga **de e väldigt främmande för mig**
7 (1.3)

Före detta utdrag har Saga och Maria talat om språk och Saga har frågat vad Marias modersmål är. På raderna 1–2 konstaterar Saga att hen inte vet något om Marias modersmål eller hemland och skrattar. Maria svarar med skratt på rad 4 och efter det omformulerar Saga det som hen tidigare sagt.

Här är pausen före omformuleringen inte så lång som i de tidigare exemplen, så det är inte lika tydligt att det är något problematiskt i förstaspråkstälarens första tur. Det uppstår ändå en liten paus efter Sagas tur och skrattet verkar inte heller tolkas som en tillräcklig respons då Maria inte säger något annat. Då fungerar omformuleringen kanske åtminstone som en bekräftelse av Marias förståelse om Saga misstänker att hen inte har blivit helt förstådd. Å andra sidan kan omformuleringar också användas för att bära upp samtalet och hålla igång det (Kalin 1995, 72), så syftet med Sagas omformulering kan också vara detta, speciellt då Maria ofta verkar anta att det är förstaspråkstälaren som för samtalet vidare och tar ansvar för det.

5.3.2 Omformuleringar av den andra deltagarens yttranden

I mitt material är det oftast förstaspråkstälaren som omformulerar den andra partens yttranden. Detta liknar Sheikhis (2013, 161) resultat om fördelningen av omformuleringar. I mitt material är den här typen av omformuleringar ändå inte så vanlig. Mest förekommer de i samtal 1 och 3 medan samtal 2 och 4 bara har några enstaka fall. Dessa omformuleringar är ändå ett bra exempel på hur samtalsdeltagarna också tillsammans skapar förståelse. Andraspråkstälaren får bekräfta eller korrigera förstaspråkstälarens perspektiv och på så sätt förebygga eventuella missförstånd. Detta bidrar enligt Lindh (1995, i Sheikhi 2013, 7) oftast till att andraspråkstälaren upplever sig bli bättre förstådd.

Utdrag (14) representerar en typisk omformulering av den andra deltagarens yttrande i mitt material. Omformuleringen görs av förstaspråkstälaren efter andraspråkstälarens tur och den innehåller också en tolkning eller ett förtydligande.

(14) LITE RÄTT Å LITE FEL

1 Maria öö (0.4) när- när ja började de- de var kanske lite
 2 svårt ja förstodde ju (0.8) inte många saker varför
 3 man säger (2.0) det varför man säger det men sen de-
 4 de kommer
 5 (0.5)
 6 Inga mm precis ((nickar)) de- man- **man börjar höra nästan**
 7 **va som kanske [e lite rätt] å lite fel**

Före detta utdrag har Inga frågat om Maria tycker att svenska har varit ett lätt eller svårt språk att lära sig. Maria har svarat att det inte varit så svårt men inte lätt heller och i detta utdrag utvecklar hen sitt svar genom att berätta mer om sin inlärningsprocess. På raderna 2–4 säger hen att hen inte i början förstod varför man säger vissa saker men att språket sedan senare bara *kommer*. På raderna 6–7 omformulerar Inga detta och kompletterar Marias tur. På rad 8 bekräftar Maria att Ingas tolkning har varit rätt med *jå*. Denna struktur är typisk för omformuleringssekvenser: först kommer själva omformuleringen och sedan följer en bekräftelse eller i andra fall ett avvisande (Sheikhi 2013, 159).

I utdrag (14) verkar det inte förekomma några större förståelseproblem. Det är alltså inte innehållet som verkar vara problematiskt utan Inga reagerar på Marias språkliga formulering som rör sig på en mycket allmän nivå. Denna omformulering kan räknas som det som Sheikhi (2013) kallar för samtalsstödande omformuleringar eftersom de enligt Sheikhi (2013, 180) bidrar med ett ord eller ett uttryck som man uppfattar kompletterar samtalspartners tal. Att Inga omformulerar Marias allmänna *de kommer* till den mer specifika tolkningen *man börjar höra nästan va som kanske e lite rätt å lite fel* kan tolkas som ett sätt att komplettera Marias tur och visa att Inga förstätt vad Maria menar även om formuleringen har varit allmän. Ingas omformulering kan dock bara ses som en tolkning eftersom hen inte kan veta vad Maria specifikt har avsett med att språket bara *kommer*. Denna tolkning kan ändå tänkas stödja Marias delaktighet i samtalet eftersom man då visar att man tror sig ha förstätt vad hen menar och för på det sättet samtalet vidare.

I utdrag (15) visar andraspråkstalaren däremot problem med att formulera sig och där kommer omformuleringens språkligt stöttande funktion tydligare fram.

(15) OLIKA KONTAKTER

1 Aisha mm nej inte så mycket nej d- (0.4) ömm de finns
 2 några som (1.7) öö träffa dom ää (0.3) i sjukhuset
 3 i [tider de e=
 4 Kajsa [ja
 5 Aisha =vän- de e- de e inte som öö vänner
 6 eller kompisar
 7 (0.7)
 8 Kajsa **nej de e ba så här**
 9 (0.2)
 10 Aisha ja ((nickar))
 11 (.)
 12 Kajsa **ja å olika (0.4) kontakter (0.4) ja**
 13 Aisha ja ((nickar)) mmhh

Detta utdrag föregås av en fråga där Kajsa frågar Aisha om hen har fått något intryck av hur ålänningar är. Aisha svarar men har lite svårt att formulera sig och förklara att hen inte har hittat åländska vänner utan träffat ålänningar mest i institutionella sammanhang, till exempel på sjukhus. På raderna 1–3 och 5–6 är det tydligt att hen strävar efter ett ord som skulle beskriva dem som hen träffat till exempel på sjukhuset. När hen inte klarar av att hitta ett korrekt ord, definierar hen dem bara utifrån vad de inte är: de är inte som *vänner eller kompisar*. Då hjälper Kajsa hen genom att definiera denna grupp som *kontakter* på rad 12. Aisha bekräftar Kajsas tolkning på rad 13.

I utdrag (15) är omformuleringen tydligt stöttande även språkligt eftersom andraspråkstalaren redan från början verkade vara osäker över hur hen ska formulera sig. Då andraspråkstalaren inte hittar ett ord för det hen försöker förklara, hjälper förstaspråkstalaren hen att hitta det. Omformuleringen kan alltså tänkas vara uppgiftsorienterad: den hjälper deltagarna att uppnå en delad förståelse om sakinnehållet (Sheikhi 2013, 186). Ändå kan den också förstärka relationen mellan deltagarna i och med att förstaspråkstalaren hjälper andraspråkstalaren att hitta ord och på det sättet visar hen engagemang för samtalet (Sheikhi 2013, 125).

I följande utdrag är omformuleringssekvensen lite längre eftersom båda deltagarna deltar i omformuleringen. Förstaspråkstalaren inleder omformuleringen men börjar tveka och då kommer andraspråkstalaren in.

(16) JA E INGA SÅ DUKTI PÅ MATTE

```
1 Kajsa aa när flytta du till åland
2 (1.1)
3 Aisha ömm (0.6) tju:gohundra: nit- arton
4 (0.7)
5 Kajsa ((nickar)) så de ha varit f-
6 (0.3)
7 Aisha tre år
8 Kajsa tre år nu (.) .hh
9 Aisha [jå ((nickar))]
10 Kajsa [°ja e ] inga så dukti på matte° (0.5)
```

På rad 1 frågar Kajsa när Aisha flyttat till Åland. Aisha svarar på rad 3 att hen flyttat år 2019 och på rad 5 börjar Kajsa omformulera detta genom att räkna för hur många år sedan detta var. Hen producerar ett f-ljud och avbryter sin tur. Aisha kompletterar turen med svaret *tre år*, vilket visar att hen tolkat f-ljudet och det avbrutna yttrandet som ett tecken på att Kajsa varit på väg att räkna till fyra. Kajsa godkänner svaret genom att upprepa det på rad 8 och efter detta kommer Aishas bekräftande *jå* på rad 9. Till slut konstaterar Kajsa att hen inte är så duktig på matte, vilket är ett

typiskt sätt för Kajsa att lätta upp stämningen i samtalet. Hen skämtar om sina mattekunskaper flera gånger under samtalet, och detta kan tänkas vara en strategi att försöka minska asymmetrin mellan samtalsparterna.

Förstaspråkstalaren initierar omformuleringen här även om den till slut produceras tillsammans, och detta utdrag är intressant just på grund av deltagarnas gemensamma aktivitet. Exemplet skiljer sig från de flesta omformuleringar då det oftast är förstaspråkstalaren som producerar omformuleringen själv. Andraspråkstalaren fyller i förstaspråkstalarens yttrande här och på det sättet kommer de fram till en gemensam slutsats. Andraspråkstalaren är alltså mer delaktig i detta exempel jämfört med många andra då hen får hjälpa förstaspråkstalaren och föra samtalet vidare. Detta är också ett exempel på en situation där de asymmetriska rollerna suddas ut: här tar andraspråkstalaren rollen som den samtalspart som har mer kunskap när hen fyller i förstaspråkstalarens svar. Detta kan vara viktigt med tanke på andraspråkstalarens delaktighet i samtalet som helhet.

5.4 Flerledade frågeturer

Detta kapitel handlar om flerledade frågeturer. Kapitlet är indelat i tre avsnitt: begränsande frågor (avsnitt 5.4.1), generaliserande frågor (avsnitt 5.4.2) och alternativfrågor (avsnitt 5.4.3). Dessa skiljer sig från varandra angående formen och förhållandet mellan de olika leden i frågeturen. De flesta frågor består dock av endast ett led men de flerledade frågeturerna är mer intressanta att undersöka eftersom de ofta tydliggör eller specificerar någon aspekt på frågan och kan därför tänkas stödja andraspråkstalaren.

5.4.1 Begränsande frågor

I mitt material är det vanligt att förstaspråkstalaren specificerar sin fråga med en ny fråga eller nya frågor som har ett smalare innehåll än den första frågan. Då förstaspråkstalaren är den samtalspart som ställer flest frågor i mitt material är också exemplen på begränsande frågor många. Andraspråkstalaren ställer bara några få frågor, och ingen av dessa specificeras med begränsande frågor. Alla samtal i mitt material innehåller begränsande frågor men allra vanligast är de i samtal 1. Det är dock bra att notera att det också kan finnas andra sätt att specificera frågor än med begränsande frågor men här koncentrerar jag mig endast på de frågeformade specificeringarna.

Utdrag (17) illustrerar ett vanligt fall där förstaspråkstalaren först ställer en öppen fråga och sedan begränsar frågan.

(17) Å KOMMA TI ÅLAND

1 Inga mm precis hur tyckte du att de va (0.5) å komma ti
2 åland (1.3) **va de bra dålit *eller ja***

På rad 1 inleder Inga sin öppna fråga med frågeordet *hur* och efter en liten paus på rad 2 ställer hen en ny, begränsande fråga. Den begränsande frågan innehåller två möjliga svarsalternativ på den ursprungliga frågan: bra eller dåligt. Den begränsande frågan kan göra det lättare för andraspråkstalaren att svara eftersom den tydliggör vilka möjliga yttranden andraspråkstalaren kan komma med för att svara på frågan (Sheikhi 2013, 129). Då har andraspråkstalaren några färdiga yttranden att utgå ifrån när hen börjar formulera sig. I detta exempel är det även intressant att Inga vid slutet av sin tur kommer med tillägget *eller ja* som verkar öppna för ett större antal svar än de alternativen som hen tidigare har kommit med. Denna generalisering fungerar som motkraft till den specificering som gjorts tidigare och gör frågan mindre begränsande (se Linell, Hofvendahl & Lindholm 2003, 559). På det sättet kan också denna generalisering göra frågan lättare att svara för andraspråkstalaren.

De begränsande frågorna är dock inte alltid lika enkla, till exempel i följande utdrag är den begränsande frågan något mer komplicerad.

(18) HUR LÄRDE DU DIG SVENSKA

1 Inga m↑m (0.8) så hur lärde du dig svenska för du pratar ju
2 ändå ganska bra svenska tycker ja asså hur- på fyra år
3 (0.4) så där (0.2) hur- **gick du [i skola=**
4 Maria [öö
5 Inga **=eller var de att du umgicks me människor å- å jobbade**
6 **till exempel**

På rad 1 ställer Inga igen en öppen fråga som inleds med frågeordet *hur* men innan hen fortsätter frågan kommer hen med ett förklarande inskott där hen berömmar Marias svenska. Efter detta ställer hen begränsande frågor om hur Maria lärt sig svenska på raderna 3 och 5. Här innehåller de begränsande frågorna igen svarsalternativ som Maria också utnyttjar i sitt svar som kommer efter utdraget. Då berättar hen att hen hade lärt sig lite svenska före kursen i svenska men mest har hen lärt sig i skolan.

Problematiskt i exempel som (18) är dock att frågan lätt blir komplicerad då man utvidgar den med inskott. Andraspråkstalare behöver antagligen mer tid för att bearbeta språklig information och då kan det vara svårt för hen att uppfatta vad som egentligen frågas om frågan är komplicerad och ställs

snabbt. Då kan förstaspråkstalarens försök att stödja andraspråkstalaren bli kontraproduktivt. Här verkar andraspråkstalaren ändå inte ha svårigheter att förstå förstaspråkstalarens fråga eller svara på den.

Alla begränsande frågor innehåller inte heller tydliga svarsalternativ som fallet var i utdragen (17) och (18). I följande utdrag finns frågor som till sin form kan tolkas vara begränsande men som inte har en starkt förenklande funktion.

(19) E DE NÅNTING DU TYCKER OM MEST

1 Kajsa men (0.6) ja (0.6) men (0.4) va tycker du liksom e
2 bäst å asså me å bo på åland (0.2) **e de nånting du**
3 **tycker om mest eller mer än andra saker eller**
4 **nånting du tycker e-**

I utdrag (19) ställer Kajsa först en öppen fråga om vad Aisha tycker är bäst med att bo på Åland. Därefter ställer hen en begränsande ja-nej-fråga om om det finns någonting som Aisha gillar mest eller mer än andra saker. Fast denna fråga till sin form är en ja-nej-fråga, är den egentligen en omformulering av den ursprungliga frågan. Den ger inte tydliga svarsalternativ utan upprepar snarare den ursprungliga frågan med andra ord och gör den lite mer specifik. Kajsa är troligen inte ute efter ett ja-nej-svar: när hen frågar om det finns någonting Aisha tycker om mest, vill hen de facto också veta vad detta någonting är. Denna fråga har Kajsa dock redan ställt i den ursprungliga frågan, så till sin funktion är den begränsande frågan snarare en omformulering av den ursprungliga frågan än en förenkling av den. Omformuleringarna har dock också en viss stöttande funktion, som diskuterats tidigare. På basis av exempel som (19) kan man ändå konstatera att de begränsande frågorna inte alltid har en språkligt stöttande funktion.

5.4.2 Generaliserande frågor

I de generaliserande frågorna är relationen mellan leden motsatt jämfört med de begränsande frågorna. Där kommer de mer begränsade ja-nej-alternativen först och det är det sista ledet som också öppnar för andra alternativ. I mitt material är dessa ändå betydligt ovanligare än begränsande frågor. Det samma kom fram också i Lindholms (2003, 111) studie. Utdrag (20) är det enda tydliga exemplet som hittades i mitt material.

(20) VA TYCKER DU OM ÅLÄNNINGAR

1 Saga aa (0.5) **tycker du: (0.4) överlag att de e lätt eller**
2 **e re svårt att (0.7) lära känna ålännningar (0.8)**

3 va tycker du om ålänningar överlag
 4 (2.5)
 5 Maria åå (1.4) menar du vilka människor
 6 (1.7)
 7 Saga emm
 8 Maria vil-
 9 (0.8)
 10 Saga alltså människor från åland (0.5) om dom e lätt å
 11 prata me: (0.7) eller (0.4) om de e svårt å lära känna
 12 dom

I detta utdrag börjar Saga med en alternativfråga på raderna 1–2 och avslutar med en öppen fråga på rad 3. Den öppna frågan är den som generaliserar frågeturen och ökar antalet möjliga svar. Efter frågeturen uppstår ändå en paus på 2,5 sekunder och sedan frågar Maria på rad 5 vilka människor Saga menar med sin fråga. Problemet kommer alltså fram explicit. Efter en 1,7 sekunder lång paus kommer Saga med *emm* och börjar omformulera sin fråga.

Även om förstaspråkstalaren uttrycker sin fråga på flera olika sätt på raderna 1–3, blir frågan ändå inte förstådd av andraspråkstalaren. Alternativfrågan och generaliseringen verkar alltså inte hjälpa andraspråkstalaren att förstå. På basis av endast ett exempel kan man ändå inte dra slutsatser om de generaliserande frågorna hjälper andraspråkstalaren att förstå eller inte. Dessutom frågar andraspråkstalaren just om ordet *ålänning*, så man kan anta att problemet är just det ordet och inte nödvändigtvis frågan i sig. Det kan ändå hända att den långa frågeturen som innehåller flera frågor gör det ännu svårare för andraspråkstalaren att svara om hen inte heller förstår alla ord.

5.4.3 Alternativfrågor

I materialet förekommer också många alternativfrågor som innehåller två eller flera frågor som är i konträrt förhållande till varandra. De består av slutna ja-nej-frågor som förenas med konnektorn *eller*. Dessa frågor är till och med vanligare än begränsande frågor i materialet och förekommer i alla samtal i ungefär lika stor utsträckning. Också de tidigare exemplen har visat att alternativfrågor ingår i flera olika flerledade frågeturer. Utdrag (21) är ett exempel på sådana här alternativfrågor.

(21) Å LÄRA DIG SVENSKA

1 Kajsa men ämm (0.5) **tyckte du de va lätt å lära dig**
 2 **svenska eller tyckte du att de va svårt eller**
 3 **°nå sån därnt°**

I detta utdrag ställer Kajsa två ja-nej-frågor efter varandra: *tyckte du de va lätt å lära dig svenska* och *tyckte du att de va svårt*. Dessa åtskiljs med *eller*, och Kajsa vill veta vilket av alternativen som är

sant. Hen öppnar ändå också för andra svar genom att komma med ett generaliserande, semantiskt tomt alternativ *eller nå sån därnt*. Här ger de två första frågorna information om vilket slags svar Kajsa förväntar sig men det sista alternativet ger också andraspråkstalaren möjligheten att svara något annat.

Utdrag (22) är något mer komplicerat eftersom det också förekommer en potentiell problemsituation där. Alternativfrågan används i samband med det för att tydliggöra frågan.

(22) E DOM HELT OLIKA

1 Inga m↑**tycker du att de skiljer sig mycket från de**
2 **eller e de ganska så här (0.3) att de finns nånting**
3 **som liknar**
4 (1.0)
5 Maria [jå:]
6 Inga [**eller e dom helt**] **olika** ((visar med händer))
7 Maria ((nickar))

Inga och Maria har talat om att lära sig svenska och i detta utdrag undrar Inga om Maria tycker Marias modersmål alls liknar svenska. I utdraget omformulerar Inga sin ja-nej-fråga flera gånger med led som står i konträr relation till varandra. På raderna 1–3 frågar hen om språken skiljer sig från varandra eller om det finns någonting som är likadant i dem. När Maria inte genast svarar, tolkar Inga antagligen det som ett tecken på att det finns något slags förståelseproblem. På rad 6 producerar hen ytterligare ett led och frågar om språken är helt olika, vilket egentligen är en omformulering av den första frågan i frågeturen. Hen tydliggör ledet även med en gest. Här förefaller Inga använda alternativfrågor både för att ge Maria svarsalternativ och för att tydliggöra frågan efter ett potentiellt problem.

5.5 Metakommentarer

I mitt material gäller metakommentarerna främst samtalets början och slut eller språkliga problem i samtalet. I Sheikhis studie var metakommentarerna den mest frekventa stöttande samtalshandlingen (Sheikhi 2013, 137) medan de inte är så vanliga i mitt material. Jag valde ändå att analysera dem närmare eftersom de exempel som finns i mitt material verkar vara ganska viktiga med tanke på förståelsen i samtalet.

Många metakommentarer i mitt material handlar om att inleda eller avsluta samtalet, och metakommentarer av denna typ kommer alltid från förstaspråkstalaren. Detta hänger samman med

Utdraget föregås av en fråga som egentligen innehåller flera frågor och på det sättet är komplicerad. Efter en liten paus på rad 1 konstaterar Maria att hen inte förstått frågan och frågar till slut om Inga kan upprepa det hen sagt. Här är det alltså andraspråkstalaren som kommer med en metakommentar. Metakommentaren gör det tydligt att Maria inte förstått och detta kan förhindra att problemen blir flera då samtalet går vidare. Att dessa kommentarer ändå inte är så vanliga i materialet kan tänkas vara ett tecken på att man inte vill göra asymmetrin synlig i samtalen. Särskilt för förstaspråkstalaren kan det vara svårt att ta upp problem om det inte är absolut nödvändigt eftersom det tydliggör de asymmetriska rollerna och innebär ett potentiellt ansiktshot för andraspråkstalaren (Sheikhi 2013, 144). Om initiativet i stället kommer från andraspråkstalaren, blir risken för ansiktshot mindre.

Utdrag (25) är ett annat exempel på hur man tillsammans kan bygga upp förståelse i samtalet. Här kommer andraspråkstalaren också med en metakommentar men den gäller inte förstaspråkstalarens yttrande utan andraspråkstalarens eget.

(25) EXTROVERT PERSONER

1 Alex men med kultur kanske ja väldigt olika öö (0.3) i
2 ((A2s hemland)) folk e mer öö (0.4) som extrovert (0.4)
3 hur [säger du=
4 Ida [mm
5 Alex [extro- extrovert personer
6 Ida [aa extrovert

I detta utdrag jämför Alex åländsk kultur med kulturen i sitt hemland. På rad 2 konstaterar hen att människor i hens hemland är mer extroverta men börjar tveka på rad 3 om hen använt rätt ord. Hen ställer frågan *hur säger du* på rad 3 och upprepar det problematiska ordet *extrovert* på rad 5. Därefter, på rad 6, bekräftar Ida att Alex ordval varit rätt med *aa* och genom att upprepa ordet en gång till. Här för man alltså en metadiskussion om ordet *extrovert*: man diskuterar inte själva innehållet i samtalet utan den språkliga formuleringen. I detta exempel är det igen andraspråkstalaren som kommer med metakommentaren, men funktionen är annorlunda jämfört med det föregående exemplet: här är problemet inte att Alex inte skulle ha förstått vad Ida sagt utan Alex frågar om hjälp med sitt eget uttryck. Ida för sin del stöder Alex genom att bekräfta att hens ordval varit rätt. Här kan man tänka sig att parterna skapar gemensam förståelse genom att diskutera ordet *extrovert*: Ida stöder Alex genom att bekräfta att hen formulerat sig rätt och Alex får bekräftelse på att Ida förstått vad hen säger.

Syftet med exemplen (24) och (25) har också varit att visa att det inte bara är förstaspråkstalaren som kan främja förståelsen i samtalet genom att stödja andraspråkstalaren. Förståelsen skapas tillsammans och också andraspråkstalaren kan ta ansvar för att uttrycka om hen inte förstår. Genom att stödja

andraspråkstalaren i dessa situationer kan förstaspråkstalaren uppmuntra andraspråkstalaren att även i fortsättningen ställa frågor och ta initiativ.

Utdrag (26) illustrerar däremot en av de få situationer där förstaspråkstalaren tar upp ett problem. Före utdraget har det funnits flera tecken på förståelseproblem, och dessa har tydligen gjort att förstaspråkstalaren blivit osäker om andraspråkstalaren förstått.

(26) DE E BARA Å SÄGA TILL SEN OM DU INT FÖRSTÅR

1 Inga **de e bara å säga till sen om du int förstår (.) mig**
2 **((skratt)) så att de [e ingen fara=**
3 Maria [**okej**
4 Inga **=så försöker ja prata på ett lite enklare sätt**
5 (1.0)

Före detta utdrag har det förekommit flera sekvenser där Inga talar och Maria bara svarar kort med *ja* eller *mm* som inte gör det tydligt om Maria förstått eller inte. Ingas tur på raderna 1–2 tycks visa att hen tolkat dessa reaktioner som otillräckliga signaler på förståelse och tar upp problemet på rad 1. Hen pekar inte på ett specifikt problem utan konstaterar allmänt att Maria får säga till om hen inte förstår. Därefter skrattar hen och konstaterar att det inte är någon fara att säga till, vilket kan vara ett tecken på att hen försöker göra situationen mindre hotande för Maria. På rad 4 fortsätter Inga med att säga att hen kan försöka prata på ett lite enklare sätt. Maria svarar ändå inte något på Ingas metakommentar, förutom det korta *okej* på rad 3, utan Inga fortsätter direkt med andra ämnen efter detta utdrag.

Det är svårt att säga om förstaspråkstalarens metakommentar här får andraspråkstalaren att känna sig mer bekväm med att uttrycka om hen inte förstår. Ur förstaspråkstalarens synvinkel kan kommentaren ändå tolkas som ett försök att uppmuntra andraspråkstalaren till att delta i samtalet. Asymmetrin blir då synlig men å andra sidan gör kommentaren explicit den relation som ändå finns mellan deltagarna i samtalet. Detta kan för sin del göra samtalsklimatet tryggare för andraspråkstalaren då hen får explicit höra att hen får stöd från förstaspråkstalaren om det behövs.

Som sagt är det ändå ovanligt att förstaspråkstalaren tar upp problem i mitt material, och denna tendens förekommer också i tidigare forskning. Metakommentarer fungerar oftare förebyggande än reparerande i andraspråkssamtal (Sheikhi 2013, 144), vilket betyder att de hellre används redan innan problem uppstår. Att de inte används vid problemsituationer kan bero på det ansiktshot som uppstår om förstaspråkstalaren tar upp problem i samtalet. Exempel som (27) är alltså inte vanliga i materialet. Att man inte tar upp potentiella problemfall kan i sig också tänkas vara ett försök att stödja

andraspråkstalaren: förstaspråkstalarens avsikt är kanske att göra situationen bekväm för andraspråkstalaren genom att inte peka på problem. Denna strategi kan ändå leda till missförstånd på lång sikt om problemen ackumuleras. Direkta diskussioner om problemfall kan därför också främja förståelse och föra samtalet vidare.

6 Strategierna för talad lätt kommunikation

I detta kapitel diskuterar jag min andra forskningsfråga, det vill säga hur de kommunikationsstrategier som förstaspråkstalare använder förhåller sig till anvisningarna för talad lätt kommunikation (Leskelä 2012). Kapitlet är indelat i samma kategorier som anvisningarna för talad lätt kommunikation. Jag redogör för de punkter i anvisningarna som också kommer fram i mitt material och diskuterar i vilken mån de kan tänkas stödja andraspråkstalaren i samtalen. Anvisningarna är ändå inte absoluta utan ger en viss rörelsefrihet för talaren, så man kan tillämpa dem på olika sätt beroende på kommunikationssituationen och samtalspartnerns individuella behov. Också i mitt material syns att kommunikationen handlar om balansgång mellan de olika kommunikationsstrategierna och då blir vissa anvisningar mer centrala än andra.

6.1 Att orientera samtalspartnern och ta hänsyn till omständigheterna

Den första kategorin i Leskeläs (2012) anvisningar för talad lätt kommunikation handlar om hur man orienterar samtalspartnern mot samtalssituationen och tar hänsyn till omständigheterna. I kategorin finns det anvisningar om att man ska göra samtalssituationen lugn och berätta vad som ska hända näst samt fästa samtalspartnerns uppmärksamhet vid samtalssituationen och dess krav. Enligt Leskelä (2012, 284) är det inte särskilt svårt för andraspråkstalare att identifiera olika slags samtalssituationer eller de språkliga och kommunikativa resurser som behövs i dem. Att man orienterar andraspråkstalaren mot situationen kan ändå hjälpa hen att förutse hur man ska kommunicera och bete sig i situationen.

Den kommunikationsstrategi som starkast kan förknippas med denna kategori är metakommentarer. I analysen kom fram att metakommentarer oftast används i början och slutet av samtalet för att inleda eller avsluta samtalet. Särskilt i början av samtalet kan förstaspråkstalarens metakommentarer tänkas hjälpa andraspråkstalaren att orientera sig mot samtalet och skapa en uppfattning om vad samtalet ska innehålla. I analysen nämnde jag Bremer och Simonot (1996, i Sheikhi 2013, 137) som menar att metakommentarer som beskriver samtalets form och innehåll är mycket viktiga när man ska stödja andraspråkstalaren. Detta är också i linje med anvisningarna för talad lätt kommunikation.

6.2 Att bemöta och vara närvarande

Den andra kategorin i anvisningarna för talad lätt kommunikation handlar om bemötande. Enligt anvisningarna ska man vara medveten om hur man agerar i samtalssituationen men inte koncentrera sig bara på det. Den mer kompetenta samtalsparten ska ta hänsyn till att också samtalspartnern får möjligheten att ta ansvar för hur kommunikationen flyter, vilket delvis överlappar med anvisningarna gällande turtagning i nästa kategori. Man ska också ge samtalspartnern tillräckligt med tid att reagera och lyssna på hen aktivt och uppmuntra hen att uttrycka sig. Enligt Leskelä (2012, 286) kan språkliga svårigheter göra andraspråkstalaren mer passiv, vilket också kan ses i vissa delar av mitt material. Därför är det viktigt att förstaspråkstalaren gör sitt intresse för samtalspartnerns bidrag synligt även tydligare än i samtal med andra förstaspråkstalare.

Den mest framträdande strategin som förstaspråkstalare i mitt material använder för att visa att hen lyssnar aktivt och är intresserad är uppbackningar. Förstaspråkstalare är mer aktiva att backa upp än andraspråkstalare, vilket kan vara ett tecken på att de upplever något slags behov av att stödja andraspråkstalaren mer än andraspråkstalare stöder förstaspråkstalaren. Uppbackningar används ofta som fortsättningssignaler, och dessa uppmuntrar andraspråkstalaren att fortsätta. Positiv stämning kan också skapas genom att man använder skratt som uppbackning. Att man visar att man lyssnar kan enligt Leskelä (2012, 286) uppmuntra andraspråkstalare att använda språket även om det inte alltid är lätt att uttrycka sig på ett språk som inte är ens förstaspråk.

Förstaspråkstalaren visar intresse och förståelse också genom att omformulera andraspråkstalarens yttranden. Med omformuleringar visar förstaspråkstalaren hur hen har förstått det som andraspråkstalaren sagt. Då får andraspråkstalaren även en möjlighet att korrigera förstaspråkstalarens förståelse, vilket gör att andraspråkstalaren blir mer delaktig i samtalet. Enligt Lindh (1995 i Sheikhi 2013, 7) bidrar detta också oftast till att andraspråkstalaren upplever sig bli bättre förstådd.

När det kommer till att ge andraspråkstalaren tid att reagera, går det inte att dra några entydiga slutsatser. Även om jag inte har koncentrerat mig på pausernas längd i min analys, kan man allmänt konstatera att det oftast tar längre för andraspråkstalaren att reagera jämfört med förstaspråkstalaren. Samma tendens tas upp av Leskelä (2012, 286) som konstaterar att de språkliga processerna är långsammare då man talar ett språk som inte är ens förstaspråk. I mitt material ger förstaspråkstalaren ibland den andra parten tid att reagera, men ibland börjar hen också tydliggöra sin tur relativt snabbt om andraspråkstalaren inte genast svarar. Det kan vara svårt att tolka om pauserna handlar om att

andraspråkstalaren inte har förstått eller om någonting annat, till exempel att det helt enkelt tar längre tid för andraspråkstalaren att processa det som förstaspråkstalaren sagt. Då måste förstaspråkstalaren kunna avgöra om det är nyttigare att vänta eller att förklara mer. Detta är också något som är mycket situationsbundet, så det är omöjligt att säga om denna punkt i anvisningarna realiserats i mitt material.

6.3 Att stödja turtagningen

Den tredje kategorin i Leskeläs (2012) anvisningar tar fasta på turtagning och hur man kan stödja den och göra den mer jämlik. Den språkligt mer kompetenta parten bör vara medveten om att turtagningen kan vara krävande för den språkligt svagare parten. Här rekommenderas att den språkligt starkare parten stöder den svagare partens initiativ och reagerar på dem för att visa att hen lyssnar. Enligt Leskelä (2012, 287) räcker det ändå ofta med att man reagerar på samtalspartnerns initiativ på samma sätt som man skulle göra i samtal med andra förstaspråkstalare, speciellt om andraspråkstalaren är på en mer avancerad nivå i sina språkstudier. Också detta är ändå mycket situationsbundet eftersom vissa andraspråkstalare kan kräva mer stöd, vilket också syns i mitt material. Andra anvisningar i denna kategori handlar om att man hellre ska fråga och förhandla vid problemfall än föreläsa länge för att lösa problemet. Frågor är enligt anvisningarna också ett bra sätt att visa intresse för samtalspartnern, men man ska ta hänsyn till att samtalet inte blir en intervju eller en tentamen om det inte ska vara det.

Som nämndes i det förra kapitlet är förstaspråkstalare aktiva med uppbackningar, och de kan tänkas uppmuntra andraspråkstalare med sitt initiativtagande. Förstaspråkstalare är också aktiva med att ställa frågor, vilket som sagt kan vara ett sätt att visa intresse och uppmuntra andraspråkstalare att delta. I några av samtalen i mitt material leder frågorna ändå till att samtalet börjar likna en intervju då förstaspråkstalarens ansvar för samtalet och de ämnen som behandlas är så stor. Denna tendens är dock inte lika stark i varje samtal utan förekommer mest då andraspråkstalaren inte är så aktiv. Som till exempel utdrag (2) i kapitel 5.1 visade, kan andraspråkstalaren också själv vilja ge ansvaret åt förstaspråkstalaren. Detta framhäver den asymmetriska rollfördelningen i samtalet, och är enligt Leskelä (2012, 288) vanligt i andraspråkssamtal där andraspråkstalarens språkkunskaper ofta är begränsade. Detta kan ändå göra att andraspråkstalaren inte får så mycket ansvar för samtalet som hen potentiellt skulle kunna ta, vilket enligt Leskelä (2012, 285) är något man borde undvika.

Vid de problemsituationer som förekommer i mitt material är det inte vanligt att förstaspråkstalaren skulle börja föreläsa utan man verkar i första hand använda andra strategier som till exempel omformuleringar för att göra yttrandet tydligare. Problemen diskuteras sällan explicit, och detta behandlas senare i kapitel 6.5. Leskelä (2012, 288) konstaterar också att frågor kan vara ett bra sätt

att kontrollera andraspråkstalarens förståelse om man misstänker att hen inte förstår, men sådana här kontrollfrågor förekommer inte i mitt material. Detta kan hänga ihop med förstaspråkstalarens tendens att inte lyfta fram asymmetrin i samtalet: kontrollfrågorna är ett tecken på att man antar att den andra kanske inte förstår och då blir asymmetrin synlig.

6.4 Att tala lätt

Den fjärde kategorin består av anvisningar som har med själva talet att göra, och denna kategori överlappar också med anvisningarna för skrivet lätt språk då en del av denna kategori koncentrerar sig på språkliga formuleringar. I kategorin behandlas ord, språkliga strukturer, turernas struktur, prosodiska drag och pauser samt gester och miner. Eftersom jag inte har koncentrerat mig på till exempel ordval eller språkliga strukturer i min analys, kan jag inte säga mycket om deras användning i materialet. En del av anvisningarna i denna kategori är ändå också relevanta med tanke på de strategier som jag hittat i mitt material.

Gällande ordval och språkliga strukturer har Leskelä (2012, 289–292) flera rekommendationer. I dessa rekommendationer ingår till exempel att man ska använda allmänna och bekanta ord och strukturer, förklara fackspråkliga eller abstrakta ord och betona turens viktigaste innehåll. Man ska också vara försiktig med bildspråk. Dessa principer har jag inte tagit fasta på i min analys, så jag kan inte ta ställning till i vilken utsträckning de används i mitt material. Leskelä (2012, 290) tar ändå också upp en rekommendation som gäller problemsituationer. Om andraspråkstalaren har svårt att förstå, kan man upprepa det som man sagt eller försöka hitta ett alternativt uttryckssätt. Som analysen visade, omformulerar förstaspråkstalare ofta sina yttranden, vilket enligt Leskelä (2012, 290) kan vara nyttigt för andraspråkstalaren. Omformuleringar för ändå med sig också nytt språkligt innehåll som andraspråkstalaren måste kunna processa, och detta kan vara jobbigt för hen.

I samband med turernas struktur skriver Leskelä (2012, 292–293) att man ska tänka på hur man bygger upp sina turer och börja med det som är bekant. Turerna får inte heller ha för mycket innehåll. Leskelä (2012, 293) för fram också en tanke om att det kan vara svårt för andraspråkstalaren att svara på frågor. Därför konstaterar hen att det lönar sig att ta hänsyn till hur man formulerar frågorna: om öppna frågor visar sig vara svåra, kan man i stället använda alternativfrågor eller ja-nej-frågor för att andraspråkstalaren skulle ha något slags exempel på hur hen kan formulera sitt svar. Användningen av ja-nej-frågor och alternativfrågor var vanlig också i mitt material som analyserna kring flerledade frågeturer visade. Dessa användes ofta för att klargöra misstänkta problemfall men också annars möjligen i förebyggande syfte.

Till sist behandlar Leskelä (2012, 294–296) prosodiska drag samt gester, miner och andra strategier som kan stödja talet. Enligt hen ska man tala i lugnt men naturligt tempo och ha korta pauser mellan yttranden. Man ska betona huvudinnehållet men undvika onaturligt stark intonation eller röststyrka. Även om dessa inte var i fokus i min analys, kan jag ändå på basis av mitt material konstatera att förstaspråkstalare i allmänhet verkar tala lugnt och ha pauser speciellt inom längre turer. Det går dock inte att avgöra om detta är medvetet eller har något att göra med att de talar med en andraspråkstalare. Enligt Leskelä (2012, 296) lönar det sig att också använda gester och miner som hjälp i kommunikationen till exempel för att uttrycka att man hör vad den andra säger. Dessa utnyttjade förstaspråkstalare ganska flitigt i mitt material: man nickar, ler, skrattar och gestikulerar för att få fram sitt budskap och visa att man lyssnar. Användningen av dessa kommunikationsmedel kan dock vara svårare när man inte är i samma rum fysiskt.

6.5 Att säkerställa förståelse och korrigera

Den sista kategorin i anvisningarna för talad lätt kommunikation handlar om att säkerställa samtalspartnerns förståelse och korrigera eventuella problem. Enligt Leskelä (2012, 297) ska man, som i all kommunikation, följa samtalspartnerns reaktioner och anpassa sin kommunikation efter situationen. Om man misstänker att samtalspartnern inte har förstått någonting eller har förstått fel, lönar det sig att korrigera missförståndet om man anser att det kan ha påverkan på samtalet senare. Detta kan man göra med vanliga reparationsinitiativ, som frågor eller upprepningar. Enligt Leskelä (2012, 298) är det bättre att fråga i stället för att låtsas förstå om man inte förstår. Man måste dock fundera på hur man uttrycker problemet för att minimera risken för ansiktshot.

Det verkar vara just dessa frågor som också förstaspråkstalare i mitt material måste tänka på. I mitt material behandlar man sällan problem explicit, vilket Leskelä (2012, 297) behandlar som en strategi att skydda andraspråkstalarens ansikte. Om det uppstår pauser eller liknande tecken på problem, använder man i mitt material hellre andra strategier, till exempel omformuleringar, i stället för att explicit tala om problemet. I många fall verkar denna strategi fungera för då kan problemet lösas utan att det får en stor roll i samtalet. I andra fall blir problemet ändå svårt att lösa utan metakommentarer och explicit diskussion. Även då är det oftare andraspråkstalaren som tar upp problemet. Förstaspråkstalare tar upp problem bara sällan och när de gör det, verkar de vara ganska försiktiga med att de inte skulle skada andraspråkstalarens ansikte.

7 Sammanfattande diskussion

I detta kapitel sammanfattar jag först studiens viktigaste resultat och svarar på mina forskningsfrågor (kapitel 7.1). Jag jämför också resultaten med det som kommit fram i tidigare forskning. Efter detta diskuterar jag studiens begränsningar och problem samt ger förslag på framtida forskning (kapitel 7.2).

7.1 Resultat

Syftet med denna avhandling har varit tudelat. Å ena sidan har det varit att ta reda på hurdana kommunikationsstrategier man använder i informella samtal mellan förstaspråkstalare och andraspråkstalare av svenska. Å andra sidan har syftet också varit att se på hur dessa kommunikationsstrategier förhåller sig till de anvisningar som skapats för talad lätt kommunikation. Fokuset har legat främst på förstaspråkstalarens kommunikationsstrategier eftersom också anvisningarna för talad lätt kommunikation utgår från förstaspråkstalarens perspektiv. Det är alltså förstaspråkstalaren som antas anpassa sin kommunikation enligt andraspråkstalarens behov. Jag utgick från följande två forskningsfrågor:

1. Hurdana kommunikationsstrategier används i informella samtal mellan förstaspråkstalare och andraspråkstalare i svenska?
2. Hurdana likheter och skillnader finns det mellan dessa strategier och de anvisningar som skapats för talad lätt kommunikation?

För att ta reda på hurdana kommunikationsstrategier förstaspråkstalare använder i andraspråkssamtal spelade jag in samtal mellan personer som har svenska som förstaspråk och personer som har svenska som andraspråk. Gruppen förstaspråkstalare bestod av unga personer födda på Åland och andraspråkstalare var invandrare som anlänt till Åland och studerat svenska på en kurs avsedd för invandrare. Bakgrundsinformationen samlades in med en kort enkät. Själva samtalen genomfördes på distans via Zoom. Samtalsinspelningarna transkriberades och analyserades med samtalsanalys som metod. Utifrån analysen skapades fem olika kategorier som beskriver de viktigaste kommunikationsstrategier förstaspråkstalaren använder för att stödja andraspråkstalaren i samtalet. För att få svar på den andra forskningsfrågan jämfördes dessa kommunikationsstrategier med de strategier som finns med i anvisningarna för talad lätt kommunikation. I det följande sammanfattar jag de svar som jag fick på båda forskningsfrågorna.

De analyskategorier som beskriver förstaspråkstalarens kommunikationsstrategier är *deltagarroller*, *uppsbackningar*, *omformuleringar*, *flerledade frågeturer* och *metakommentarer*. Gällande den första kategorin, deltagarroller, visade analysen att rollfördelningen var mycket tydlig i mitt material. Förstaspråkstalaren tog på sig mer ansvar för samtalet till exempel genom att ställa frågor och ta hand om att inleda och avsluta samtalet. Förstaspråkstalaren verkade alltså orientera sig mot rollen som den mer kompetenta samtalsparten som styr samtalet, och andraspråkstalaren för sin del tog oftast rollen som den som svarar på frågorna. Detta kan ses som förstaspråkstalarens försök att stödja andraspråkstalaren men kan också göra att andraspråkstalaren blir passiv i interaktionen och inte får så stort ansvar för samtalet som hen skulle vara kapabel att ta. Denna problematik tas upp också i anvisningarna för talad lätt kommunikation: å ena sidan rekommenderar man att förstaspråkstalaren visar intresse till exempel genom att ställa frågor men å andra sidan borde man också låta andraspråkstalaren ta ansvar för samtalet. I de flesta samtalen i mitt material var det som sagt förstaspråkstalaren som hade huvudansvaret, så denna punkt i anvisningarna verkade vara svår att tillämpa i praktiken.

Om man ser på tidigare forskning, är det inte särskilt överraskande att rollfördelningen blev asymmetrisk i mitt material. I tidigare studier (se Paananen 2019) har man märkt att det är vanligt i andraspråkssamtal att deltagarna orienterar sig mot rollerna som förstaspråkstalare och andraspråkstalare, vilket lätt också gör att den samtalspart som uppfattas som mer kompetent, alltså förstaspråkstalaren, tar mer ansvar över samtalet. Man har dock också noterat att den asymmetriska rollfördelningen inte är bestående utan varierar under samtalets gång (se Kurhila 2001), vilket även syntes i mitt material. Intressant var ändå att rollfördelningen framstod som så tydlig även i mina samtal som var vardagliga och inte fördes i en institutionell kontext. Resultatet är också intressant med tanke på anvisningarna för talad lätt kommunikation där det betonas att andraspråkstalaren också ska kunna ta ansvar för samtalet. I praktiken verkar detta vara svårt om båda deltagarna godkänner sina roller som den mer och den mindre kompetenta samtalsparten.

Analysen av den andra kategorin, uppsbackningar, visade också skillnader i hur förstaspråkstalaren och andraspråkstalaren kommunicerar. Förstaspråkstalare var mer aktiva med att backa upp både under andraspråkstalarens turer och efter dem medan andraspråkstalaren använde uppsbackningar mindre. Förstaspråkstalarens uppsbackningar var både verbala och icke-verbala och verkade ofta fungera som fortsättningssignaler. Den aktiva användningen av uppsbackningar kan tänkas vara ett sätt att visa att man förstår och är intresserad, vilket kan uppmuntra samtalspartnern att fortsätta. Uppsbackningarna kan därmed användas för att uttrycka förståelse och för att stödja andraspråkstalarens initiativtagande, vilket rekommenderas i anvisningarna för talad lätt

kommunikation. Uppbackningarna kan också förstärka kontakten mellan samtalsparterna, vilket gör att samtalet hålls igång.

Den tydliga skillnaden i användningen av uppbackningar mellan förstaspråkstalare och andraspråkstalare är intressant eftersom likadana resultat inte har tagits upp i tidigare forskningslitteratur. Också enligt tidigare forskning verkar uppbackningarna ändå vara viktiga element särskilt i asymmetriska samtal eftersom deras uppgift är att signalera förståelse och medhåll samt upprätthålla kontakten mellan samtalsparterna (se Green-Vänttinen 2001). Uppbackningar i andraspråkssamtal skulle alltså kunna vara intressanta forskningsobjekt också i framtiden. Å andra sidan kan man också tänka sig att den aktiva användningen av uppbackningar har att göra med deltagarroller: om förstaspråkstalaren upplever att det är hens uppgift att ta ansvar för samtalet, backar hen också upp mer aktivt för att hålla samtalet igång. Som togs upp tidigare i samband med deltagarrollerna, har man i tidigare forskning ofta kommit fram till att deltagarrollerna blir asymmetriska i andraspråkssamtal, så på det sättet var resultatet inte överraskande.

Den tredje kategorin, omformuleringar, var indelad i två underkategorier, *omformuleringar av talarens egna yttranden* och *omformuleringar av den andra deltagarens yttranden*. De egna yttrandena omformulerades då det uppstod något som tolkades som tecken på problem men ibland också då det inte förekom problem. När andraspråkstalaren till exempel inte omedelbart svarade, reagerade förstaspråkstalaren genom att upprepa det som hen sagt med andra ord. Detta kunde tolkas som ett försök att tydliggöra yttrandet för andraspråkstalaren. Man rekommenderar också omformuleringar i anvisningarna för talad lätt kommunikation särskilt om man misstänker att något ord eller uttryck har varit svårt. Detta verkade fungera åtminstone vid de problemfall som uppstod i mitt material. Då kan problemet lösas utan att det får en stor roll i samtalet, vilket ofta gör samtalet mer smidigt och skyddar deltagarnas ansikten enligt anvisningarna för talad lätt kommunikation.

Omformuleringar av den andra samtalspartens yttranden gick däremot ut på att man skapade förståelse tillsammans: förstaspråkstalaren kom med en tolkning eller ett förtydligande av något som andraspråkstalaren sagt och efter det fick andraspråkstalaren bekräfta om tolkningen varit rätt. Detta tolkade jag som en strategi som hjälpte andraspråkstalaren att göra sig förstådd och bli delaktig i samtalet. Dessa omformuleringar verkade, på samma sätt som uppbackningar, också fungera som förstaspråkstalarens sätt att visa intresse och förståelse, vilket som sagt är viktigt enligt anvisningarna för talad lätt kommunikation. Till skillnad från uppbackningar, innehåller omformuleringar ändå också en tolkande, sammanfattande eller förtydligande dimension så de kan demonstrera ännu tydligare hur man förstått det som andraspråkstalaren sagt.

Tidigare forskning har visat att både omformuleringar av talarens egna och omformuleringar av den andra deltagarens yttranden är vanliga i andraspråkssamtal. Båda typerna har i tidigare forskning förekommit både när det finns tecken på eventuella problem och när sådana inte finns, och samma resultat fick jag. Det är enligt tidigare forskning dessutom oftast just förstaspråkstalaren som kommer med dessa omformuleringar (se Sheikhi 2013), vilket också är i linje med mina resultat. I mitt material fanns det ändå nästan inga exempel på att andraspråkstalaren skulle ha omformulerat förstaspråkstalarens yttranden, vilket kan tänkas vara överraskande eftersom i tidigare forskning har båda samtalsparterna kommit med omformuleringar även om förstaspråkstalaren har varit mer aktiv med dem (se Sheikhi 2013). Omformuleringar av egna yttranden har däremot varit främst förstaspråkstalarens strategi både i tidigare forskning och min studie. Detta kan dock också bero på att man i de flesta studier har utgått från förstaspråkstalarens kommunikationsstrategier och inte sett på andraspråkstalarens synvinkel.

Också den fjärde kategorin, flerledade frågeturer, var indelad i underkategorier. Dessa kategorier var *begränsande frågor*, *generaliserande frågor* och *alternativfrågor*. Den vanligaste typen av dessa var alternativfrågor som består av två eller flera led, oftast ja-nej frågor, som är i konträrt förhållande till varandra. Vanliga var också begränsande frågor där en öppen fråga specificeras med en sluten ja-nej-fråga. I anvisningarna för talad lätt kommunikation rekommenderas just sådana här mer begränsade frågor som ger andraspråkstalaren något slags förslag på hur hen kunde svara på frågan. När andraspråkstalaren får färdiga svarsalternativ, är det lättare att svara på frågan. I mitt material förekom alternativfrågor och begränsande frågor också i samband med problemfall, och där kan de tänkas förebygga eventuella förståelseproblem. I anvisningarna för talad lätt kommunikation nämns ändå också att de färdiga svarsalternativen kan göra att andraspråkstalaren upplever att hen inte kan svara något annat. I mitt material verkade man försöka förhindra detta med generaliserande frågor och generaliserande slutled som gör antalet möjliga svar större.

Flerledade frågeturer kan användas i alla slags samtal men det finns ingen tidigare forskning om användningen av de olika typerna av dem just i andraspråkssamtal. Man har dock kommit fram till att åtminstone begränsande frågor är mer vanliga i andraspråkssamtal jämfört med förstaspråkssamtal (se Sheikhi 2013 och Svennevig 2013). Begränsande frågor var vanliga också i mitt material, men eftersom det inte finns någon mer omfattande forskning om de olika frågetyperna i andraspråkssamtal, finns det inte någon jämförelsepunkt för de andra kategorierna. Detta kunde eventuellt också vara ett ämne för framtida studier.

Den femte kategorin, metakommentarer, var inte särskilt stor men metakommentarerna verkade ändå ha vissa viktiga uppgifter i samtalen. Förstaspråkstalaren använde metakommentarer främst för att inleda eller avsluta samtalet, vilket kan tolkas hänga ihop med det ansvar som förstaspråkstalaren tog för samtalets framskridande. Särskilt i början av samtal kan dessa metakommentarer tänkas vara viktiga i och med att de hjälper andraspråkstalaren att orientera sig mot samtalet. Detta tas upp också i anvisningarna för talad lätt kommunikation. Metakommentarer användes å andra sidan också för att explicitgöra information om potentiella problemsituationer. Dessa kommentarer var ändå inte många och det var oftast andraspråkstalaren som kom med dem, inte förstaspråkstalaren. Anvisningarna för talad lätt kommunikation ger inte heller ett tydligt svar på hur problem borde hanteras: å ena sidan konstaterar man att det inte lönar sig att ta upp varje problem om de inte har stor betydelse för samtalet. Å andra sidan rekommenderar man ändå att missförstånd tas upp och korrigeras för att de inte skulle försvåra samtalet senare. I mitt material verkade förstaspråkstalare balansera mellan just dessa frågor som verkar vara viktiga i asymmetriska samtal.

Enligt tidigare forskning är det vanligt att metakommentarer förekommer just i början av samtalen (se Sheikhi 2013), vilket är i linje med mina resultat. Metakommentarer har också förekommit i slutet av samtalen till exempel i Sheikhis undersökning (2013). Tidigare har man dock koncentrerat sig främst på institutionella samtal och där verkar användningen av metakommentarer vara ännu vanligare än i vardagliga samtal. Gällande metakommentarer som handlar om problem är mina resultat inte heller överraskande. Enligt tidigare forskning är det betydligt vanligare att andraspråkstalaren tar upp problem medan förstaspråkstalaren hellre behandlar dem implicit (se Kurhila 2001 och Kurhila 2006). Det verkar alltså vara vanligt att förstaspråkstalaren inte vill göra den språkliga asymmetrin synlig om samtalets syfte inte är språkinläring, och detta syntes också i mitt material.

7.2 Diskussion

Som framgår av kapitel 7.1 fick jag relativt omfattande svar på forskningsfrågorna. Jag uppnådde således syftet med studien som var att få fram ny information om de kommunikationsstrategier som förstaspråkstalaren använder i andraspråkssamtal och jämföra dessa med de strategier som tas upp i anvisningarna för talad lätt kommunikation. Jag är dock medveten om att studien också har vissa problem, och dessa kommer jag att diskutera i detta kapitel.

För det första var utgångspunkterna med studien inte helt optimala med tanke på att det är fråga om samtalsanalytisk forskning. Enligt samtalsanalysens principer borde materialet vara autentiskt och

betraktas utan några på förhand bestämda antaganden. Jag hade ändå redan tidigare bekantat mig med anvisningarna för talad lätt kommunikation så jag hade några tankar om vad jag skulle vilja hitta i materialet. Dessa tankar hade säkert en viss påverkan på analysen även om jag främst försökte utgå från materialet. Man kan dock också konstatera att det vore orealistiskt att förutsätta att analysen genomfördes utan några som helst antaganden eftersom tidigare forskning alltid har betydelse för vilka fenomen man intresserar sig för.

Ett annat problem gällande samtalsanalys, som också Kalin (1995, 190) tog upp i samband med sin studie, var att metoden inte tar hänsyn till att samtalsdeltagarna i andraspråkssamtal inte nödvändigtvis delar gemensamma språkliga referensramar. Detta betyder i praktiken att andraspråkstalarans reaktioner inte alltid kan tolkas signalera direkt att hen förstått eller inte förstått. Det kan hända att hen nog förstår men förblir tyst eftersom hen saknar förmåga att snabbt producera det som hen vill säga. Därmed är andraspråkstalarans uppförande inte lika öppet för analys som man kanske traditionellt förväntar sig inom samtalsanalys. Uppförandet kan alltså vara problematiskt att tolka för andra samtalsdeltagare som inte nödvändigtvis vet hur man borde reagera på det men också för den som vill använda den klassiska samtalsanalysen för att analysera andraspråkssamtal eller andra asymmetriska samtal.

Under forskningsprocessens gång blev jag själv tveksam till vissa kommunikationsstrategier jag hade hittat och valt att analysera närmare. Till exempel omformuleringar visade sig vara knepiga i och med att man enligt samtalsanalysens principer inte kan anta vilket som är syftet med dem. Om den andra samtalsparten inte visar en reaktion på dem, kan man inte anta att de används till exempel för att förenkla kommunikationen. Eftersom dessa kommunikationsstrategier ändå ibland förekom i samband med möjliga tecken på problem, kan man dra slutsatsen att de åtminstone delvis fungerar som hjälpmedel i situationer där förståelseproblem misstänks.

Något som också visade sig vara problematiskt var gränsdragningen mellan förstaspråkstalarans och andraspråkstalarans handlingar i samtalen. Även om mina forskningsfrågor koncentrerade sig på förstaspråkstalarans kommunikationsstrategier, var jag ofta tvungen att också se på vad andraspråkstalarare gör i samtalen eftersom det ligger i samtalsanalysens karaktär att man inte kan analysera yttranden utan att ta hänsyn till samtalskontexten. Att dra en skarp gräns mellan förstaspråkstalarans och andraspråkstalarans handlingar verkar alltså vara omöjligt och även onödigt med tanke på den talade kommunikationens karaktär. I en pro gradu-avhandling måste man göra en ganska snäv begränsning av ämnet men i mer omfattande studier skulle det vara ändamålsenligt att ta med båda parternas handlingar redan från början.

Utifrån min studie kan man inte heller dra några långtgående slutsatser eller generaliseringar eftersom detta skulle kräva ett större material. Fyra 20 minuter långa samtal ger helt enkelt inte tillräckligt med exempel för att man skulle kunna skapa en omfattande beskrivning av de olika kommunikationsstrategierna. Dessutom skiljer sig också de fyra samtalen från varandra i många aspekter, vilket gör att vissa kommunikationsstrategier som jag identifierat kan vara mycket individuella och inte nödvändigtvis upprepas som sådana i alla andraspråkssamtal. Flera likadana studier kan ändå tillsammans ge indikationer på hurdana kommunikationsmönster som är typiska för andraspråkssamtal.

Utgångspunkten i min studie har varit den samhällseliga och vetenskapliga kunskapslucka som finns när det gäller forskning om talad lätt kommunikation och särskilt talad lätt svenska. Som konstaterades i kapitel 1, finns det nästan ingen tidigare forskning om talad lätt kommunikation varken i finsk eller internationell kontext. Även om bristen på tidigare forskning gjorde det svårt att avgöra hur man ska gå till väga när man ska studera talad lätt kommunikation, blev studien också givande att genomföra då man fick ta tag i sådana forskningsämnen som är nästan nya. Centralt för hela studien är ändå tanken om att den eventuellt skulle kunna vara ett litet bidrag till arbetet för ett mer tillgängligt samhälle. Detta arbete är särskilt viktigt för de grupper som annars inte har lika möjligheter att delta i samhället. Därför hoppas jag att forskningen inom ämnet kommer att utökas i framtiden och att forskningsresultaten kan användas för att utbilda och informera olika aktörer i samhället om de möjligheter och fördelar som en ökad tillgänglighet har.

Det finns även gott om olika möjligheter för framtida forskning inom ämnet. För det första skulle det naturligtvis vara viktigt att samla in större material för att få en bredare bild av användningen av talad lätt kommunikation i olika samtal. Då skulle man också kunna fördjupa sig mer i enskilda kommunikationsstrategier. Med tanke på särskilt andraspråkssamtal skulle det som sagt vara intressant att studera till exempel uppbackningar och frågeturer eftersom dessa ämnen visade sig vara relativt outforskade när det kommer till andraspråkssamtal. Ett intressant forskningsämne skulle också vara användningen av humor och skratt i andraspråkssamtal: dessa verkade förekomma rätt så ofta i mitt material men rymdes inte in i min studie.

Något som har diskuterats mycket i samband med lätt språk i allmänhet är målgruppernas roll i utvecklingsarbetet. Eftersom lätt språk som språkform är starkt kopplat till sina målgrupper, borde man också få information om hur själva användarna upplever användningen av språkformen. Med detta avser jag till exempel information om hurdana saker målgrupper själva upplever som svåra och vad som skulle kunna underlätta för dem när svårigheter uppstår. Användarperspektivet har börjat

komma in i forskningen om lättlästa texter men talad lätt kommunikation har ännu hamnat i skymundan. Samtalsanalytisk forskning kunde således kombineras med till exempel intervjustudier i fortsättningen. Särskilt institutionell kommunikation skulle vara intressant att ta reda på eftersom språket där ofta handlar om komplicerade specialområden. Där är det även extra viktigt att man blir förstådd eftersom de institutionella representanterna ofta gör beslut som har stora konsekvenser för individens liv. Där är asymmetriens påverkan också stor eftersom den oftast handlar om mycket mer än bara språket.

Ytterligare en synpunkt som jag vill föra fram här är attityder till användningen av lätt språk. Även om man kunde förvänta sig att ett enklare språk välkomnas varmt av dem som har svårt att förstå allmänspråk, kan för enkelt språk också väcka motstånd om man upplever att man då blir behandlad som någon som är lite dum eller mindre värd. Detta hänger ihop med det ansiktsarbete (*facework*) som jag skrivit om i denna avhandling: man använder alltså olika strategier för att ingen av samtalsdeltagarna skulle uppleva sitt ansikte hotat, till exempel känna sig dum. Attityderna till lätt språk har troligen en påverkan på hur villig man är att ta in information på lätt språk, vilket gör ämnet relevant att forska i om man vill veta vilka faktorer som förhindrar användningen av lätt språk. Också attityderna och kunskapen hos dem som inte själv behöver lätt språk kan då vara viktiga att kartlägga eftersom alla kan hamna i situationer där den som man kommunicerar med behöver lätt språk. Allt som allt är all forskning inom ämnet ändå viktigt och har ett stort samhällligt och vetenskapligt värde i och med att den ökar vår förståelse om de växande fenomenen tillgänglighet och lätt språk.

Litteratur

Adelswärd, Viveka 1992. Kommunikativa stildrag – om tystnad och turtagande, skrattande och frågande. I: Siv Strömquist (red.) *Tal och samtal*. Lund: Studentlitteratur, 127–149.

Adelswärd, Viveka 1995. Institutionella samtal – struktur, moral och rationalitet. Några synpunkter på värdet av samtalsanalys för att studera mötet mellan experter och lekmän. *Folkmålsstudier* 36. Helsingfors: Institutionen för nordiska språk och nordisk litteratur, 109–137. Tillgänglig: <https://journal.fi/folkmalsstudier/article/view/89156> [hämtad 10.11.2022].

Allwood, Jens 1988. Om det svenska systemet för återkoppling. I: Per Linell, Viveka Adelswärd, Torbjörn Nilsson & Per A. Pettersson (red.) *Svenskans beskrivning* 16. Linköping: Universitetet i Linköping, 89–106.

Anward, Jan 1983. *Språkbruk och språkutveckling i skolan*. Lund: Liber.

Arle, Solveig 2018. *Hur används primord för att skriva lättläst? En undersökning av tre återberättade romaner*. Avhandling pro gradu. Helsingfors: Helsingfors universitet.

Arle, Solveig & Carina Frondén 2022. Bringing order to chaos: Research on Easy Swedish. *Nordic Journal of Linguistics* 45(2), 167–193.

Arminen, Ilkka 2016. Teknologiset ympäristöt. I: Melisa Stevanovic & Camilla Lindholm (red.) *Keskustelunanalyysi: kuinka tutkia sosiaalista toimintaa ja vuorovaikutusta*. Tammerfors: Vastapaino, 178–199.

Candil, Moa & Bengt Fredrikson 2022. *Skriv lättläst*. Malmö: LL-förlaget.

Dahlgren, Sonja 2020. Selkokieltä S2-oppijalle – kaikille selviä hallinnollisia tekstejä. *Puhe ja kieli* 39(4), 325–344. Tillgänglig: <https://journal.fi/pk/article/view/75056/49887> [hämtad 18.11.2020].

Dragojevic, Marko, Jessica Gasiorek & Howard Giles 2016. Accommodative Strategies as Core of the Theory. I: Howard Giles (red.) *Communication accommodation theory: negotiating personal relationships and social identities across contexts*. Cambridge: Cambridge University Press, 36–59.

ELAN 2022. Version 6.4. Programvara. Nijmegen: Max Planck Institute for Psycholinguistics, The Language Archive. Tillgänglig: <https://archive.mpi.nl/tla/elan> [hämtad 29.6.2022].

Gardner, Rod 1997. The Conversation Object Mm: A Weak and Variable Acknowledging Token. *Research on language and social interaction* 30(2), 131–156.

Gardner, Rod 2001. *When Listeners Talk: Response Tokens and Listener Stance*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.

Gardner, Rod & Johannes Wagner 2004. Introduction. I: Rod Gardner & Johannes Wagner (red.) *Second Language Conversations: Studies of Communication in Everyday Settings*. London: Continuum, 1–17.

Gass, Susan M. & Evangeline Marlos Varonis 1985. Variation in Native Speaker Speech Modification to Non-Native Speakers. *Studies in Second Language Acquisition* 7(1), 37–57.

Green-Vänttinen, Maria 2001. *Lyssnaren i fokus: En samtalsanalytisk studie i uppbackningar*. Studier i nordisk filologi 79. Doktorsavhandling. Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland.

Hakulinen, Auli 1997. Johdanto. I: Liisa Tainio (red.) *Keskustelunanalyysin perusteet*. Tammerfors: Vastapaino, 13–17.

Hansen-Schirra, Silvia & Christiane Maaß 2020. Easy Language, Plain Language, Easy Language Plus: Perspectives on Comprehensibility and Stigmatisation. I: Silvia Hansen-Schirra & Christiane Maaß (red.) *Easy language research: text and user perspectives*. Easy - Plain - Accessible. Berlin: Frank & Timme, 17–38.

Heikkinen, Larisa 2014. *Kuuntele ja ymmärrä. Selkokiелiset piirteet ja ymmärrettävyyteen vaikuttavat seikat radiouutisissa*. Avhandling pro gradu. Vasa: Vasa universitet.

Institutet för hälsa och välfärd 2018. *Lätt språk*. Tillgänglig: <https://thl.fi/sv/web/handbok-om-funktionshindervisnare/serviceprocessen/information-och-radgivning/latt-sprak> [hämtad 20.11.2020].

Juusola, Markku 2019. *Selkokielen tarvearvio 2019*. Tillgänglig: <https://selkokeskus.fi/wp-content/uploads/2019/02/Tarvearvio-2019.pdf> [hämtad 7.11.2020].

Kalin, Maija 1995. *Coping with problems of understanding: repair sequences in conversations between native and non-native speakers*. Doktorsavhandling. Jyväskylä: Jyväskylä universitet.

Kananen, Laura & Sara Tuisku 2014. *Tietoa antavan tekstin ymmärrettävyys aikuisten alkeistason S2-oppijoiden näkökulmasta*. Avhandling pro gradu. Jyväskylä: Jyväskylä universitet.

Kartio, Johanna 2009a. Miten puhua selkokieltä? I: Johanna Kartio (red.) *Selkokieli ja vuorovaikutus*. Helsingfors: Kehitysvammaliitto ry, 8–24.

Kartio, Johanna 2009b. Selkoryhmät. I: Johanna Kartio (red.) *Selkokieli ja vuorovaikutus*. Helsingfors: Kehitysvammaliitto ry, 46–60.

Kartio, Johanna 2009c. Selkokieli kehitysvammaisten ihmisten selkoryhmissä. I: Johanna Kartio (red.) *Selkokieli ja vuorovaikutus*. Helsingfors: Kehitysvammaliitto ry, 61–90.

Kartio, Johanna 2009d. Selkokieli kielihäiriöisten nuorten selkoryhmissä. I: Johanna Kartio (red.) *Selkokieli ja vuorovaikutus*. Helsingfors: Kehitysvammaliitto ry, 91–109.

Kartio, Johanna 2009e. Selkokieli autismin kirjon henkilöiden selkoryhmissä. I: Johanna Kartio (red.) *Selkokieli ja vuorovaikutus*. Helsingfors: Kehitysvammaliitto ry, 110–128.

Karvonen, Johanna 2022. *Svårläst i lättläst: språkligt utmanande strukturer i lättläst litteratur för barn*. Avhandling pro gradu. Tammerfors: Tammerfors universitet.

Kastari, Mervi 2019. Aikuisten S2-oppijoiden kielenoppimisen kokemuksia selkomukautetun kaunokirjallisuuden parissa. *Puhe ja kieli* 39(4), 345–366.

Tillgänglig: <https://journal.fi/pk/article/view/76057/49888> [hämtad: 16.6.2021].

Kulkki-Nieminen, Auli 2010. *Selkoistettu uutinen. Lingvistinen analyysi selkotekstin erityispiirteistä*. Doktorsavhandling. Tammerfors: Tammerfors universitet.

Kurhila, Salla 2001. Asiantuntijuuden kerrostumista: Syntyperäiset ja ei-syntyperäiset suomenpuhujat virkailijoina ja asiakkaina. I: Johanna Ruusuvuori, Markku Haakana & Liisa Raevaara (red.) *Institutionaalinen vuorovaikutus: keskustelunanalyttisiä tutkimuksia*. Helsingfors: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 178–195.

Kurhila, Salla 2003. *Co-constructing understanding in second language conversation*. Doktorsavhandling. Helsingfors: Helsingfors universitet.

Kurhila, Salla 2006a. Maahanmuuttajataustaiset asiakkaat Kelan toimistossa. I: Marja-Leena Sorjonen, Liisa Raevaara & Salla Kurhila (red.) *Arjen asiointia: keskusteluja Kelan tiskin äärellä*. Helsingfors: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 285–312.

Kurhila, Salla 2006b. *Second language interaction*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.

Kurhila, Salla 2012. Kun ymmärtäminen on vaakalaudalla – kohdentamattomat korjausaloitteet kakkoskielisessä keskustelussa. I: Leealaura Leskelä & Camilla Lindholm (red.) *Haavoittuva keskustelu: keskustelunanalyttisiä tutkimuksia kielellisesti epäsymmetrisestä vuorovaikutuksesta*. Kehitysvammaliiton tutkimuksia 6. Helsingfors: Kehitysvammaliitto ry, 145–183.

Kuula, Arja 2011. *Tutkimusetiikka: aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys*. (2 uppl.) Tammerfors: Vastapaino.

Lag om främjande av integration 2010/1386. Finlex.

Tillgänglig: <https://www.finlex.fi/sv/laki/smur/2010/20101386> [hämtad: 17.6.2021].

Leskelä, Leealaura 2006. Häirittkö mää täs ny teiän keskusteluu? – Selkokieli ja vuorovaikutus. I: Leealaura Leskelä & Hannu Virtanen (red.) *Toisin sanoen: selkokielen teoriaa ja käytäntöä*. Helsingfors: Kehitysvammaliitto ry, 37–55.

Leskelä, Leealaura 2009. Selkokieli kahdenkeskisissä keskusteluissa. I: Johanna Kartio (red.) *Selkokieli ja vuorovaikutus*. Helsingfors: Kehitysvammaliitto ry, 25–45.

Leskelä, Leealaura 2012. Selkokielisen vuorovaikutuksen ohjeet. I: Leealaura Leskelä & Camilla Lindholm (red.) *Haavoittuva keskustelu: keskustelunanalyttisiä tutkimuksia kielellisesti epäsymmetrisestä vuorovaikutuksesta*. Kehitysvammaliiton tutkimuksia 6. Helsingfors: Kehitysvammaliitto ry, 279–298.

Leskelä, Leealaura 2019. *Selkokieli: saavutettavan kielen opas*. (2 uppl.) Helsingfors: Kehitysvammaliitto ry.

Leskelä, Leealaura 2022. *Selkopuhetta! – Puhuttu selkokieli kehitysvammaisten henkilöiden ja ammattilaisten vuorovaikutuksessa*. Doktorsavhandling. Helsingfors: Helsingfors universitet.

- Leskelä, Leealaura & Camilla Lindholm 2012. Näkökulmia kielellisesti epäsymmetriseen vuorovaikutukseen. I: Leealaura Leskelä & Camilla Lindholm (red.) *Haavoittuva keskustelu: keskustelunanalyttisiä tutkimuksia kielellisesti epäsymmetrisestä vuorovaikutuksesta*. Kehitysvammaliiton tutkimuksia 6. Helsingfors: Kehitysvammaliitto ry, 12–31.
- Leskelä, Leealaura & Camilla Lindholm under utgivning 2023. Selkopuhe kehitysvammaisen henkilön kielellisen osallisuuden tukena. I: Jenny Paananen, Meri Lindeman, Camilla Lindholm & Milla Luodonpää-Manni (red.) *Kieli, hyvinvointi ja haavoittuvuus. Kohti kielellistä osallisuutta*. Helsingfors: Gaudeamus.
- Lilja, Niina 2010. *Ongelmista oppimiseen: toisen aloittamat korjausjaksot kakkoskielisessä keskustelussa*. Doktorsavhandling. Jyväskylä: Jyväskylä universitet.
- Lilja, Niina 2012. Tiedätkö mikä on suo? Kielellisen epäsymmetrian topikalisointi kakkoskielisessä arkikeskustelussa. *Virittäjä* 116(4), 560–588.
- Lilja, Niina 2014. Partial repetitions as other-initiations of repair in second language talk: Re-establishing understanding and doing learning. *Journal of Pragmatics* 71, 98–116.
- Lindberg, Isabelle 2019. *Lätillast och värdefullt: En komparativ litteraturanlys och elevers upplevelser av en lätillast ungdomsroman*. Avhandling pro gradu. Åbo: Åbo Akademi.
- Lindström, Jan 2008. *Tur och ordning: introduktion till svensk samtalsgrammatik*. Stockholm: Norstedts Akademiska Förlag.
- Linell, Per 1998. *Approaching Dialogue: Talk, interaction and contexts in dialogical perspectives*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Linell, Per, Johan Hofvendahl & Camilla Lindholm 2003. Multi-unit questions in institutional interactions: Sequential organizations and communicative functions. *Text – An Interdisciplinary Journal for the Study of Discourse* 23(4), 539-571.
- Linell, Per & Thomas Luckmann 1991. Asymmetries in dialogue: some conceptual preliminaries. I: Ivana Marková & Klaus Foppa (red.) *Asymmetries in dialogue*. Hemel Hempstead: Harvester Wheatsheaf, 1–20.
- Lindholm, Camilla 2003. *Frågor i praktiken: Flerledade frågeturer i läkare–patientsamtal*. Studier i nordisk filologi 81. Doktorsavhandling. Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland.
- Lindholm, Camilla, Melisa Stevanovic & Anssi Peräkylä 2016. Johdanto. I: Melisa Stevanovic & Camilla Lindholm (red.) *Keskustelunalyysi: Kuinka tutkia sosiaalista toimintaa ja vuorovaikutusta*. Tammerfors: Vastapaino, 9–30.
- Lindholm, Camilla & Ulla Vanhatalo 2021. Introduction. I: Camilla Lindholm & Ulla Vanhatalo (red.) *Handbook of Easy languages in Europe*. Berlin: Frank & Timme, 11–26.
- LL-center 2011. *Att skriva lätillast*. Tillgänglig: <https://ll-center.fi/Site/Data/2794/Files/atkskrivalatlast-sidor.pdf> [hämtad: 13.4.2021].

LL-center 2021. *Symboler för lättläst*. Tillgänglig: https://www.ll-center.fi/svenska/om_lattlast/symboler_for_lattlast/ [hämtad: 16.6.2021].

LL-center 2022. *Lätt språk, lättläst, klarspråk, LL – vad är vad egentligen?* Tillgänglig: <https://ll-center.fi/svenska/start/article-124742-79601-latt-sprak-lattlast-klarsprak-ll-vad-ar-vad-egentligen> [hämtad 13.12.2022].

Long, Michael H. 1981. Input, interaction and second-language acquisition. I: Harris Winitz (red.) *Native Language and Foreign Language Acquisition. Annals of the New York Academy of Sciences* 379. New York: The New York Academy of Sciences, 259–278.

Long, Michael H. 1983. Linguistic and Conversational Adjustments to Non- Native Speakers. *Studies in Second Language Acquisition* 5(2), 177–193.

Lundberg, Ingvar & Monica Reichenberg 2008. *Vad är lättläst?* Härnösand: Specialpedagogiska skolmyndigheten.

Mazeland, Harrie & Minna Zaman-Zadeh 2004. The Logic of Clarification: Some Observations about Word-Clarification Repairs in Finnish-as-a-Lingua-Franca Interactions. I: Johannes Wagner & Rod Gardner (red.) *Second Language Conversations: Studies of Communication in Everyday Settings*. London: Continuum, 132–156.

MTM = Myndigheten för tillgängliga medier 2021. *Vår verksamhet*. Tillgänglig: <https://www.mtm.se/var-verksamhet/> [hämtad: 16.6.2021].

Norrby, Catrin 1996. *Samtalsanalys: så gör vi när vi pratar med varandra*. Lund: Studentlitteratur.

Norrby, Catrin & Gisela Håkansson 2007. *Språkinläring och språkanvändning: svenska som andraspråk i och utanför Sverige*. Lund: Studentlitteratur.

Ojutkangas, Krista, Meri Larjavaara, Matti Miestamo & Jussi Ylikoski 2015. *Johdatus kielitieteeseen*. Helsingfors: Sanoma Pro.

Paananen, Jenny 2017. Kuinka lääkärin selittävät asiantuntijainformaatiota? Selittäminen vuorovaikutuksellisenä, kielellisenä ja kehollisena toimintana monikulttuurisilla vastaanotoilla. *Puhe ja kieli* 37(3), 119–144. Tillgänglig: <https://doi.org/10.23997/pk.66755> [hämtad 27.12.2022].

Paananen, Jenny 2019. *Yhteisymmärryksen rakentaminen monikulttuurisilla lääkärin vastaanotoilla*. Doktorsavhandling. Åbo: Åbo universitet.

Piirainen-Marsh, Arja 1995. *Face in Second Language Conversation*. Doktorsavhandling. Jyväskylä: Jyväskylä universitet.

Plejert, Charlotta, Christina Samuelsson & Jan Anward 2010. Att få sista ordet. Om avslutande av sekvenser i samtal med personer med kommunikativa funktionshinder. I: Camilla Lindholm & Jan Lindström (red.) *Språk och interaktion 2*. Helsingfors: Finska, finskugriska och nordiska institutionen, 249–263.

SAG = Teleman, Ulf, Staffan Hellberg & Erik Andersson 1999. *Svenska Akademiens grammatik*. Band 1–4. Stockholm: Svenska Akademien.

Schubert, Klaus 2014. Barrierefrei, reguliert, gelenkt. Prinzipien optimierenden Eingreifens in Sprache und Kommunikation. I: Susanne Jekat, Heike Jüngst, Klaus Schubert & Claudia Villiger (red.) *Sprache barrierefrei gestalten: Perspektiven aus der Angewandten Linguistik*. Berlin: Frank & Timme, 201–220.

Selkokeskus 2020. *Selkoteksti*.

Tillgänglig: <https://selkokeskus.fi/selkokieli/selkokirjoitusohjeet/> [13.4.2021].

Selkomittari 2.0 2022. Helsingfors: Selkokeskus / Kehitysvammaliitto ry.

Tillgänglig: <https://selkokeskus.fi/wp-content/uploads/2022/04/Selkokielen-mittari-2.0.pdf> [hämtad: 5.1.2023].

Sheikhi, Karin 2013. *Vägar till förståelse: Andraspråkstalare i samtal med studie- och yrkesvägledare*. Doktorsavhandling. Göteborg: Göteborgs universitet.

Sundberg, Gunlög 2004. *Asymmetrier och samförstånd i rekryteringssamtal med andraspråkstalare*. Doktorsavhandling. Stockholm: Almqvist & Wiksell International.

Sundin, Maria 2007. *Lättläst – så funkar det*. Stockholm: Jure.

Suni, Minna 2008. *Toista kieltä vuorovaikutuksessa: kielellisten resurssien jakaminen toisen kielen omaksumisen alkuvaiheessa*. Doktorsavhandling. Jyväskylä: Jyväskylä universitet.

Svennevig, Jan 2004. Other-repetition as display of hearing, understanding and emotional stance. *Discourse Studies* 6(4), 489–516.

Svennevig, Jan 2005. Repetisjon og reformulering som forståelsesstrategi i andrespråkssamtaler. I: Svein Lie, Gudlaug Nedreliid & Helge Omdal (red.): *MONS 10. Utvalde artiklar frå det tiande Møte om norsk språk i Kristiansand 2003*. Kristiansand: Høyskoleforlaget, 33–56.

Svennevig, Jan 2008. Trying the easiest solution first in other-initiated repair. *Journal of Pragmatics* 40(2), 333–348.

Svennevig, Jan 2013. Reformulation of questions with candidate answers. *International Journal of Bilingualism* 17(2), 189–204.

Uotila, Eliisa 2020. Selko Suomessa - selkokielen kehitys ja sovelluksia. *Puhe ja kieli* 39(4), 307–324. Tillgänglig: <https://doi.org/10.23997/pk.74581> [hämtad: 27.12.2022].

Utbildningsstyrelsen 2012. Grunderna för läroplanen för integrationsutbildning av vuxna invandrare 2012.

Tillgänglig: https://www.opf.fi/sites/default/files/documents/grunderna_for_laroplanen_for_integrationsutbildning_av_vuxna_invandrare_2012.pdf [hämtad: 17.6.2021].

Utbildningsstyrelsen 2022. Nivåskalan för språkkunskap och språkutveckling. Tillgänglig: <https://www.opf.fi/sv/utbildning-och-examina/nivaskalan-sprakkunskap-och-sprakutveckling> [hämtad 27.12.2022].

- Vatanen, Anna 2016. Keskustelunanalyttinen tutkimusprosessi. I: Melisa Stevanovic & Camilla Lindholm (red.) *Keskustelunanalyysi: kuinka tutkia sosiaalista toimintaa ja vuorovaikutusta*. Tammerfors: Vastapaino, 312–330.
- Vinni, Irja 1998. *Tekstistä selkoa: Kehitysvammaisten aikuisten selkokielisten ja yleiskielisten tekstien ymmärtäminen*. Doktorsavhandling. Helsingfors: Kehitysvammaliitto ry.
- Virkkunen, Elli-Noora 2015. *Vuorovaikutus ja näkökulma kuntien maahanmuuttajille suunnatuissa verkkoteksteissä*. Avhandling pro gradu. Helsingfors: Helsingfors universitet.
- Virtanen, Hannu 2006. Selkokirjoista selkokieleen: Tapahtui vuosina 1981–1990. I: Leealaura Leskelä & Hannu Virtanen (red.) *Toisin sanoen: selkokielen teoriaa ja käytäntöä*. Helsingfors: Kehitysvammaliitto ry, 87–103.
- Virtanen, Hannu 2012. *Selkokielen käsikirja*. (2 uppl.) Helsingfors: Kehitysvammaliitto ry.
- Weiste, Elina & Anssi Peräkylä 2013. A comparative conversation analytic study of formulations in psychoanalysis and cognitive psychotherapy. *Research on Language and Social Interaction* 46(4), 299–321.
- Ålands landskapsregering 2017. Läroplan gällande integrationsutbildning för vuxna invandrare på Åland: Utbildning i svenska, samhällskunskap och arbetsliv samt vägledning till arbete och vidareutbildning.
Tillgänglig: https://www.regeringen.ax/sites/www.regeringen.ax/files/attachments/guidedocument/0188_311017_bilaga_laroplan_for_integrationsutbildning_av_vuxna_invandrare.pdf [hämtad: 17.6.2021].
- ÅSUB = Ålands statistik- och utredningsbyrå 2020. Att leva och bo som inflyttad på Åland: Utomnordiska och nordiska erfarenheter av åländskt samhällsliv. Mariehamn: Ålands statistik- och utredningsbyrå.
Tillgänglig: https://www.asub.ax/sites/default/files/reports/rapport_2020_3_att_leva_och_bo_som_inflyttad_pa_aland.pdf [hämtad 13.12.2021].
- Österlund, Maria 2002. LL = lättläst. *Språkbruk* 2002(4). Tillgänglig: <https://www.sprakbruk.fi/-/ll-lattlast> [hämtad: 16.6.2021].

Bilagor

BILAGA 1. Bakgrundsinformation

Bakgrundsinformation

Med denna korta blankett får ni som deltar i min studie berätta lite om er själva!
Jag använder uppgifterna bara som stöd. Det kommer alltså inte att vara möjligt att känna igen er i den färdiga avhandlingen.

Om ni har frågor, kan ni kontakta mig, Taina Linnainmaa. Min e-post är taina.linnainmaa@tuni.fi. Tack för era svar och deltagande!

...

* Obligatoriskt

1. Har du svenska som modersmål? *

- Ja
- Nej

Nästa

Lämna aldrig ut ditt lösenord. [Rapportera missbruk](#)

Frågor till dig som har svenska som modersmål

2. Vilket år är du född? *

Ange ditt svar

3. Var är du uppvuxen? *

- Finland
- Åland
- Sverige
- Någon annanstans

4. Studerar du eller jobbar du? Om ja, vilket ämne/på vilken bransch? *

Ange ditt svar

5. Hurdana tidigare erfarenheter har du av att tala med personer som inte har svenska som modersmål? *

Ange ditt svar

Bakåt

Skicka

Frågor till dig som studerar svenska

2. Vilket år är du född? *

Ange ditt svar

3. Vilket är ditt hemland? *

Ange ditt svar

4. Vilket år har du kommit till Åland? *

Ange ditt svar

5. Hur länge har du studerat svenska? *

Ange ditt svar

6. Vilket är ditt hemspråk? De kan också vara flera. *

Ange ditt svar

Bakåt

Skicka

Information om forskningen

Denna undersökning är en del av en pro gradu -avhandling (motsvarar magisteruppsats) i nordiska språk som jag skriver vid Tammerfors universitet. Syftet med avhandlingen är att ta reda på hur man kommunicerar i samtal mellan modersmålstalare och andraspråkstalare i svenska. Denna information kan hjälpa oss att bli bättre på att kommunicera i framtiden.

Som deltagare deltar du i ett Zoom-samtal som är ungefär 15–20 minuter långt. Samtalet spelas in och analyseras som en del av undersökningen. Inspelningen förstörs när undersökningen är färdig. Deltagarna fyller också i en kort bakgrundsblankett.

Materialet behandlas konfidentiellt. Det går inte att känna igen deltagarna i den färdiga avhandlingen. Avhandlingen publiceras öppet på <https://trepo.tuni.fi/> när den är färdig.

Du har möjlighet att ställa frågor när som helst. Mina kontaktuppgifter finns nedan.

Forskningstillstånd

Jag deltar frivilligt i undersökningen som beskrivs ovanför. Jag har fått information om undersökningen och jag har också fått möjlighet att ställa frågor om den.

Jag förstår att det är frivilligt att delta i undersökningen. Jag har rätt att avbryta mitt deltagande när som helst.

Jag förstår att materialet behandlas konfidentiellt. Bara den ansvariga för undersökningen (Taina Linnainmaa) har tillgång till det. Den ansvariga får vid behov visa hela eller en del av materialet åt någon, till exempel handledaren. Dessa personer får inte sprida materialet vidare.

Jag accepterar dessa villkor och deltar frivilligt i undersökningen.

Underteckning och datum

Skribentens kontaktuppgifter

Taina Linnainmaa
Tammerfors universitet
taina.linnainmaa@tuni.fi

BILAGA 3. Transkriptionsnyckel

Anpassad efter Jan Lindströms bok *Tur och ordning. Introduktion till svensk samtalsgrammatik* (2008).

[överlappning inleds
]	överlappning slutar
=	1. yttranden hakas på varandra utan hörbar paus 2. yttrandet fortsätter på en annan rad
(.)	en mikropaus = en paus under 0,2 sekunder
(1.2)	en paus uttryckt i sekunder
ja:a	legatouttal (kolon mellan två identiska vokalljud)
ja:	förlängt ljud (kolon efter ett vokal- eller konsonantljud)
ja:	förlängt vokalljud med samtidig tonuppgång
ja	betonad stavelse
#ja#	tal med knarr i rösten
ja	tal med skratt i rösten
"ja"	förställd röst (t.ex. vid återgivet tal)
JA	högre röststyrka än i omgivande tal (kort segment)
+ja+	högre röststyrka än i omgivande tal (längre segment)
°ja°	lägre röststyrka än i omgivande tal
>ja<	snabbare tal än i omgivande tal
<ja>	långsammare tal än i omgivande tal
ja-	plötsligt avbrott
ju'nte	kontraherad uttalsform ('ju inte')
.ja	ordet sägs på inandning
.h/.hh	inandning (kortare/längre)
h/hh	utandning (kortare/längre)
pt	smackande ljud
(ja)	transkriptionen är osäker
?:	talarens identitet är osäker
(-)	ohörbart, ett ord
(--)	ohörbart, några ord
(---)	ohörbart, en längre sekvens
((skratt))	transkriberarens kommentarer
((...))	transkriptionen fortsätter men är utelämnad
,	rak intonation (fortsättningston)
.	fallande intonation
?	tydligt stigande intonation
ε	något stigande intonation
↑	lokal tonhöjning
↓	lokal tonsänkning